ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/361989312

Ahmet Davutoğlu yönetiminde Türkiye-Suriye ilişkileri

Thesis · July 2022

DOI: 10.13140/RG.2.2.17791.07842

CITATIONS
0

READS
368

1 author:

Cansu Ulu
The Turkish National Police Academy

7 PUBLICATIONS **1** CITATION

SEE PROFILE

All content following this page was uploaded by Cansu Ulu on 14 July 2022.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULY-YL 2014-0001

AHMET DAVUTOĞLU DÖNEMİNDE TÜRKİYE SURİYE İLİŞKİLERİ

HAZIRLAYAN

CANSU ULU

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. YÜCEL BOZDAĞLIOĞLU

AYDIN - 2014

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULY-YL 2014-0001

AHMET DAVUTOĞLU DÖNEMİNDE TÜRKİYE SURİYE İLİŞKİLERİ

HAZIRLAYAN

CANSU ULU

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Yücel BOZDAĞLIOĞLU

AYDIN - 2014

ADI SOYADI: CANSU ULU

BAŞLIK: AHMET DAVUTOĞLU DÖNEMİ TÜRKİYE SURİYE İLİŞKİLERİ

ÖZET

Tezin amacı Ahmet Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanlığı yaptığı dönemde Türkiye-Suriye ilişkilerinin arkasındaki motivasyonu bulmaktır. Bu motivasyonu bulmak için iki uluslararası ilişkiler teorisi incelenmiştir. İncelenen teoriler neorealizm ve sosyal inşacı teoridir. Temel olarak neorealizm için Waltz'un, sosyal inşacı teori için Wendt'in varsayımlarına değinilmiştir. Teoriler Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanı olduğu dönemden Suriye Krizi sonrası çıkarılan tezkereye kadar olan süreçte test edilmiştir. Tezin hipotezi Türkiye-Suriye ilişkilerinin ardındaki motivasyonun güç olduğu ve kimliğin bir araç olarak kullanıldığıdır. Araştırma yöntemi olarak literatür tarama kullanılmıştır. İlk bölümde teorilerin varsayımları karşılaştırılmıştır. İkinci bölümde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin politikarına değinilmiştir. Son bölümde Türkiye-Suriye ilişkileri incelenmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Neorealizm, Sosyal İnşacı Teori, Türkiye, Suriye, Adalet ve Kalkınma Partisi

NAME: CANSU ULU

TITLE: TURKEY SYRIA RELATIONS UNDER AHMET DAVUTOĞLU RULLING

ABSTRACT

The main goal of this thesis is finding the motivations of the relations between Turkey and Syria when Ahmet Davutoğlu was the Foreign Minister. To find this motivation two international relations theories was compared. These theories are neorealism and social constructivism. Mainly the arguments of Waltz are used for neorealism and the arguments of Wendt for social constructivism. The theories were tested in the period between the starting of Ahmet Davutoğlu's rulling and the the first memorandum about sending army to Syria. The hypothesis of this thesis is the main motivation of the reliatons between Turkey and Syria is power and identities are used just for it. Literature review was used as research technic. In first chapter the arguments of theories were compared. In the second chapter the policies of Justice and Development Party were mentioned and in the last chapter relations between Turkey and Syria was examined.

KEY WORDS

Neorealism, Social Constructivism, Turkey, Syria, Justice and Development Party

ÖNSÖZ

Bu çalışmada ve eğitim hayatımda bana hep yol gösteren Prof. Dr. Yücel Bozdağlıoğlu'na, her zaman yanımda olan aileme, yardımlarını esirgemeyen biricik eşim Çağrı ULU'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖN SÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **iv**

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ ..... **vi**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK İNCELEME **5**

1.1. SİSTEM VE YAPI 5

1.1.1. Neorealizm'de Sistem ve Yapı 7

1.1.2. Sosyal İnşacı Teoride Sistem ve Yapı 14

1.2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI 21

1.2.1. Neorealizm'de Güç ve Çıkar 22

1.2.2. Sosyal İnşacı Teoride Güç ve Çıkar 27

1.3. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KİMLİK 30

1.3.1. Neorealizm'de Kimlik 31

1.3.2. Sosyal İnşacı Teoride Kimlik 34

İKİNCİ BÖLÜM

AHMET DAVUTOĞLU DÖNEMİNDE DIŞ POLİTİKADAKİ DEĞİŞİM **39**

2.1. ADALET VE KALKINMA PARTİSİ ÖNCESİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI 40

2.2. AKP DÖNEMİ DIŞ POLİTİKA EĞİLİMLERİ 44

2.3. AHMET DAVUTOĞLU YÖNETİMİNDE DIŞ POLİTİKA 47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP BAHARI İLE YAŞANAN SURİYE KRİZİ'NİN TEORİLER ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ 57

3.1. SURİYE'NİN DIŞ POLİTİKA EĞİLİMLERİ 57

3.2. SURİYE-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE GENEL BAKIŞ 61

3.3. ARAP BAHARI SONRASI YAŞANAN SURİYE KRİZİ 66

3.3.1. Suriye Krizi'nde Çıkarları Kesişen Devletler..... 67

3.3.2. Suriye'deki Etnik ve Mezhepsel Silahlı Gruplar.....70

3.3.3. Uluslararası Arenada Suriye'ye Müdehale Tartışmaları.....72

3.4. SURİYE KRİZİ'NDE TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ 76

SONUÇ 80

KAYNAKÇA 83

ÖZGEÇMİŞ 99

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

AB – Avrupa Birliği

ABD – Amerika Birleşik Devletleri

AKP – Adalet ve Kalkınma Partisi

BM – Birleşmiş Milletler

GAP – Güneydoğu Anadolu Projesi

IŞİD – Irak Şam İslam Devleti

NATO – Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

PKK – Kürdistan İşci Partisi

PV – Potansiyel Veriler

PYD – Demokratik Birlik Partisi

Sİ – Stratejik İrade

SP – Stratejik Planlama

SV – Sabit Veriler

SZ – Stratejik Zihniyet

UNESCO – Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü

YPG - Halkın Koruma Birliği

GİRİŞ

Günümüzde Orta Doğu'da meydana gelen gelişmeler Türkiye'yi de önemli ölçüde etkilemektedir. Orta Doğu'da Arap Baharı'nın yaşanmasından önce Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde Dış İşleri Bakanı Davutoğlu geleneksel dış politika davranışlarının dışına çıkmıştır. Dış politikasını yeni kavramlar ve doktrinlerle tanıtmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin politikalarının bölgedeki gelişmelerle ilişkili olarak şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu çalışmada Davutoğlu döneminden, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilen tezkereye kadar olan süreç incelenmiştir. Tezin amacı, Arap Baharı ile güç dengelerinin değiştiği Orta Doğu'da Türkiye'nin Suriye politikasının arkasında yatan motivasyonu tespit etmektir. Bu motivasyonlarla politikaların nasıl şekillendiği anlaşılmaya çalışılmış ve politikaların uygulanabilirliği test edilmek istenmiştir.

Tezde genel olarak iki sistemik uluslararası ilişkiler teorisi üzerine yoğunlaşılmıştır. Bu teoriler neorealizm ve sosyal inşacı teorilerdir. Temel olarak Türkiye'nin Suriye politikasında sistemin baskısının olduğu kabul edilmiştir. Sistemin iki teori açısından farklı yorumlanması ve hangi varsayımların günümüzde yaşanan olaylara ışık tuttuğu karşılaştırmalı olarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Sistem dışındaki ikinci önemli olgu, çıkar ve güç tanımlamalarıdır. Çıkarların nasıl yorumlandığı devletlerin davranışlarını anlayabilmek için önemlidir. Çıkar, iki teoride farklı şekillerde yorumlanmıştır. Türkiye-Suriye ilişkisinde hangi yorumun geçerli olduğunu bulmak, yaşananların hangi teorinin varsayımları ile yorumlanabileceğini gösterir. Teoriler ışığında güç her devlet için aynı olan, bir hayatta kalma aracı mıdır yoksa yorumu paylaşılan fikirlere mi dayanır sorularına cevap aranmıştır. Ardından kimliğin Türkiye'nin Suriye ile ilişkilerindeki rolü incelenmiştir. Kimliğin, devletlerin birbirlerine olan bakış açılarını ve dış politikalarını nasıl etkilediği sorgulanmıştır. Uluslararası ilişkiler gelişen ve değişen bir bilim dalıdır. Bu sebeple tezin ele aldığı süreç içerisinde yaşanan olaylar belirli bir teoriye oturtulmamış, bu olayları yorumlayacak şekilde teorilerin varsayımları kullanılmış ve güncellenmiştir.

Türkiye-Suriye ilişkileri dışında, Arap Baharı ile yaşanan gelişmeler sistem açısından bir kilit taşıdır. Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı'nın sadece bölgesel bir kriz

olarak kalmamasının nedeni budur. Bölgedeki kritik bir değişim yapısal bir değişime neden olabilir. Bu sebeple Suriye İç Savaşı tıpkı Soğuk Savaş dönemi yaşanan uydu devlet mücadelelerine benzetilebilir. Türkiye-Suriye ilişkileri üzerinde sistemin baskısı ve sistemin üzerinde de güç dengelerinin değişimden oluşabilecek bir tehdit söz konusudur. Bu nedenle sistemik bir teorinin varsayımları Türkiye-Suriye ilişkilerinin anlaşılması için gereklidir.

Davutoğlu dönemi Türkiye-Suriye ilişkilerinde temel olarak materyal çıkarların ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Ancak materyal çıkarlar ve uluslararası sistemdeki kapasitelerin dağılımı, sistemdeki tüm aktörler tarafından net bir şekilde bilinebilecek ve ölçülebilecek bir olgu değildir. Günümüz gelişen teknolojisiyle artık askeri güvenlik endişeleri de değişime uğramıştır. Askeri materyallerin sayısal üstünlüğü yerini teknolojinin etkin kullanılmasına bırakmıştır. Güvenlik artık askeri alanda bir tehdit olmaktan çıkmış ekonomi ile iç içe geçmiştir. Bu bağlamda klasik realizmdeki güç tanımından ziyade neorealizmin güç olgusunu kullanmak gerekmektedir. Diğer yandan gücün yorumlanmasında sosyal ilişkilerin önemi de ön plandadır. Gücün sosyal niteliklerini de dikkate almak gerekir. Bu varsayımlar ışığında Türkiye – Suriye arasındaki güç ilişkilerini hangi teorinin en iyi açıkladığı araştırılmıştır. Örnek olay incelemesi üzerinden günümüzdeki güç algısı ve gücün birleşenleri yeniden yorumlanmalıdır.

Arap Baharı ile Orta Doğu'daki statüko değişmeye başlamıştır. Arap Baharı öncesi kurulan güç dengeleri de doğal olarak bu süreçten etkilenmiştir. Türkiye Davutoğlu döneminde geleneksel dış politikasının dışında bir görüntü sergilemiştir. Aktif dış politika izlemek ve sıfır sorun politikası bu çerçevede incelenebilir. Ayrıca Stratejik Derinlik ile Türkiye'nin etki alanın Osmanlı dönemine yapılan vurgu ile arttırılması, kimliğin politikalar açısından önemli olduğunu göstermektedir. Klasik güvenlik endişelerinin yanısıra ekonomik ve diplomatik atılımlar yapılmıştır. Bu dönemdeki genel Orta Doğu politikası belirgin bir şekilde Suriye üzerinden incelenebilir. Suriye'de yaşanan gelişmeler Türkiye'nin Arap Baharı ile değişen politikalarını ve bu politikaların arkasındaki motivasyonla politikaların uygulanmasında kullanılan araçları net bir şekilde göstermektedir.

Yaşanan Arap Baharı, Orta Doğu'da yeni bir güç dağılımına neden olmuştur. Bölgede yaşanan belirsizlik uzun dönemde rasyonel politikaların uygulanmasını zorlaştırmıştır. Temel aktör olarak kabul edilen devlet zayıflaması, yeni grupların varlığı ve güç kazanması belirsizliği arttırmıştır. Hızla değişen ortamda artık önemli olan güç dağılımının nasıl olduğu değil, nasıl gösterildiğidir. Bu durumda Türkiye'de etki alanını genişletmek için karşı tarafa, kendi çıkarına yönelik bir imaj sergilemiştir. Hem etki sağlamak hem de çıkarlarını korumak için kimlik politikalarını araç olarak kullanmıştır.

Türkiye, Arap Baharı öncesi ekonomik ve güvenlik kaygılarıyla Suriye ile yakınlaşmıştır. Bu dönemde Türkiye ve Suriye arasında ileri düzeyde işbirliği söz konusudur. Ardından yaşanan Arap Baharı ile Türkiye-Suriye ilişkileri 180 derece değişmiştir. Ulus devletin giderek zayıflamasıyla Orta Doğu'da güç dengelerinde kimi etnik ve dini gruplar söz sahibi olmaya başlamıştır. Parçalanmış ulusların etnik ve dini kimlikler olarak bölünmesi Türkiye'yi de bu kimliklere yönelik politikalara itmiştir.

Arap Baharı yaşanırken Türkiye kimi kimliklerin liderliğini aslında kendi özünde bu kimlikleri yaşamadan sahiplenmiştir. Örneğin kendisini Müslüman, Sunni ve Arap grupların lideri olarak görmüştür ancak kendi özünde laik ve Arap olmayan bir devlettir. Bölgedeki güç dengelerinde ortaya çıkan kimlik tabanlı gruplar ve bu grupların Türkiye'nin çıkarları içindeki önemi, Türkiye'nin belirli bir kimliği sahiplenmesine yol açmıştır. Türkiye'nin bölgeye yönelik kimlik politikaları daha önce var olan ve yine çıkar odaklı tanımlanan kimliğinde sapmalara neden olmuştur. Yeni kimlik algısını oturtmak için çalışmalar yapılmıştır. Bu aşamada söylevler ve propaganda ön plandadır. Davutoğlu'nun Dış İşleri Bakanlığı yaptığı dönemde dış politika eğilimleri tüm bu gelişmelerden etkilenerek klasik Cumhuriyet döneminden farklılık göstermiştir. Yeni politikaları da hem iç hem dış politikada meşrulaştırmak için kimlik yoğunluklu politikalar uygulanmıştır.

Bu çalışmada uygulama ve teori birleştirilmeye çalışılmıştır. Dinamik uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde teorilerin tekrardan yorumlanması gerektiği savunulmuştur. İncelenen örnek olayda neorealist bir motivasyon söz konusudur ancak güç algısı değişme uğramıştır. Bunun yanında sosyal inşacı teorilerdeki gibi çıkarın kimlik ile tanımlanabileceği varsayımının yerine kimliğin çıkar ile tanımlanıp bir araç olarak kullanıldığı savunulmuştur. Kimlik elbette çıkardan bağımsız düşünülemez ancak

mesele hangi motivasyonun öncelikli olduğudur. Kimliğin politikaları yumuşatmak ve kabul ettirmek için nasıl araçsallaştırıldığı örneklerle kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Tezin temel olarak üç bölümden oluşmaktadır. İlk olarak referans alınan teorilerin sistem, güç ve kimlik üzerine olan varsayımları karşılaştırılacaktır. Ardından Davutoğlu dönemi Türkiye'nin genel dış politika eğilimlerine yer verilecektir. Son bölümde de Türkiye Suriye ilişkileri mercek altına alınacak ve çıkar ile bağlantılı olarak kimlik politikası uygulamaları değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM
TEORİK İNCELEME

Bu bölümde çalışmanın dayandığı iki uluslararası ilişkiler teorsi üç başlık altında karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmaların yapılma amacı incelenen örnek olay üzerinde hangi varsayımların geçerli olduğunu tespit edebilmektir. Türkiye – Suriye ilişkilerini incelerken kullanılan kavramlar her iki teori açısından farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Söz konusu kavramlar için uluslararası ilişkiler literatüründe dahi bir uzlaşı olmadığı gözünüze alınırsa, örneğin güç kavramından söz ederken iki teorinin farklı şeylerden bahsediyor olması gayet doğaldır. Kavram kargaşasını gidermek için söz konusu üç kavram teoriler ışığında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Kavramların ayrıntılı olarak incelenmesi ileriki bölümlerde hangi anlamlarda kullanılabileceği hakkında fikir verir.

Bu bölümde sistemik iki teori olan neorealizm ve sosyal inşacı teori karşılaştırılmıştır. İki teori üç başlık altında farklı argümanlar geliştirmiştir. Bu başlıkların her birinin altında ilk önce realist bakış açısı ardından sosyal inşacı teorinin varsayımları incelenmiştir. Ele alınan üç başlık sistem ve yapı, güç ve kimliktir. Özellikle bu üç unsurun seçilmesinin nedeni teorilerin farklı bakış açılarını en iyi şekilde yansıtabilmeleridir.

1.1. SİSTEM VE YAPI

Tezin amacı; son dönem Türkiye Suriye ilişkilerindeki değişimin arkasındaki temel motivasyonu bulmaktır. Bu amaca uygun olarak iki temel teorinin varsayımları karşılaştırılmıştır. Neorealizm ile çıkar olgusunun ilişkilerdeki rolü, Sosyal İnşacı teori ile kimliğin, dolayısıyla kültürün etkisi incelenecektir. İki teori de sistemik teorilerdir. Bu seçimin nedeni Türkiye Suriye ilişkilerinin uluslararası sistemden ayrı olarak sadece ulusal aktörler düzeyinde incelenmesinin çalışmanın sonucu için yeterli olamamasıdır. Her iki ülke de birbirlerine karşı hareket ederken sadece kendi maddi ve sosyal kapasitelerini değerlendirmemektedir. Her iki devletin hareketleri üzerinde içinde bulundukları uluslararası sistemin baskısı vardır. Bu baskı bazen devletlerin dış politika hamlelerinin arkasındaki etkiyi gizlemelerine neden olmaktadır.

Uluslararası İlişkiler teorilerini karşılaştırırken öncelikle tezin amacına uygun olarak bir analiz düzeyi belirlememiz gerekmektedir. Her bilimde olduğu gibi araştırmanın verilerinin nereden toplandığına ve araştırmanın amacına bağlı olarak bir analiz düzeyi saptanmalıdır. David Singer, Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi adlı çalışmasında temel olarak iki analiz düzeyi üzerinde durmuştur. Bunlar uluslararası sistem ve ulusal alt sistemlerdir (Singer, 2006). Bu analiz düzeylerinin her ikisi de inceledikleri olayı en iyi şekilde tanımlama, açıklama ve ilerisini tahmin etme işlevini üstlenmektedir. Her iki sistem de bazı özelliklere daha fazla odaklanarak incelenen konuda bazı verilerin ihmal edilmesine neden olabilir. Bu durumda analiz düzeyi seçerken çalışmanın amacına en uygun olanı seçmek gerekmektedir.

Türkiye - Suriye ilişkileri söz konusu olunca, araştırılan konunun devlet aktörü ve devlet aktörleri arasındaki etkileşim ile sınırlı kalacağı fikri oluşabilir. Aslında bu noktada önemli olan araştırma esnasında toplanan verilerin ve varılan sonuçların nereden geldiğidir. Oysa incelenen birim, analiz düzeyinden ayrı olarak seçilebilir. Bu konuda Singer tam bir ayrım yapmamakla birlikte bu tip durumlarla karşılaşılabileceğini belirtmiştir. Analiz düzeyi ve analiz birimi ayrımını Nuri Yurdusev'in "Analiz Seviyesi ve Analiz Birimi: Bir Ayrım Argümanı" çalışmasında görebiliriz. Metadolojide konuyu incelediğimiz seviye ne analiz düzeyini ne de çalıştığımız analiz birimini belirler (Yurdusev, 2007-2008). Bu çalışmada analiz birimi olarak devletler alınmıştır. Ancak devletlerin analiz birimi olarak alınması sistemik teorilerin kullanılmasını engellememektedir.

Analiz birimi incelenebilecek konu sayısı kadar çeşitlidir. Yurdusev temelde üç kategori de analiz birimlerini sınıflandırmıştır. "1- aktör olarak tek bir birey, 2- toplum veya bireylerden oluşan gruplar (aktörlerin bir araya toplanması) ve 3- evren veya insanlık (her şeyi kapsayan aktör)" (Yurdusev,2007-2008; 7). Benzer şekillerde analiz seviyeleri de sınıflandırılmıştır. Bu nedenle, bu ayrımın sadece çok çeşitli olabilecek analiz birimlerini kapsadığını tekrar hatırlatmakta fayda vardır.

Analiz düzeyi sınıflandırılmasında yazarlar arasında bir görüş birliği yoktur. Singer analiz düzeyi ve analiz birimleri arasında bir ayrım yapmadan ikili bir sınıflandırma yapmıştır. Ardından üçlü bir analiz düzeyi sınırlandırılması yapılmaya başlanmıştır. Holsti temelde birey, devlet ve sistem olarak üç düzey öngörmüştür. Bu üç

düzey arasındaki etkileşimi ve önem sırasını anlamaya çalışmıştır. Ulusal rol kavramı ile de bu düzeyler arasında köprü kurmaya çalışmıştır (Holsti, 1970). Faruk Sönmezoğlu da analiz birimi ve analiz düzeyi arasında bir ayrıma gitmeden, analiz düzeylerini beş başlık altında sınıflandırmıştır; birey, ulusal devlet, uluslararası-ulus aşırı- uluslar üstü kuruluşlar, bölgesel alt sistemler ve global sistem (Sönmezoğlu, 1984).

Farklı analiz düzeyleri literatürde yer almaktadır. Ancak temel olarak Singer'ın da belirttiği iki ana gruplandırmadan söz edebiliriz. Bu tezde nedeni daha evvel de açıklandığı gibi analiz düzeyi olarak uluslararası sistem seçilmiştir. İki sistemik teorinin farklı yapı yorumlamalarına yer verilecektir.

1.1.1. Neorealizm'de Sistem Ve Yapı

Neorealizmi klasik realizmden ayıran ilk nokta belirlediği analiz düzeyidir. Waltz "Theory of Interntaional Politics" kitabında uluslararası ilişkiler teorileri ilk olarak indirgemeci ve sistemik teoriler olarak ikiye ayırmıştır. "Uluslararası politikada bireysel ya da ulusal düzeyde sonuçlara odaklanan teoriler indirgemeci, uluslararası düzeyde sonuçlarla ilgilenen teoriler sistemiktir." (Waltz, 1979: 18). Waltz 1959 yılında yayımladığı "Man the State and War" adlı kitabında ise ikili ayrımın yayında indirgemeci yaklaşımları da insan ve devlet aktörlerine odaklanan teoriler olarak ikiye ayırmıştır (Waltz: 2001). Waltz "Theory of International Politics" kitabında temel olarak indirgemeci teorilerin eleştirse de iki analiz düzeyinin birbirlerini kapsamadığını ve ayrı olgular olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur. Kimi sonuçlara ulaşmak için indirgemeci teoriler de kullanılabilir ancak bir uluslararası ilişkiler araştırması için uygun olmayacağını belirtir. Iki analiz düzeyinin de birbirinden farklı ele alınması gerekir. Bu konuyu açıklarken verdiği örnek oldukça çarpıcıdır.

> *Uluslararası politika teorileri öncelikle uluslararası politik olayları açıklar. Aynı zamanda devletlerin dış politikaları, ekonomileri ve birbirleriyle olan ilişkileri hakkında bilgi verir. Bir uluslararsı politika teorisinin uluslararası ekonomi hakkında yorum yapması ya da bir uluslararası ekonomi teorisinin uluslararası politika hakkında yorum yapması birinin diğerini kapsadığı anlamına gelmez.* (Waltz, 1979:38).

Sistemik bir uluslararası ilişkiler teorisini irdelerken sadece sistem temelli olaylara değil aynı zamanda sistemin birleşenleri hakkında da bilgi sahibi olmalıyız. Farklı analiz birimleri de bu düzeyde incelenebilir. Waltz genel olarak sistemin yapısı üzerine durmuş ve yapının devlet aktörleri üzerindeki işlevini anlamaya çalışmıştır. Aynı şekilde Wendt de sosyal inşacı teorisini açıklarken aynı sistem vurgusunda bulunmuştur. Wendt de sistemin yapısını incelerden yapan olarak bahsettiği yapının parçaları ve yapı arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışmıştır.

Uluslararası ilişkilerde devletler dışında bir yapının varlığını savunan Waltz klasik realizme yeni bir soluk getirmiştir. Neorealizm de klasik realizmdeki devletleri saran anarşi kavramını kabul eder. Ancak klasik realizmde değinilmeyen devletlerin oluşturduğu ve devletler üzerinde etkiye sahip bir yapıdan söz eder. Bu kavramlara netlik getirebilmek için öncelikli olarak sistem ve yapı kavramlarının arasındaki ilişkiye bakmak gerekir. Waltz sistemi tanımlayabilmek için Stanley Hoffman' a atıf yapmıştır ona göre "uluslararası sistem dünya politikasındaki temel birimler arasındaki ilişkilerin düzenidir." (Waltz, 1979:43). Yapı ise var olan bu sistemi tanımlayan ve birimlerin oluşturdukları bir kavramdır. Yapı her ne kadar soyut bir kavram olarak görülse de aslında materyal gerçeklere dayanır. Yapı, varlığı kabul edilen, her devlet için görülebilen ve aynı şeyi ifade eden materyal kapasitelere dayalı bir oluşumdur. Kapasitelerin dağılımından söz ederken, bu konudaki görüşlere yer verilecektir.

Neorealizme göre yapı, devletler üzerindeki bir baskı unsurudur. Schroeder'e göre "uluslararası politikanın temel varsayımı birimlerin davranışları değil devletlerin üzerindeki sistemin yapısal baskısıdır." (1994:108). Bu noktada, realist paradigmanın temel varsayımlarından olan devletlerin anarşi ortamında var olduğu düşüncesinden de uzaklaşılmaması gerekir.

Waltz "Man the State and War" kitabında üçüncü resim olarak görülen birimde savaşın nedenini sistemin anarşik yapısına bağlamaktadır (Waltz, 2001). Anarşi devletlerin üstünde bir egemen güç olmadığı anlamına gelmektedir. Sistem ise devletlerin üzerinde fiziki bir güç unsuru olmaktan ziyade bir düzenleyicidir. Daha iyi anlaşılması için günlük yaşamdan bir örnek verilebilir. İnsanlar arasında toplumsal yaşamdan kaynaklanan ahlaki kurallar içinde yaşarlar. Aynı şekilde maddi imkanlar da insan ilişkilerinde bir düzenleyicidir ancak bu durum bir insanın diğeri ile eşit olmadığı

anlamına gelmez. İçinde bulunulan ve bize sunulmuş olan kısıtlamaları devletler üzerindeki sistemin etkisine benzetebiliriz. Bu yaklaşımda hala birey olmaktan kaynaklı eşitliğe sahibizdir ancak hem bizim oluşturduğumuz hem de bize dışarıdan sunulan bir takım kısıtlamalara uymamız gerekmektedir.

Waltz'a göre "yapı kısıtlayıcı durumları oluşturur." (1979: 73). "Yapı ile devletlerin maruz kaldıkları baskı tanımlanabilir." (Waltz, 1979:71) Neorealizmde yapı ile yapının bileşeneleri arasındaki ikili bir ilişki olduğu tamamen reddedilmemekle birlikte daha çok yapı tarafından birimler üzerindeki baskı üzerinde durulmuştur. Wendt'in sosyal inşacı teorisi bu konuda Walzt'u eleştirmektedir. Hem birimler arası etkileşimi hem de yapı ile yapan olarak tanımladığı birimler arasındaki etkileşimi incelemiştir.

Waltz yapıyı tanımlarken üç temel kavram üzerinde durmuştur. Bunlar; düzenleyici prensipler, birimlerin karakterleri ve kapasitelerin dağılımıdır. Yapının düzenleyici rolü ve devletler üzerindeki etkisi düzenleyici prensipler kapsamında ele alınmıştır. "Yapı, sistem gerekliliklerine uyan veya uymayan davranışları cezalandırır ve ödüllendirir." (Waltz, 1979: 92). Bu işleviyle yapı devletlerin hareket edecekleri yolu ve devletlerin içinde bulundukları koşulları belirler.

Her devletin farklı politikaları olması ya da farklı ideolojilerle hareket etmesi, içinde bulundukları yapının her biri için bir düzenleyici olduğu gerçeğini değiştirmez. Her birimiz evlerimizden çıkarken farklı amaçlarla yola çıkarız ancak her bireyin en temel amacı hayatta kalabilmektir. Yoldayken uymamız gereken trafik kuralları vardır. Bu trafik kurallarını yapıya benzetebiliriz. Trafik kurallarına uymayanlar kaza geçirebilir veya hayatını kaybedebilir. Ancak trafik kurallarına uyma temel amaç olan hayatta kalmamızı sağlar.

Waltz yapı kavramını tanımlarken ilk olarak düzenleyici prensipler üzerinde durmuştur. "Yapı kavramı organizasyonel bir terimdir." (Waltz,1979:91). Yapının oluşmasını sağlayan ve ona kendine has özelliklerini kazandıran düzenleyici prensipleridir. Bu düzenleyici prensipleri kullanarak yapı hakkında fikir sahibi olunabilir. Waltz söz konusu olan düzenleyici prensipleri aynı zamanda iç ve dış politika ayrımı için de kullanmıştır. Ona göre iç politikanın düzenleyici prensibi,

hiyerarşidir. Buna karşılık olarak dış politikanın düzenleyici prensibi ise anarşidir (Waltz, 1979). Anarşi uluslararası ilişkiler teorilerinde en çok kullanılan terimlerden biri olmasına rağmen Robert Powell'a göre anlam olarak tam netlik kazanmamış bir kavramdır (Powell, 1994). Anarşi, devletlerin içinde bulundukları yapıyı anlayabilmek için hayati önem taşımaktadır. Uluslararası politika hiç bir merkezi devletin olmadığı bir arenada yaşanır. Bireysel devletlerin üstünde kanun koyma gücüne haiz, otorite sahibi bir kurum yoktur. Devletler anlaşma yapabilir, sorumluluk üstlenebilir ancak hiç bir egemen güç uyumu garantiye alamaz ya da yoldan çıkanları cezalandıramaz. Sözü edilen üst bir egemen gücün olmaması uluslararası politikanın anarşi doğasından kaynaklanır (Art ve Jervis, 1985).

Uluslararası ilişkilerdeki anarşi ortamı, klasik realizmde de görülebilir. Realist düşünür Hobbes'un Laviathan'ında, insanlar temel olarak doğa durumundadır. "Doğa durumunda birbirinin kurdu olan insanlar (homo homini lupus), bir sözleşme ile hak ve özgürlüklerini üçüncü bir varlığa (Laviathan) tek taraflı devrederek kargaşa ve savaşa son verirler." (Aydınlı ve Ayhan, 2004: 75). Hobbes'a göre "herhangi bir devlet bağı ortadan kaldırıldığında, insanların uyumu zarar görür ve zamanla yok olur." (Hobbes, 1999: 208). Görüldüğü gibi, insanlar bir otoritenin olmadığı ortamda doğa durumunda kabul edilir. İnsanlar savaş ve kargaşadan korunmak için bir egemen otoriteye ihtiyaç duyarlar. Laviathan ve insanlar arasında, hiyerarşik bir düzen söz konusudur. Uluslararası ilişkilerde devletlerin üzerinde bir egemen güç olmadığından devletler doğa durumundaki bireylere benzetilebilir. Doğa durumunda sistem anarşi halindedir.

Uluslararası ilişkilerdeki anarşi kavramı, her zaman savaş tehlikesini barındırır. Hiyerarşinin olduğu iç politika kadar belirli ve güvenli bir ortam oluşturmaz. Ancak anarşi kavramını sadece savaş ve kaos ile ilişkilendirmek yanlıştır.

> *Eğer anarşi kaos yıkım ve ölüm ile tanımlanırsa, anarşi ve devlet kavramları arasındaki ayrım bize çok fazla şey ifade etmez. Hangisi daha risklidir; devletler arasındaki yaşam mı, yoksa devlet ve tebası arasındaki ilişki mi? Bu sorunun cevabı zaman ve yere göre değişim gösterir. Bazen devletler arasında gerçek ve gerçekleşmesi beklenen şiddet düşük olurken bazı durumlarda son derece yüksek olabilir.* (Waltz,1979: 103).

Anarşi ortamında iş birliği, insanların ve devletlerin doğasından ya da ihtiyaçlarından kaynaklanabilir. Bu durumu hem iyimser hem de kötümser yorumlayanlar vardır. Anarşi ortamındaki devlet davranışları kapasite dağılımı ve güç konularında daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

Waltz yapıyı tanımlarken ikinci olarak, birimlerin karakterleri üzerinde durmuştur. Birimlerin karakterini anlamak için düzenleyici prensiplerdeki iç ve dış politika, anarşi ve hiyerarşi kavramlarına tekrar değinmek gerekir. İç politikada hiyerarşi söz konusudur ve hiyerarşi ortamında birimler arasında bir eşitlikten söz edilemez. Ast-üst ilişkisi içindeki birimlerin özellikleri ve işlevleri birbirlerinden farklıdır. Bu işlevlere göre uzmanlaşarak hareket ederler. Uluslararası ilişkilerde ise devletler anarşi ortamındadır ve birimlerin işlevleri aynıdır. (Waltz, 1979). Bu sebeple birbirlerinden farklılaşarak bir üst otorite oluşturamazlar.

Bu noktayı açıklarken iki temel soru üzerinden sonuca varılabilir. İlk soru uluslararası politikada sistemi etkileyen temel birimin ne olduğudur. Özelliği araştırılan birim nedir? Waltz'a göre "devletler hiçbir zaman tek uluslararası aktör olmamıştır. Ancak yapı, içinde gelişen tüm aktörlerle değil, sadece güçlü olanlar tarafından tanımlanır." (Waltz, 1979: 93). Yapı, devamlılığı olan bir varlıktır. Yapının bileşeni olan devletlerin, politik eylemlerinin sonucunu tahmin edebiliriz. Devamlılık, devletleri diğer uluslararası aktörlere göre daha istikraralı bir duruma getirmiştir. Devletler daha uzun süre ayakta kalabilen dayanıklı aktörlerdir. Bu sebeple "devletlerin birlikte hareket etmesi uluslararası politik sistemin yapısını oluşturur." (Waltz, 1979: 93).

İkinci soru, devletlerin egemenliğinin ölçüsünün ne olduğudur. Klasik egemenlik görüşüne göre egemen birimler üzerinde bir kısıtlayıcı bulunmaz ancak yapının kısıtlayıcı özelliği bu tanımı değiştirir. Waltz'un alıntı yaptığı Smith bu durumu "egemen devletler sisteminde hiç bir devlet egemen değildir." (Waltz, 1979: 95) şeklinde yorumlamıştır Waltz'a göre problem egemenliğin tanımından kaynaklanmaktadır. "Egemenlik devletlerin istediklerini yapabilme gücü değildir." (Waltz,1979: 96) Waltz bu tanımını, insanların baskı altında verdikleri kararlar örneği ile desteklemiştir. İnsanlar egemen varlıklardır ancak her zaman istediklerini tam olarak yerine getiremezler.

Bu iki sorudan yola çıkarak uluslararası sistemin yapısında devletlerin temel birimler olduğu ve ancak yapının kısıtlamaları kadar egemen oldukları sonucuna varılabilir. "Devletlerin temel fonksiyonu hayatta kalmaktır." (Waltz, 1979: 91). Bir devlet ister küçük ister büyük olsun yerine getirdiği işlev aynıdır. Uyguladıkları yöntemler değişse de temel amaçlarının aynı olması işlevlerinin eninde sonunda aynı olmasını gerektirir. Hayatta kalma amacı sabit olduğundan her devletin tercihi aynı yöndedir. Kimlik ve davranışlar bu temel amacı etkilemez. Dolayısıyla neorealizmde tercihler ve çıkar her devlet için sabittir.

Hiç bir devletin uzmanlaşamadığı ve güven ortamının olmadığı bir çevrede her devlet kendi güvenliğini, gelirini, harcamalarını ve ekonomisini kendi yönetmek zorundadır. Devletler yaşamaları için gerekli olan her konuda sadece kendilerinden medet ummalıdırlar. Kendi kendine yardım (self-help) durumu aynı zamanda anarşinin bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Waltz bu konuda da iç politika ve uluslararası politika arasında karşılaştırma yapmıştır. "Bir ulusal sistemde kendine yardım etme durumu yoktur." (Waltz, 1979:104). Ancak uluslararası sistemde devletler "Kendilerini koruyacak bir uluslararası otorite olmadığı için kendi başlarının çaresine bakmalıdırlar." (Glaser, 1994-1995: 56).

Devletlerin kendi kendilerine yardım etmesi, devlet davranışlarını açıklamada bize rehberlik edebilir. Her bir birimin aynı şartlar altında yaşaması, kendine yardım etme sisteminin davranışlar üzerinde belirleyici olmasına neden olmuştur. "Bir kendine yardım sisteminde her birim sadece kendi amacı için değil aynı zamanda kendisini diğerlerinden korumak için belli bir çaba harcar." (Waltz,1979:105).

Waltz'un yapı kavramını tanımlarken değindiği bir diğer unsur da kapasitelerin dağılımıdır. Burada sözü geçen kapasiteler materyaldir. "Waltz'un uluslararası politika modeli anarşi ve materyal kapasitelerin dağılımını temel faktör alarak açılar. Üstü kapalı olarak devletler arasındaki çıkar dağılımına odaklanır."(Copeland, 2000: 193). Waltz'a göre devletlerin sahip oldukları materyal kapasiteler yapı içerisindeki yerlerini belirlediğinden, devlet davranışları üzerinde sınırlayıcı bir etki yaratır. Materyal kapasiteler kavramı daha sonra Sosyal İnşacı teorileri geliştiren yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Waltz'a göre tüm materyal kapasiteler, her devlet için aynı tehdidi ifade eden değişmez verilerdir. Oysa Wendt, materyal kapasitelerin her devlet açısından farklı

anlam taşıyabileceğini ileri sürmüştür. Copeland'a göre Waltz'un materyal kapasite anlayışı sadece statüko peşinde koşan ve revizsyonist devlet davranışlarını açıklar. Farklı devlet davranışlarını açıklamada yetersiz kalmıştır (Copeland, 2000). Kapasitelerin dağılımı konusunu açıklarken sistemin yapısının nasıl değişebileceğini de açıklamıştır. Kapasitelerin dağılımı konusu, bir sonraki başlık olan, güç kavramına geçiş olarak da düşünülebilir.

Her devlet belirli düzenleyici prensiplerin olduğu sistem içerisinde aynı amaçlar ve aynı işlevlerle yaşarlar. Peki neden devletler farklı şekillerde birbirlerine karşı posizyon alırlar? Yapı neye göre oluşur? Bu soruların cevapları devletlerin sahip oldukları kapasitedir. Bu noktada akla gelen ilk şey devletlerin kapasitelerinin aslında indirgemeci bir inceleme olduğudur. Zaten neorealizme yöneltilen eleştirilerden biri de bu yöndedir. Wendt kapasitelerin birim düzeyde özellikler olduğunu ileri sürmüştür. "Kapasiteler birimlerin bir özelliği olmasına rağmen birimler arasındaki kapasite dağılımı birimlerin bir özelliği değildir, daha çok sistem çapında bir kavramdır." (Waltz, 1979: 98).

Devletler sahip oldukları kapasiteye göre yapı içerisinde konumlanırlar. Yapıyı, tam merkezinden dengede olan ve üzerinde irili ufaklı yemek tabaklarının olduğu bir tepsiye benzetebiliriz. Bu yemek tabaklarından eksilen yemekler ya da yemek tabaklarına eklenenler, tepsinin hassas dengesini bozacaktır. "Sistemin yapısı, sistemin birimleri arasındaki kapasite dağılımının değişmesiyle değişir." (Waltz, 1979: 97) Kapasitelerin dağılımı sistemin kutup sayısını belirler. Bu değişiklikler ile sistemin tek, iki ya da çok kutuplu olmasına yol açar. Sistemin yapısının değişiminde kapasitelerin dağılımının rolü hiyerarşi veya anarşi ortamında farklılık göstermez. "Kapasitelerin dağılımı sistem anarşik de olsa hiyerarşik de olsa sistemi değiştirir." (Waltz, 1979: 100).

Sistemin içindeki değişimlerle, sistemin değişimi birbirlerinden ayrı kavramlardır. Sistemin içindeki değişimlere daha sık rastlanılır ve devletler arasındaki ve devletler düzeyindeki olaylarla açıklanabilir. Oysa sistemin kendisinin değişmesi çok kolay rastlanılan bir konu değildir. Bu konuda açıklamalarının yetersiz kaldığı için ve sistemin değişimini tam anlamıyla açıklayamadığı için Waltz eleştirilmiştir. Sistemin değişmesini açıklamada yetersiz olduğu eleştirisi özellikle Soğuk Savaş sonrasında

görülmektedir. Sistemin çift kutupludan tek kutuplu hale geçmesi, eleştirilerin temelini oluşturur. Walzt bu konuda yazdığı "Soğuk Savaş Sonrası Yapısal Realizm" makalesinde, demokrasinin ve nükleer silahların aslında sistem içi değişiklikler olduğunu ve sistemi değiştirmediğini savunmuştur. "Silahlardaki ya da sistemin kutuplaşmasında olan değişimler siseme yayılan büyük değişimlerdir, buna rağmen sistemi farklı bir şeye dönüştürmezler. Eğer sistem değişseydi, uluslararası politika uluslararası politika olmaktan çıkardı. Geçmiş artık geleceğe yol gösteremez olurdu." (Waltz, 2000: 6).

Anlaşılacağı gibi uluslararası ilişkilerde temelden bir değişiklik olması ve artık eski teorilerin açıklama yeteneğini kaybetmedi sistemin değiştiğini gösterebilir. Örneğin tek tek ulus devletlerin egemenliğinin değişmesi ve Kant'ın Ebedi Barış eserinde sözünü ettiği dünya devleti oluşursa sistem değişikliğinden söz edilebilir (Kant, 1960). Artık sistemin düzenleyici prensibi olan anarşi söz konusu olmayacaktır ve gevşek koalisyonlarla oluşturulmuş tek bir dünya devletinin yönetimi var olacaktır. Devletler üzerinde başka bir devletin varlığı söz konusudur. Bu durumda hem materyal güçler radikal bir şekilde değişecek hem de yapının üç belirleyici özelliği artık yapıyı tanımlamada yetersiz kalacaklardır.

1.1.2. Sosyal İnşacı Teoride Sistem Ve Yapı

Sosyal İnşacı Teoriler, Neorealizmin açıklamada yetersiz kaldığı konularda farklı bir bakış açısı sunmuştur. Özellikle Soğuk Savaş dönemi ile bu tip teoriler önem kazanmıştır. Genelde davranışsalcı teoriler altında yer almaktadır. Uluslararası ilişkiler literatürünü incelerken çok çeşitli yorumlarına denk gelmek mümkündür. Bu tezde Türkiye Suriye ilişkilerini incelerken Wendt'in geliştirdiği sistemik Sosyal İnşacı Teori üzerinde durulmuştur.

Sosyal inşacı teori farklı sosyal bilimler disiplinlerinden de etkilenmiş bir uluslararası ilişkiler teorisidir. Sosyal İnşacı Teorinin yer aldığı diğer sosyal bilimler disiplinlerine örnek olarak felsefe, psikoloji, sosyoloji, eğitim verilebilir. İnşa ve sosyal inşa kavramları uluslararası ilişkiler dışında da tanımlanabilir. İnşacılık, her bireyin deneyimledikleri dünyayı kavramsal olarak inşa etmesidir, sosyal inşacılık bireyden çok sosyal çevre ile ilgilenir (Young ve Collin, 2004). Bu kavramda önemli olan çevrenin

birey tarafından algılanmasıdır. Sosyal inşacı teori sosyal bilimlerde anti realist bir görüş olarak algılanmıştır (Hammersley, 1992). Bu algı, veri olarak kullandığı bilgiyi gerçekliğin direk olarak yansıması olarak almadığından kaynaklanır (Craib, 1997). Bilgi onu algılayacak olanın yorumuna, tercihlerine ve ön yargılarına açıktır. Tek bir doğru bilginin olmayışı rasyonalist düşünceye de aykırıdır. Bilgilerin aktörler tarafından farklı algılanması her aktörün rasyonel davranacağı varsayımını kabul eden klasik realizmdeki önceden tahmin edilebilir davranışların realist çerçeveden açıklanmasını zorlaştırır.

Wendt, sosyal inşacı teoriyi uluslararası ilişkiler teorisi olarak kavramsallaştırmıştır. Wendt'i uluslararası ilişkiler literatüründeki diğer sosyal inşası teorisyenlerden ayıran nokta analiz düzeyi olarak sistemi ele almasıdır. “Sistemik teoriler genellikle realizm ile ilişkilendirilir ama bu bir hatadır.” (Wendt, 1999: 14). Uluslararası ilişkilere sistemik bakış açısıyla yaklaşmak realist paradigmanın tekelinde değildir. Ancak burada ifade edilen sistem, Waltz’un uluslararası sisteminden farklıdır. Wendt’in sosyal inşacı teorisine bakıldığında ilk dikkat çeken; rol, kimlik ve kültüre yaptığı vurgudur. Bu vurgular nedeniyle Sosyal İnşacı teori ilk bakışta indirgemeci ya da idealist paradigmaya dayalı bir teori olarak görülebilir, ancak realizmden Hammersley’in sözünü ettiği kadar uzak değildir. Aslında bir çeşit orta yol ve bir tamamlayıcı olarak görülebilir. Varsayımları realizm ile taban tabana zıt değildir.

Sosyal inşacı teorinin iki temel ilkesi vardır; “a) insan ilişkilerinin yapısı materyal güçtense paylaşılan fikirler tarafından tanımlanır. b) Bir amacı olan aktörün kimlik ve çıkarları doğadan kaynaklanmaz, paylaşılan fikirler ile oluşturulur.” (Wendt, 1999:1). Temel ilkelerden ilki Waltz’un materyal yapısına getirilen radikal bir eleştiridir. Neorealizmde materyal kapasitelerin dağılımı ile şekillenen yapının yerine Wendt materyal kapasitelerin yorumlanması ve algılandıkları gerçeklik üzerinde durmuştur. Sosyal yapısını da bu yorum ve algıların paylaşılmasıyla oluşturmuştur. İkinci temel ilkede insan doğası tartışılmıştır. Realist bakış açısında insan doğası gereği veya doğa kanunları gereği bazı davranışları sergiler. Devletlerin bir anarşi ortamında sürekli güç mücadelesi içinde bencilce davranmaları bu sebepten kaynaklanır. Wendt kader gibi önceden yazılmış bu yazgıya karşı çıkmaktadır ve aslında bu inancın sosyal ilişkilerle sonradan yaratıldığını savunur.

Realizmde ilk düşünürlerden beri davranışların ve uluslararası ilişkilerdeki anarşi durumunun insan doğasından kaynaklandığı vurgulanmıştır. Neorealizmi incelerden Hobbes'un doğa durumu olarak nitelediği kavrama değinilmiştir. Wendt Waltz'un aynı anarşi tanımı üzerinden teorisini geliştirmesini eleştirmiştir. Wendt'e göre Waltz anarşinin kaynağını insan ve devlete bağladığı için sistemik açıklamalardan uzaklaşır (Wendt, 2013). Neorealizmde uluslararası arenada anarşi dışında bir seçenekten bahsedilemez işbirliği imkânlı olsa dahi çıkarların sağlanması için anarşi ortamında kurulmuş bir güç dengesinden ileriye gidemez. Wendt bu durumun doğadan kaynaklanmadığını ve sadece yapı içerisinde genel kabul görmüş fikirlerin bir ürünü olduğunu savunmuştur. Anarşi üzerine olan düşüncelerinde anarşinin uluslararası ilişkilerin temel ve vazgeçilmez bir özelliği olmadığını da savunmuştur.

Sistem içerisinde paylaşılan fikirlerin hakim olduğu bir ortamda uluslararası ilişkilerin temel aktörünün ne olacağı sorusu akıllara gelebilir. Wendt'e göre Sosyal İnşacı teori, devlet odaklı bir teoridir. "Devlet organize gücün yasal kullanımında tekel olduğu için uluslararası güç kullanımı ve düzenlemeler devletin kontrolü altındadır." (Wendt, 1999: 8). Bu noktada Wendt'in devleti temel aktör olarak kabul edişi Neorealizmde Waltz'un varsayımları ile örtüşür. Wendt, diğer uluslararası ilişkiler aktörleri ile devlet arasındaki ilişkiyi orman metaforunu kullanarak açıklamıştır. Orman bir uluslararası sistem olarak ele alınmıştır. Bir ormanın içinde ağaçlar ve ormanda yaşayan diğer canlılar bulunmaktadır. Bu canlıların her biri ormanın ekosistemi için hayati önem taşımaktadır. Ancak orman dendiğinde akla ilk olarak ağaç gelir. Orman ağaç odaklı bir kavramdır. Devletlerde bu orman metaforundaki ağaçlara benzetilmiştir.

Wendt, Waltz'un materyal yapısını iki noktada eleştirir. İlki Waltz'un sistemik yaklaşıma yaptığı vurguya rağmen aslında devlet merkezli, bireysel bir teori olduğudur. Sistemin yapısını açıklarken devlet unsuruna bağlı özelliklerden faydalandığını ve dolayısıyla bu özelliklerle oluşmuş bir yapının devletten önce var olarak devleti etkileyemeyeceğini savunur (Wendt, 2009). Wendt sosyal yapıda devletleri, kimlikleri ve devletlerin etkileşimini incelemesine rağmen Waltz'dan daha başarılı bir sistemik teori yarattığını düşünür. Wendt'e göre analiz birimi olarak devletleri ele almakta bir sıkıntı yoktur. Bir teori sistemik ya da yapısal olarak tanımlandığında, uluslararası sistemin yapısının devlet davranışlarını açıklamadaki gücüne vurgu yapar. Bu devlet

davranışlarını karar vericilerin psikolojisi ve iç politika gibi birim düzey faktörlere vurgu yaparak devlet davranışlarını açıklayan indirgemeci teorilerle ayrı tutulmalıdır (Wendt, 1999). Devleti analiz birimi olarak ele almasına rağmen sistem ve devletler arasındaki ilişkiye daha bütünsel yaklaşmıştır.

Wendt'in ikinci eleştirisi materyal yapının, sistemik değişimleri açıklamada yetersiz kaldığıdır. Bu nedenle sosyal yapıyı tanımlamıştır. Sosyal yapı fikir ve bilgilerin dağılımı ile ortaya çıkar. Wendt aşağıdaki ifadelerle yapısal değişikliğin materyal öğelere dayanmadığını vurgulamıştır.

> *Neorealizm yapısal değişimleri açıklayamamaktadır. Neorealizm yapısal değişikliği sadece bir güç dağılımından diğerine geçiş olarak ele almıştır. Ancak yapısal değişiklikler materyal olmadan ziyade sosyaldir; feodalizmden egemen devletlere geçiş, Soğuk Savaşın son bulması, demokratik devletler arasında barışım hakim olması ve daha niceleri* (Wendt, 1999: 17).

Wendt, yapının her bileşeni için aynı anlamı ifade eden materyal yapının devlet davranışlarını açıklayamadığını bir örnek ile açıklamıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ye karşı İngiltere'nin sahip olduğu beş yüz nükleer silah, Kuzey Kore'nin sahip olduğu beş nükleer silahtan daha tehdit edicidir (Wendt, 1995). Waltz'a göre belirli bir materyalin anlamı her devlet için aynı olmalıdır. ABD'nin davranışlarının İngiltere için de Kuzey Kore için de aynı olması gerekir. Oysa gerçek hayatta tehlike algısı arasında farklılık vardır. Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin nükleer silah bulundurma hakkı vardır. Bu ülkelerde bulunan nükleer silahlar güç dengesinin birer unsuru olarak görülmektedir ve tehlike algısı düşüktür. Ancak ABD nükleer silah çalışmaları bulunan Kuzey Kore ve İran'ı sert bir şekilde eleştirmektedir ve onları haydut devletler olarak görmektedir. Hatta ABD'nin Irak Savaşı'na girmesinin nedenlerinden biri de Irak yönetiminin elinde bulunan nükleer başlıklar olmuştur. Wendt tehdit algısındaki bu değişimi sosyal yapı ile açıklamaya çalışmıştır.

Wendt yapıyı mikro ve makro yapı olarak iki düzeyde incelemiştir. Mikro yapı birimlerin etkileşimlerinden oluşur, makro yapı ise yapı içerisinde genel kabul görmüş sonuçlar doğuran bütüncül bir etkileşim sonucu oluşur. Neorealizmde analiz düzeyleri

sistemik ve indirgemeci olarak ayrılmıştır. Wendt, Waltz'un birimler arası etkileşimi de indirgemeci faktörler arasında kabul etmesini eleştirir. Buna karşılık Wendt yapının birimlerin etkileşimi ve katkısı olmadan etkisinin olmayacağını savunur (Wendt, 1999). Wendt mikro ve makro yapılar arasındaki karşılıklı etkileşimin birbirini yeniden oluşturan kurucu özelliğine vurgu yapar. Bu noktada dikkat edilmesi gereken unsur, bahsedilen mikro yapının devletlerin iç politikalarını ifade etmediğidir. Sistemik sosyal inşacı teoride devletlerin iç yapısındaki hiyararşik düzen uluslararası yapı ile ayrı tutulmuştur. Mikro yapı ile devletler arası bir etkileşimden söz edilir. "Mikro yapı verileri, sistemin parçalarının etkileşimi ile açıklar." (Wendt, 1999: 148).

Wendt mikro yapıyı devletlerin sahip oldukları genel bilgi ile açıklamıştır. Genel olarak paylaşılan bilgi ve fikirler ile devletler bir etkileşime geçer. Mikro yapı da bu genel bilgi ile şekillenir. "Genel bilgi; aktörlerin, diğer aktörlerin rasyonelliği, stratejileri, tercihleri hakkındaki inanışlarıdır. Bu inançların doğru olmasına gerek yoktur. Sadece aktörlerin doğru olduğuna inanması yeterlidir." (Wendt, 1999: 159). Devletlerin etkileşimi sonucu oluşan bu bilgiler Wendt'e göre Waltz'un sözünü ettiği gibi birim düzey dahilinde değildir. Nedeni ise bu bilgilerin birimlerin sadece kendi başlarına oluşturdukları kavramlar olmamasıdır. Genel bilgi iki ya da daha fazla aktörün etkileşimi sonucu oluşan, bir aktörün diğerlerine dair edindiği fikirlerdir. Bir döngü olarak bu bilgiler sonucu aktörler etkileşimlerine yön verir ve etkileşimleri bu bilgilerin tekrar tekrar oluşmasına neden olur.

Makro yapı ise sistemin geneline hakimdir. Tüm sistemin nasıl şekillendiğini gösterir. Nasıl mikro yapıya aktörlerin birbirleri hakkında edindikleri genel bilgiler yön veriyorsa makro yapıya da kollektif bilgiler yön verir. Kollektif bilgi herkes tarafından fark edilen, "aktörleri ve yapıyı tekrar tekrar üreten inançlara dayanır." (Wendt, 1999: 162). Kollektif bilgi yapının karakterini ve dolayısıyla aktörlerin etkileşimlerini belirler, aktörlerin yapı ile etkileşimi ise kollektif bilgiyi etkiler. Bu bir döngü halinde devam eder. Neorealizmde yapı, birimler üzerinde bir baskı unsurudur. Birimlerin etkileşimi göz ardı edilmiştir ve birimlerin yapıyı etkileme ihtimalleri bulunmamaktadır.

Wendt kollektif bilgiye kapitalizmi örnek vermiştir. Kapitalizm herkes tarafından fark edilir ve bu bilgi yapı ve birimleri karşılıklı olarak etkiler. Genel bilgiye ise 'haydut devletler' kavramını örnek verebiliriz. " Haydut devlet' (rogue state) daha

çok ABD tarafından kullanılan uluslararası barışı tehdit eden, ne yapacakları önceden tahmin edilemeyen, terörü destekleyen, hatta bunu siyasetlerinde bir araç olarak kullandıkları iddia edilen devletler için kullanılan bir terimdir.” (Laçiner, 2010). Haydut devletler fikri ABD ile diğer devletlerin etkileşimi sonucu oluşmuştur. Bu bilgi ABD’nin kendi inançlarına dayanır. Söze edilen devletlerin terörü destekleyip desteklemedikleri gerçek ve kesin bir bilgi değildir. Tüm devletler bu bilgiyi paylaşmayabilir. Sadece bir grup devletin etkileşimlerinde bu bilginin doğru olduğuna inanması yeterlidir. Örneğin ABD, İran’ı haydut devletler arasında sayarken, İran aslında İsrail’den algıladığı tehdite karşı kendisini savunduğunu belirtmiştir.

Kollektif bilgi ve genel bilgi dışında sosyal yapıda var olan bir başka bilgi türü de paylaşılan bilgiler yani kültürdür. Wendt bilginin sistematik etkileşim ile sosyal yapıyı etkileyebileceğini savunur. Sistematik etkileşim sonucu paylaşılan bilgi yani kültür ortaya çıkar bu kültür materyal yapıların ötesine geçip sosyal yapıyı yorumlar. Kültürün sosyal yapı üzerindeki en belirgin etkisi Wendt'in Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur eserinde görülmektedir. Daha öncede vurguladığı gibi Wendt anarşi konusunda neorealizmden farklı görüşlere sahiptir. Ona göre anarşi devletlerin kaçınılmaz kaderi ve uymak zorunda oldukları bir dış düzenleyici değildir. Sistemde günümüzde anarşi hakim olabilir. Bu sadece şu anki paylaşılan fikirlerin yarattığı bir durumdur. Wendt'in göre paylaşılan bilgilerin niteliğine dayanarak sistem Hobesiyen, Lockiyen ya da Kantiyen bir sosyal yapıya sahip olabilir. Paylaşılan fikirler sayesinde farklı sosyal yapılar devletler üzerinde farklı etkilere neden olur. Hobesiyen yapıda iş birliği imkanı düşük iken Kantiyen yapıda yüksektir (Wendt, 1999).

Wendt uluslararası sistemin yapısının sosyal temellere dayandığını belirterek Waltz’a alternatif ilk noktayı koymuştur. İkincisi ise yapı ve yapının bileşenleri arasındaki ilişkidir. Waltz’a göre yapı bir baskı organıdır ve sadece yapıdan birimlere bir etki vardır. Wendt yapı ve yapının bileşenleri arasındaki döngüsel etkileşimden bahseder. Wendt yapı ve yapının bileşenleri olarak tanımladığı yapanlar arasındaki sorunu çözmeye çalışmıştır. Wendt “Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapan-Yapı Sorunu” adlı makalesinde çözüme nasıl ulaşılabileceğini göstermiştir (Wendt, 2009).

Waltz indirgemeci yaklaşımlardan ısrarla kaçınırken Wendt daha geniş bir çerçeveden bakmaya çalışmıştır. Daha bütünsel bir bakış açıcı yakalamayı amaçlamıştır.

Wendt'in yapı ile ilgili düşüncelerini anlamak için döngüsel bir tema izlemek gerekir. Yapı ve yapanların durağan bir şekilde varlığı önceden kabul edilen varlıklar olmadığını ve devinimin esas olduğunu belirtir.

Wendt yapan ve yapı arasında kurucu bir ilişkinin olduğunu savunur. Materyalistler neden teşkil eden ilişkilere ve etkilere odaklanır. Nedensel bir ilişkide X, Y üzerinde etkilidir, aralarındaki ilişki de X'in bu etkisinin bir sonucudur. Bu tip bir yaklaşımda X önceden oluşmuş kabul edilir (Wendt, 1999). Wendt neorealizmin yapıyı önceden verilmiş bir kavram olarak kabul ettiğini belirtir (Wendt, 2009). Örneğe dönecek olursak X uluslararası yapıyı, Y ise devletleri simgeler. Kurucu bir ilişkide ise X ve Y arasındaki ilişki karşılıklı olarak birbirini oluşturur (Wendt, 1999). Wendt kurucu ilişkiye kölelik metaforu ile örnek vermiştir. "Kölelik uzun süren insan etkileşimleri sonucu oluşmuştur. Efendiler köleliğe neden olmazlar çünkü köle olmadan kendileri de ilk olarak efendi olamazlar, ancak bu kölelik kavramının efendi ve köle üzerinde bir etkisi olmadığı anlamına gelmez." (Wendt, 1999: 25).

Wendt yapan ve yapı arasındaki sorunu anlayabilmek için yapılanma kuramını geliştirmiştir. Yapılanma kuramı sosyal yapının bileşenlerinin pratiklerinden ayrılmayarak aynı zamanda yapısalcı bakış açıcısını koruyarak yapan ve yapı sorununu çözmeye çalışır (Wendt, 2009). Yapanın pratikleri ve yapının verdiği tepki sosyal yapının temel özelliğidir. "Böylece yapılanma kuramı, yapanları ve yapıları karşılıklı olarak birbirlerini inşa eden ancak ontolojik olarak birbirlerinden farklı varlıklar olarak kavramsallaştırır." (Wendt, 2009: 30). Sosyal yapının, materyal yapıdan farkı etkileşime yaptığı vurgudur. Hem devletler arası hem de yapı ile yapan arasındaki etkileşim sosyal yapının dinamik olmasına neden olur.

Tezin analiz birimi olan Türkiye – Suriye ilişkilerinde sistem odaklı teoriler incelenmiştir. Türkiye – Suriye ilişkilerinde devletlerin tercihleri içinde bulundukları yapı tarafından şekillendirilmektedir. Materyal yapı ve sosyal yapının etkileri ve değindikleri noktalar birbirlerinden farklıdır. Türkiye – Suriye ilişkilerinin pratik olarak inceleneceği bölümde çizilen teorik çerçeve ile hangi yapının devlet tercihlerini ne yönde etkilediği tartışılacaktır.

1.2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI

Bu çalışmada teori kısmında incelenecek bir diğer kavram da güçtür. Uluslararası ilişkiler teorileri varsayımlarını sık sık güç kavramı etrafında şekillendirirler. Ancak hemen hemen her teoride yer alan bu kavram hakkında tam bir mutabakat yoktur. Güç kavramını önemli kılan ise devletlerin davranışlarını ve uluslararası politikayı yönlendirmesidir. Dolayısıyla Türkiye ve Suriye İlişkilerinin ardındaki motivasyonu araştırmak için devletlerin güçlerine ve güç peşinde koşarken katlandıkları bedellere bakmak gerekir. Uygulama kısmında karşılaştırmaları daha iyi yapabilmek için gücün teorik yapısını kavramak gerekir. Ele aldığımız iki teori olan Neorealizm ve Sosyal İnşacı Teoride gücün uluslararası ilişkilerdeki etkisi farklı algılanmıştır. Bu nedenle iki teorinin güce yaklaşımları bu bölümde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Güç denilince tüm uluslararası ilişkiler literatüründe aynı kavramdan bahsedilmemektedir. Aslında tanımlamaların birbirlerinden çok fazla farkı yoktur ancak güç tanımı bir çok değişkeni barındırdığından hala tam ve tatmin edici bir şekilde tanımlanamamıştır. Gilpin'e göre "Güç kavramı, uluslararası ilişkiler ve hatta politika bilimindeki en sıkıntılı alanlardan biridir." (Gilpin, 1981:13). Güç her zaman sözü edilen ve oldukça önemli ancak hiç kimsenin tam olarak ne olduğunu anlayamadığı bir hayalet olarak uluslararası ilişkiler literatüründe yer almaktadır.

Ashley'e göre güç hem diğer aktörleri etkileme (güç sahibi olma) hem de bu yetenekleri elinde bulunduran aktör olma (güç olma) anlamında kullanılmıştır (Ashley, 1984: 272). Uluslararası ilişkiler literatüründe sıklıkla güç sıfatı ile bir devletin adının kullanıldığı görülebilir. Devletin gücün kendisi olduğu şeklinde tanımlamalar vardır. Özellikle süper güç tanımlaması bir nitelik olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Diğer yandan Ashley'in tanımlamasında güç sahip olunabilinen devletlerin dışında bir özellik olarak yer almıştır.

Baldwin ise Ashley ile bu konuda çelişmektedir. Baldwin'e göre güç, bir aktörün sahip olduğu bir şey olmaktansa, iki veya daha fazla aktör arasında var olan ya da oluşabilecek potansiyel bir ilişkidir (Baldwin: 2013). Bu noktada güç kavramının anlam kazanması için en az iki devletin ele alınması gerekir. Bu devletlerin birbirleri ile

ilişki halinde olduğu varsayılır. Böylelikle sahip oldukları güç bir anlam kazanır. Önemli olan potansiyel ilişkilerin de güç olarak tanımlanabilmesidir. Sahip olunan güç devletler arası ilişkinin oluşabilmesini ve seyrini etkileyebileceğinden potansiyel ilişkilere de değinilmiştir.

Dahl ise daha işlevsel bir tanım ile gücü anlamaya çalışmıştır. Güç bir aktörün, diğer bir aktörün normalde yapmayacağı bir şeyi yaptırmasına neden olan yada bu etkiyi yaratabilen kavramdır (Dahl, 1957). Benzer şekilde Nye gücü "başkalarının davranışlarını istenilen sonuçları alabilecek şekilde etkileyebilme yeteneği" (Nye, 2004: 2) olarak tanımlar. İki tanımda da başka bir devletin davranışlarını etkileme yatar. Bu davranışları etkileme hem askeri ve politik yöntemlerle sert güç şeklinde hem de yumuşak güç olarak gerçekleşebilir.

Uluslararası ilişkiler literatüründeki farklı güç tanımları yer almaktadır. Gücün çeşitli tanımlarına literatürdeki çeşitliliği anlayabilmek için yer verilmiştir. Gücün farklı tanımlarını inceledikten sonra bu çalışma için önemli olan Neorealism ve Sosyal İnşacı Teori açısından güç tanımları, gücün uluslararası ilişkilere etkisi ve güç ile birlikte tanımlanan çıkar kavramı üzerinde durulacaktır.

1.2.1. Neorealizmde Güç Ve Çıkar

Realist yaklaşımlarda güç teorik yapının temelinde yer alır. Güç mücadelesi uluslararası ilişkileri açıklayabilir. Bu denli büyük öneme rağmen net bir tanımın teoride hakim olamaması kimi yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Aydın'a göre "gücün daha kesin ve mutlak tanımlaması yapılmadığı sürece bu kavrama oturan güç politikası teorisi ve realist uluslararası ilişkiler yaklaşımı da sorunlu olmaya devam edecektir." (Aydın, 2004: 55). Teorik yaklaşımlardaki farklı güç tanımlamalarını inceleyerek realist yaklaşımın geçirdiği değişimi de gözlemleyebiliriz.

Klasik realizmde de güç ve çıkar kavramları kullanılmıştır. Realist yaklaşımda bu kavramların önemi oldukça büyüktür. Hatta Morgenthau "uluslararası politikaya yol gösteren kavram güç ile tanımlanmış çıkardır." (Morgenthau, 1985: 5) ifadelerini kullanmıştır. Realist yaklaşımda her devletin güç peşinde koşar ve her devletin güç ve çıkar kaygıları vardır. Devletlerin bu özelliği uluslararası politikadaki davranışlarını

anlamamıza yardımcı olur. Her devletin güç kaygısı ile oluşturduğu bir çıkarı olur sadece gücü sağlamak için uygulanan politikalar değişiklik gösterebilir. Morgenthau klasik realizmde uluslararası ilişkilere daha bireyselci bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Dolayısıyla güç ve çıkara yapılan tanımlarda neorealizmdeki gibi sistem düzeyinde değildir. Morgenthau'ya göre güç "bireyin diğer bireyler üzerindeki kontrolünü sağlayan ve sürdüren şeydir. Güç moral değerlerlede uygulansa, anayasal koruma altına da alınsa bir bireyin diğer birey üzerindeki baskısıdır." (Morgenthau, 1985: 11). Morgenthau'nun birey için yaptığı tanımı devlete de uygulanabilir. Bir devletin diğer devlet üzerinde uyguladığı kontrol ve baskı mekanizması güçtür. Gücü fazla olan devlet diğer devletlerin hareketlerini yönetebilir ve uluslararası arenayı kendi isteği doğrultusunda yönetebilir.

Klasik realizme göre şavaşların ve çatışmaların nedeni insan doğasından kaynaklanmaktadır. İnsan doğasında güç peşinde koşan ve bencil bir varlıktır (Morgenthau, 1985). Bu yaklaşım uluslararası ilişkileri insan davranışlarıyla açıkladığı için Waltz'a göre indirgemeci olarak yorumlanabilir. Neorealizm, klasik realizmin bireyselci bakış açısına kendi sistematik yapısıyla bir alternatif sunmuştur. Daha evvel de değinildiği üzere "sistem dinamikleri birimlerin özgürlüklerini kısıtlar." (Waltz, 1988: 618). Birimlerin yani devletlerin davranışları üzerinde onları etkileyen ve istedikleri gibi davranmalarını engelleyen bir yapı bulunur. "Neorealizme göre güç sistemik kısıtlamalar çerçevesinde sahip olunan hareket alanı ve başkalarının yetenekleri karşısında özerkliktir." (Özdemir, 2008: 128). Bu ifadelere göre diğerlerine göre daha çok güce sahip olan devletler sistem içerisinde yapının baskısını daha az hissederek daha özgürce hareket edebilirler. İki taraflı bir baskı mekanizması vardır. Biri yapının devletler üzerindeki düzenleyici baskı mekanizmasıdır. Diğeri ise devletlerin bu yapı baskısına karşı geliştirdikleri bir baskıdır. Devletler yapının sabit yapısını koruyabilmesi için çok güçlenen ve bu baskıyı daha az hisseden devletlere karşı yada onların yanında hareket ederek güç dengesi oluşturabilirler.

Klasik realizmde güç başlı başına bir amaçtır (Tabarcia, 2009). Tüm devletler güç arzusunda olduğu için uluslararası ilişkilerde her zaman bir savaş durumu hakimdir. Neorealizme göre savaş durumu, tüm devletlerin sadece kendi güvenliklerini sağlamak için güç arayışına girmelerinden kaynaklanır (Waltz, 1988). Her iki

yaklaşımda da uluslararası ilişkilere anarşi hakimdir. Devletler üzerinde güç kullanımına haiz ve düzenleyici bir üst otorite bulunmamaktadır. Ancak anarşi ortamında devletlerin güce olan bakış açıları iki teori arasındaki farkı oluşturmaktadır. Daha önce neorealizmde sistem ve yapıyı incelerken devletlerin temel motivasyonunun hayatta kalmak olduğuna değinilmiştir. Bu bağlamda devletler gücü hayatta kalmak için bir araç olarak kullanırlar.

Realizmde sözü edilen güç mutlak değildir. Elde edilen gücün sadece miktar olarak fazlalığı güce sahip olan devlet için bir avantaj sağlamaz. Gücün anlam kazanabilmesi ve uluslararası ilişkileri etkileyebilmesi için göreceli olarak yorumlanması gerekmektedir. "Güç göreceli bir kavramdır ve ancak başka ülkelerin sahip oldukları kapasitelerle karşılaştırıldığında anlamlı bir kavram haline gelebilir." (Özdemir, 2008: 118). Gücün göreceli olarak algılanmasının önemini Waltz "İkimizde kazanacak mıyız? Peki hangimiz daha fazla kazanacağız?" (Waltz, 1979: 105) ifadeleri ile vurgulamıştır. "Bir devlet orantısız gücünü diğer devlete zarar vermek veya onu yok etmek için kullanabilir." (Waltz, 1979:105). Bu orantısızlık her an bir güç kullanımı tehlikesini doğurur ve devletlerin birbirlerine karşı pozisyonlarını etkiler. Devletlerin göreceli gücünün varlığı o gücün kullanılmasına gerek kalmadan uluslararası politikayı etkileyebilir. Dolayısıyla gücün göreceli olarak değerlendirilmesi gücün sadece varlığı ile bir anlam ifade etmesine neden olur. Sadece gücü elinde tutmak potansiyel her an saldırabilir olma anlamındadır ve diğer devletler üzerinde caydırıcı etkisi bulunur.

Gücün devletler arasındaki dağılımı ve göreceli olarak anlam ifade etmesi neorealizmde yapının belirleyici kavramlarından kapasitelerin dağılımı ile ilişkilidir. Devletlerin sahip oldukları kapasiteler ile birbirlerine karşı konumlanışları yapıyı oluşturur. Burada bahsedilen materyal kapasiteler materyal güçtür. Waltz'a göre devlet davranışları devlet yapıları, iç politikadaki ilişkiler ya da ideolojidense güçteki değişimlerle belirlenir (Waltz, 1986). Burada bahsedilen güç genellikle askeri güçtür. Bunun yanında askeri güçle birlikte sahip olunan ekonomik güç de materyal güce dahil edilir. Günümüzde Türkiye – Suriye ilişkilerini incelerken materyal kapasiteler olarak askeri gücün ve güvenlik endişelerinin yanında ekonomik ilişkilere de değinilmesinin nedeni budur. Materyal olan gücün dağılımı ile materyal yapı şekillenir. "Uluslararası sistem, güç dağılımı ile açıklanabilir." (Guzzini, 1993: 448).

Neorealizmde yapı ve sistemin devletlerin sahip oldukları kapasiteler yani devletlerin güçleri ile tanımlanması sıklıkla eleştilmiştir. Wendt bu yaklaşımın aslında indirgemeci olduğunu ve Waltz'un kendisi ile çeliştiğini ifade ederken. Baldwin gücün anlamında sorun yarattığı yönünde eleştirmiştir. Devletlerin sadece kapasitelerine bakılarak gücün anlaşılmaya çalışılması sadece bir potansiyel güce odaklanılmasını sağlar. Durağan ve her zaman hakim olan bir tedirginlik yaratır oysa Baldwin'e göre güç kapsam ve nüfuz alanı olmadan bir anlam ifade etmez (Baldwin, 2013). Gücün bir amaca odaklanması ve uygulanacağı alanın belirlenmesi gerekmektedir. Böylece güç daha belirgin bir hal alacaktır.

Baldwin'in eleştirisi bir konuda haklıdır. Waltz güçten bahsederken potansiyel güçten bahsetmiştir. Ancak Waltz güç dengesi ve yapının baskıcı unsurunu tanımlamada potansiyel güce ihtiyaç duymuştur. Her devlet gücü kullanıp kullanmayacağına kendisi karar verir. Bu bakımdan savaş her zaman gerçekleşebilir. Gücün kullanımı yada kullanılmaması diğer devletler tarafından anlaşılacak bir ihtimal değildir (Waltz, 1979). Bu nedenle diğer bir devletin fazla olan gücü her zaman daha az gücü olan devleti endişelendirir. Gücün her an bir devlet tarafından kullanılma riski devletlerin davranışları üzerinde bir kısıtlama oluşturur. Herhangi bir çatışmanın doğuşunda olası bir korku devletlerin daha temkinli hareket etmesine yol açar bu bakımdan devletlerin potansiyel güç tehtidine karşı edindikleri tavır aslında yapının şekillenmesidir. Diğer yandan potansiyel güç ile devletlerin konumları onları birbirleri ile işbirliği halinde hareket etmelerine neden olur. Böylece de güç dengesi oluşur. Bu iki argümana bakıldığında aslında potansiyel güç Waltz'un kendi teorik çerçevesiyle çelişmemekte ve onu destektemektedir.

Neorealizmin katı yapısı içerisinde daha evvel incelenen kendi kendine yardım kavramı nedeni ile devletlerin işbirliğine yanaşmayacağı düşünülebilir. Aslında bu algı işbirliğinin nasıl tanımlandığına göre değişir. Neorealizmde devletler kendi çıkarlarını korumak için güç dengesi kurabilirler. "İstenmeyen bir sonucun oluşma ihtimalinin korkusu devletlerin güç dengesi oluşturmalarını sağlar." (Waltz, 1979: 118). Devletler kendi çıkarlarını sağlamak veya geleceğini garantiye alabilmek için göreceli gücünü arttırmak için bu yola başvururlar. Göreceli gücünü ise ya kendi mutlak gücünü arttırarak ya da diğer devletin gücünü azaltarak sağlayabilir. "Güç dengesi teorisi belirli

koşullar altında devletlerin hareketlerinin sonucunu açıklayabilir. Bu sonuçlar tek bir aktörün motivasyonları ile tahmin edilemeyebilir ya da bir aktörün politikalarındaki amaç olarak karşımıza çıkabilir." (Waltz, 1979: 118).

Gilpin güç ve güç dengesi konularında Waltz'u eleştirmiştir. Gücün kaynakları olan ekonomi teknoloji ve askeri alanlardaki değişim ile güç dengesindeki değişimleri açıklamaya çalışmıştır. Ardından güçlü olan devletin nasıl sistemi değiştirebileceğini bu duruma karşı da diğer devletlerin statükoyu koruyacak bir güç dengesi oluşturduğuna değinmiştir.

> *Bireysel aktörlerin çıkarları ve aktörler arasındaki güç dengesi; ekonomik, teknolojik ve diğer alanlardaki gelişmelerin sonucunda değişim gösterir. Sosyal sistemdeki değişimlerden en çok fayda sağlayan ve bu tip bir değişimi ekileyecek güce sahip olan aktör kendi çıkarı doğrultusunda sistemi değiştirmek ister*. (Gilpin, 1981: 9)

Waltz ile arasındaki farklılık materyal gücün dağılımına değil var olan güç unsurlarının kendi gelişmelerini de dikkate almasıdır. Waltz uluslararası sistemde yaşanan değişimleri materyal gücün dağılımındaki değişimle açıklar. Ona göre uluslararası sistem tek, çift yada çok kutuplu olarak değişim gösterebilir. Bu durum da materyal gücün çoğunluğunun tek bir elde yada diğer şekillerde toplanması olarak açıklanabilir. Oysa Gilpin sistemdeki değişimin bir aktörün revizyonist olacak şekilde güçlenmesi ile olabileceğini vurgulamıştır. Waltz'un göreceli güç dağılımına yaptığı vurguyu "Büyük devletlerin çıkarları ve göreceli güçleri uluslararası sistem içerisinde hep aynı kalsaydı ya da göreceli güç dağılımını sağlamak için güç ilişkileri değişseydi sistem şüphesiz denge halinde devam ederdi." (Gilpin, 1981: 13) ifadeleri ile eleştirmiştir.

Walzt'un neorealist yaklaşımında güç kavramı ve Waltz'a yapılan eleştiriler incelendikten sonra bu tezde ele alınan ikinci teori olan Sosyal İnşacı Teoride güç unsurunu incelemek ve Waltz'un güç kavramı ile karşılaştırmak gerekmektedir. Böylece uygulama bölümünde Türkiye ve Suriye'nin dış politikalarında yatan motivasyonun hangi teorinin güç yaklaşımına göre ele alınması gerektiği anlaşılabilir.

1.2.2. Sosyal İnşacı Teoride Güç Ve Çıkar

Realizm de güç tamamen materyal kapasitelere dayanıyordu ve uluslararası ilişkilerde devletlerin hareketleri güç ile tanımlanmış çıkar ile açıklanıyordu. Sosyal İnşacı Teori temel olarak daha bütünsel ve sosyal olgulara vurgu yapan bir teoridir. Yapı kavramında iki teorinin farklılıklarını incelerken de Sosyal İnşacı Teorinin materyal yapıya karşıklık sosyal yapı üzerinde durmuştur. Güç ve çıkar kavramlarında da aynı şekilde güç ve çıkarı sosyal olarak tanımlamıştır.

Uluslararası ilişkiler literatüründe sadece realistler güç ve çıkar kavramlarına odaklanmamıştır. Bu konuyu vurgulamak için Özdemir "eğer güç merkezli bir uluslararası ilişkiler yaklaşımı ile yalnızca realizm özdeşleştirilmiş olsaydı herkez realist olurdu." (Özdemir, 2008: 114) ifadesini kullanmıştır. Gücün tanımları ve bileşenleri her teori açısından farklı yorumlanmıştır. Sosyal İnşacı Teori de realizmden farklı bir yorum getirmiştir. Güce verilen önem ise aynıdır. Wendt bu farklılığı "uluslararası politikanın güç ile şekillendirilmesi realizmin belirleyici karekterlerinden biridir. Bu açıklama sadece realizme özgü olamaz eğer öyle olsaydı her uluslararası politika öğrencisi realist olurdu." (Wendt, 1999: 96-97) ifadesiyle vurgulamıştır.

Güç ve çıkar konusunda realist yaklaşım ile sosyal inşacı teori arasındaki en büyük fark realizmin materyal kapasitelere, sosyal inşacı teorinin ise sosyal kapasiteye ve fikirlere odaklanmasıdır. Realizmde "güç ve ulusal çıkarla tanımlanmış güç öncelikle askeri kapasite olarak anlaşılır. Çıkar; güç, güvenlik ve refah için duyulan egoist bir tutkudur." (Wendt, 1999: 82). Waltz askeri kapasite dışında ekonomik güce de değinmiştir. Ancak ekonomik üstünlüğün askeri kapasite olmadan başarılı olamayacağını savunur. (Waltz, 1979).

Klasik realizmde güç bir amaç, neorealizmde ise hayatta kalmak için bir araçtır. Klasik realizmde insan doğasından kaynaklanan doğa halinin insanların birbirinin kurdu haline getirdiği savunulur. Bu durumda her devlet sürekli bir tehdit altındadır ve sürekli bir güç kazanma arzusu içerisindedir. Wendt bu noktada klasik realizmin insan doğasından kaynaklanan güç peşinde koşma arzusunu eleştirmiştir ve daha farklı bir açıklama getirmeye çalışmıştır. Wendt'e göre "eğer insanlar birbirlerini öldürmeyi ya da birbirlerinin topraklarını ele geçirmeyi devamlı amaç edinselerdi ticaret

ve insan hakları konularında iş birliği yapamazlardı.” (Wendt, 1999: 8). İnsan doğası gereği kötüdür ifadesi önceden kabul edilmiş bir kavram değildir. İnsanın doğasının kötü olduğuna olan inanç onu belirler. Paylaşılan fikirlerin oluşturduğu bir genel algıdır. Hobesiyen kültürün sonucudur.

Aynı zamanda sosyal inşacı teori sistemik bir teoridir. Bu nokta da klasik realizmden ayrılır. Klasik realizmin insan doğasına yaptığı vurgu indirgemeci bir yaklaşımdır. “Klasik realizm ulusal çıkarın belirleyicisi olarak insan doğasını görür. Bu ifadede devlet çıkarı uluslararası sistem tarafından inşa edilmediği için bireysel bir yaklaşımdır.” (Wendt, 1999: 30).

Wendt de tıpkı realizm gibi uluslararası ilişkilerde anarşi ortamının hakim olduğunu düşünür. Ancak var olan anarşi ortamı insan doğasından kaynaklanan önceden kabul edilmiş bir kavram değildir. İş birliğinin varlığı ve düzeyi de anarşi ortamının niteliği gibi değişim gösterebilen bir olgudur. Bu noktada önemli olan fikirlerin ve kimliklerin sosyal yapı ve aktörleri nasıl etkilediğidir. Fikirler ve kimliklerin önemi bir sonraki başlıkta incelenecektir. Güç de sosyal bir kavram olarak Wendt’in teorisinde yer alır. Dolayısıyla gücün şekilleri de farklılık gösterebilir. Wendt’te göre askeri kapasitelere dayandırılmış güç ve organize şiddet uygulamasının ön planda olmasının nedeni günümüzde sıklıkla uygulanan temel şekillerden biri olmasıdır (Wendt, 1999).

Günümüzde her devlet için askeri güç ön plandadır. Her devlet hayatta kalabilmek için kendi güvenliğinden sorumludur. Materyal kapasitelerin konumlanışı da uluslararası sistemin yapısını belirler. Örneğin Soğuk Savaşın ardından Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla en fazla materyal gücü elinde bulunduran devlet olarak ABD hegamon haline gelmiştir. Düşünülmesi gereken nokta gerçekten birim olarak göreceli en fazla materyal gücün ABD’nin elinde olması mıdır yoksa bu materyal gücün bir algı ile yaratıldığı mıdır?

Sosyal inşacı teori materyal kapasiteleri yok saymaz. Materyal kapasiteler elbette devletlerin birbirlerine karşı olan pozisyonlarını etkiler. Ancak materyal gücün tek başına bu etkiyi yaratmadığını savunur. Wendt materyal güç yanında gücün anlamlandırılması için farklı şeylere de ihtiyaç olduğuna inanır. Güç ve çıkarın tüm devletler için aynı anlamı yaratmadığı savunulur. Neorealizmin aksine “gücün anlamı ve

çıkarın içeriği büyük ölçüde fikirlerin bir fonksiyonudur.” (Wendt, 1999: 96). Neorealizmde güce verilen önem devam ederken Wendt gücün içeriğini değiştirmiştir. Ona göre “güç ve çıkar önemsiz değildir yalnızca anlamı ve etkileri aktörlerin fikirlerine dayanmaktadır.” (Wendt, 1999: 24).

Neorealizmde karşımıza çıkan materyal kapasitelerin dağılımı sosyal inşacı teoride yerini fikirlerin dağılımına bırakmıştır. Fikirler ile çıkarlar ve materyal kapsite yorumlanmıştır. Sadece materyal kapasitelerin değil öncelikli olarak çıkarların dağılımına da değinmek gerekmektedir. “Uluslararası ilişkilerde güç dağılımının anlamı önemli ölçüde çıkarların dağılımı ile inşa edilmiştir. Çıkarların içeriği de önemli ölçüde fikirlerle inşa edilmiştir.” (Wendt, 1999: 135). Çıkar ve fikirlerin birleşimi ile elimizde bulundurduğumuz materyal kapasite anlam kazanır. Dolayısı ile sadece materyal gücün dağılımı sistemin oluşması için yeterli değildir.

Realist bakış açısında devletlerin rasyonel davrandıkları kabul edilir. Rasyonel davranış sayesinde kendi faydalarına olan eylemleri gerçekleştirirler. Rasyonel davranan devlet güç kazanabilmek için gereken adımları atabilir. Wendt realizmde yer alan rasyonelik kavramını da eleştirmiştir. Rasyonelizmde arzular ve inançların eyleme neden olduğu belirtilmiştir. Wendt realizmde arzular ve inançların ayrı ele alındığını ve eyleme arzuların neden olduğunu savunduklarını belirtmiştir. Oysa Wendt arzular ve inançların bütünsel olarak düşünülmesi gerektiğini savunur. Ona göre arzular inançlarla inşa edilir ve eyleme neden olur (Wendt, 1999). Wendt’in sosyal teorisinde genel olarak yer alan dairesel birbirini etkileme ve bütünsel yaklaşım burada da kendini göstermektedir.

Wendt’in güç konusundaki görüşlerini Mearsheimer eleştirmiştir. Ona göre Wendt realizmin hegamonik pozisyonunu neden kaybettiğini açıklarken dahi objektif faktörlere işaret etmiştir. Sosyal değişimlerin objektif dünyadaki değişimlerin bir yansıması olarak gerçekleştiğini savunmuştur (Mearsheimer, 1994). Wendt ise sosyal ilişkilerdeki değişme materyal güçteki değişimlerin neden olduğu eleştirisine karşı kendi savunmasını yapmıştır. Ona göre materyal değişimlerin sosyal ilişkileri etkilediği varsayımında dahi öncelikli olarak bir sosyal ilişkinin kabul edilmesi gerekmektedir (Wendt: 1995). Sosyal ilişki ile birlikte materyal güç dağılımındaki değişim devletler açısından bir anlam teşkil eder.

Wendt devletlerin gücü anlayabilmesi için fikirlerinden yola çıktıklarını belirtmiştir. Sosyal yapısını oluşturabilmek içinse materyal kapasitelerin dağılımı yerine fikirlerin dağılımına vurgu yapar. Bireysel fikirlerin, paylaşılan fikirler haline gelmesi ve bir süreç olarak aktörlerin etkileşimleri ile yeniden inşa edilmeleri bir sonraki başlık olan uluslararası ilişkilerde kimlik konusunda incelenecektir.

1.3. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KİMLİK

Uluslararası ilişkiler teorilerinde incelenecek bir diğer başlık kimliktir. Kimlik realizmden çok sosyal inşacı teorilerin üzerinde durduğu bir kavramdır. Neorealizmde ise devletler işlevsel olarak birbirleriyle aynıdır ve bir farklılaşma söz konusu olmadığı için kimlik temel olarak hareketlerinin kaynağını oluşturmaz. Sosyal inşacı teoriye göre devletlerin davranışları ve kapasitelerine verdikleri anlamlarda kimlik etkilidir. Waltz ve Wendt'in kimlik konusundaki görüşlerine değinmeden önce kimlik konusunda uluslararası ilişkiler literatüründeki diğer yazarlara yer verilmiştir.

Kimlik uluslararası ilişkiler literatürüne girmeden önce felsefe ve psikoloji alanlarında çalışılmıştır. Uluslararası ilişkiler de interdisipliner özelliğinden faydalanarak kimliği çalışma konularına dahil etmiştir. "Felsefede kimlik, bir varlığı kendisi yapandır." (Wendt, 1999: 224). Bir varlığı diğer varlıklardan ayıran nitelikler olarak kimlik karşımıza çıkmıştır. Benzer şekilde uluslararası ilişkilerde de kimlik bir ayrılması sadece fiziksel özellikleri sağlamasıyla mı olur yoksa sosyal kimlik de devletlerin davranışlarında önem arz eder mi?

Psikolojide "kimlik (hüvviyet: identity) kişinin kendini nasıl idrak ettiği (self-concept), kendiliğini (self) nasıl yaşadığını ifade eder." (Doksat, 2003: 11) Psikolojide bireyin bir özelliği olarak algılanan kimlik ardından sosyal psikoloji de incelenerek sosyal grupların bireyin kimliği üzerindeki etkisi incelenmiştir. "Taifel'e göre sosyal kimlik, bireyin benlik algısının, bir sosyal gruba ya da gruplara üyeliğine ilişkin bilgisinden ve bu üyeliğe yüklediği değerden ve duygusal anlamlılıktan kaynaklanan parçasıdır." (Demirtaş, 2003). Sosyal kimlikte insanlar içinde yaşadıkları grup ile kendi kimlik özelliklerini özdeşleştirirler. Kim olduklarını bireysel yargılarını gruba dahil olma arzuyla belirlerler.

Felsefe, psikoloji, sosyal psikoloji ve sosyoloji alanlarından sonra kimlik politika bilimi ve uluslararası ilişkilere de dahil olmuştur. Ancak birey odaklı düşünceler yerini birey özelliklerini devlete yükleyerek devletlerin kimliklerinin tartışılmasına bırakmıştır. Devlet kimliklerine ek olarak dış politika analizlerinde devlet adamlarının kimlikleri ve dış politikaya etkileri de araştırılmıştır. Kimliğin "uluslararası ilişkiler disiplinine girmesi ise 1960'lı yıllardaki davranışsalcı akımla gerçekleşmiştir." (Ekerer, 2010: 56).

1.3.1. Neorealizmde Kimlik

Waltz yapıyı tanımlarken kullandığı prensiplerde devletlerin işlevsel olarak birbirleriyle farklılık göstermediğini savunmuştur. Devletler hayatta kalmak için güç peşinde koşarlar. Anarşi ortamından kaynaklanan kendi kendine yardım etme zorunlulukları her devlet için geçerlidir. Her devletin benzer şekilde hareket etmesi yani güç peşinde koşması beklenir. Materyal kapasitelerde oluşan göreceli farklılıklar devleterin birbirlerine karşı olan tutumlarını belirler. Materyal kapasitesi fazla olan devletlerin her an güç kullanabileceği gerçeği diğer devletleri güçlü devletten kendilerini korumak için güç dengesi kurmaya iter.

Waltz kimliğin devletlerin çıkarlarını uygulamak için kullandıkları bir araç olduğuna inanır. Devletler uluslararası politikada her zaman istedikleri şekilde davranamazlar. En güçlü olan devletler dahi sistem baskısını üzerlerinde hissederler. Sonuç olarak sistem baskısını azaltabilmek için kimliği kullanırlar. Bu konuda Waltz'un açıklamaları, "Soğuk Savaş Sonrası Yapısal Realizm" makalesinde incelenebilir. Makalede demokratik barış teorisini eleştirmiştir. Demokratik Barış teorisi Kant'ın oluşturduğu ve liberal yazarlar tarafından kullanılan bir kavramdır. Teori, temel olarak demokratik devletlerin birbirleriyle savaşmayacakları üzerine kurulmuştur. Bu teoride bir devletin demokratik olma veya demokratik olmama gibi kimlikleri vardır. Bu kimlikler karşılıklı etkileşimle oluşur. Karşılıklı etkileşim sonucu devletler birbirleri hakkında fikir edinirler. Devletlerin sadece demokratik bir yönetimle yönetilmeleri bu kimliğin tek belirleyicisi olmamıştır (Waltz, 2000).

Waltz'a göre devletlerin kendilerini ve karşısındakileri demokratik olarak tanımlamaları materyal nedenlere bağlıdır. Materyal çıkarları doğrultusunda devletler

demokrasi ile yönetilse dahi diğer devleti doğru liberal bir demokrasi olmamakla suçlamış ve o devlet ile çatışmıştır. “Bir liberal demokrasi savaştığı diğer devleti liberal demokrasi olarak tanımlamak istemez.” (Waltz, 2000: 10). Dahası savaştığı devleti tam bir liberal demokrasi olarak görmediği için demokratik barış teorsine de zarar vermediğini savunmuştur.

Waltz makalesinde ABD’nin materyal çıkarları doğrultusunda demokratik olarak seçilmiş liderlere dahi müdehalede bulunduğunu belirtmiştir. Örnek olarak Şili’de Salvador Allende ve Dominik Cumhuriyetinde Juan Bosch’a karşı olan müdehaleleri vermiştir. Şili için Kissinger “ Bir ülkenin kendi insanlarının sorumsuzluğundan ötürü komünist olmasını neden oturup izlememiz gerektiğini anlamıyorum.” ifadelerini kullanmıştır. Şili için yapılan savunma her ne kadar komünist ve kapitalist kimlikler üzerinden olasa da aslında materyal güçler ön plandadır (Waltz, 2000).

Waltz kimlikler üzerinden geliştirilen bu teorinin aslında bir teori olmadığını ve sadece var olan bir gerçeğin açıklama beklediğini vurgulamıştır. Demokratik barış teorisinin ise savaşın nedenini açıklayamayacağını savunmuştur. “Önceden kuralları belirlenmiş bir siyasal yapıdaki devletlerin uyumu hepsini olmamakla birlikte savaşın bazı nedenlerini ortadan kaldırabilir. Demokratik barış teorisi sadece savaş, devlet içi nedenlerle kaynaklansaydı tutarlı olurdu.” (Waltz, 2000: 7-8). Dolasıyla yapılan açıklama ve kimliklerin kullanımı indirgemeci bir yaklaşım olarak kalabilmiştir. Sistemik bir yaklaşım olan neorealizmde bu tip bir kavrama yer verilmemiştir.

Şu ana kadar yıkılmadan demokratik barış teorisinin devam ettiği teorinin savunucularının temel argümanıdır. Bu noktada Waltz’un iki eleştirisi olmuştur. İlki “demokratik devletlerin oluşturduğu barış zincirinin, hassas bir güç dengesine dayandığıdır” (Waltz, 2000: 13). Yani oluşturulan aslında materyalist bir güç dengesidir. Kimlik çerçevesinde geliştirilmiş bir barış ortamı değildir.

İkinci eleştiri ise bu teorinin bir araç olarak en güçlü devlet tarafından kullanılmasıdır. Dolayısla bir barış aracı olarak görülmesi materyal gerekçelere dayanan politikaların uygulanmasına fırsat tanımıştır. Demokratik barış teorisinde devletler birbirleriyle oluşturdukları etkileşim sonucu birbirlerine bağlıdır ve demokratik devletler

bu nedenlerle birbirlerine saldırmazlar. Walzt bu fikrin hegamon ABD tarafından pompalandığını ileri sürmüştür. ABD kendisine karşı diğer devletlerin güç dengesi olurturmasını engellemek için politikalarını meşrulaştırmaya çalışır. Barış ve demokrasi götürme vaadi ile müdehale ettiği devletlerde de bu fikirler ardında aslında kendi gücünü arttırma amacı gütmüştür (Waltz, 2000).

> *Dengelenmeyen bir güç kimin elinde olursa olsun diğerleri için potansiyel bir tehdittir. Güçlü devlet, kendisinin barış, adalet, dünyanın iyiliği için hareket ediyor gibi gösterebilir ki ABD öyle göstermiştir. Bu kavramlar güçlü olan tarafından güçlü devletin isteğine göre tanımlanır. Kimi zaman bu kavramlar diğerlerinin çıkar ve tercihleriyle çatışabilir* (Waltz, 2000: 28).

Özetle Waltz teorisinde kimlik ve kültür kavramlarına yer vermemiştir. Önemli olan sadece devletlerin hayatta kalmak için giriştikleri güç mücadelesidir. Güç materyal olarak tanımlandığından yoruma kapalıdır. Göreceli fazlalığı tehdit oluşturmak için yeterlidir. Son dönemlerde kimlik üzerinden yapılan açıklamalar aslında materyal güç endişelerinin meşrulaştırılmasıdır. Devletler arasında oluşturulmuş hassas güç dengesinin makyajlanmış halidir. Kimlik tek başına devlet davranışlarının altında yatan nedenleri açıklayamaz.

1.3.2. Sosyal İnşacı Teoride Kimlik

Wendt teorisini oluştururken devletlerin kimliklerine vurgu yapmıştır. Neorealizmin aksine devletlerin uluslararası arenada işlevlerinin aynı olmadığını savunur. Dolayısıyla devletlerin tek bir kimliğe sahip olmadığını belirtir. Sistemdeki etkileşim dolasıyla yapan olarak tanımlanan devletlerin kendi arasındaki etkileşim ve yapanların yapı ile olan etkileşimi kültürün oluşmasına neden olur. Kültür ile birlikte devletler etkileşime geçerek kendi benlikleri ve diğeri hakkında dost ve düşman gibi tanımlamalar yaparlar. Bu tanımlamalarla sosyal anlam yüklenmiş kapasitelerin konumlanışı yapıyı belirler. Kimlik sosyal kapasitelerin yorumlanmasını sağlar ve çıkarları oluşturur.

Sosyal inşacı teoride etkileşim sonucu oluşan paylaşılan bilgiler kimliği belirler. Etkileşimin olmadığı bir ortamda bir ben ve diğeri olgusu olmadığından kimlik oluşturulamaz. Ben ve diğeri algısı ve edinilen bilgilerin önemini Wendt bir örnek ile

vurgulamıştır; “John bir profesör olduğuna inanabilir, ancak bu fikir öğrencileri tarafından paylaşılmazsa bu etkileşimde John’un kimliği geçerli olmayacaktır. İki tür fikir ,diğer bir değişle, benlik (self) tarafından ve diğeri (Other) tarafından edinilen fikirler kimliği oluşturur.” (Wendt, 1999: 224).

Wendt kimliği ilk olarak 1994 yılında yayımladığı “Collective Identity Formation and the International State” makalesinde kişisel/tüzel kimlik ve sosyal kimlik olarak ikiye ayırmıştır. Kişisel / tüzel kişilik oluşturulurken hali hazırda varlığı için gerekli içsel değerlendirmeler kullanılır. Sosyal kimlik ise etkileşim içerisinde diğerinin bakışını da değerlendirmeye alarak oluşturulur ve dışsal bir nitelik taşır (Wendt, 1994). “Bir aktör (bireyler ya da devletler) bir tek kişisel (ya da tüzel) kimliğe sahip olurken, bir çok sosyal kimliğe sahip olabilirler.” (Bozdağlıoğlu, 2003: 23). Çünkü her varlığı fiziksel özelliklerinden kaynaklanan ve varlığını sağlayan tek bir kimliği olabilir. Oysa sosyal kimlik insanların bulundukları sosyal çevreye ve edindikleri sorumluluklara göre değişim gösterir. Sosyal inşacı teoriler sosyal kapasitelere değer katabilmesi açısından daha dışsal bir yapıya sahip olan sosyal kimlik üzerinde durmuştur.

İlerleyen yıllarda Wendt kimlik tanımlamalarında bir adım daha öteye gitmiştir. Wendt 1999 yılında yayımladığı ilham verici kitabında daha önce yaptığı ikili ayrımı dörtlü bir şekilde tanımlamıştır. Ona göre, kişisel / tüzel, tip, rol ve kollektif olmak üzere dört çeşit kimlik vardır.

Kişisel / tüzel kimlik daha önce yapılan tanımlama ile aynıdır. Bir varlığın varlık nedeni olan ayrı bir beden, toprak, fiziksel var oluş gibi nitelikleri barındırır. Daha evvel yapılan tanımlama gibi sadece tek bir kişilsel / tüzel kimlik edinilebilir.

Wendt ikinci tür olan tip tanımlamasını Jim Fearon’dan almıştır. Tip, görünüşte, davranışta, edinilen değerlerde, yeteneklerde, bilgi birikiminde, tarihsel yapıda bazı özellikleri paylaşan ya da paylaştığına inanan insanların sosyal etiketleridir. Bir aktör birden fazla tipe sahip olabilir (Wendt, 1999). Örneğin bir birey kendisini hem Türk hem de Müslüman olarak tanımlayabilir. Bu aslında Türk olmak ve Müslüman olmak için gerekli olan özellikleri paylaştığına inandığının bir göstergesidir. Kendi varlığını bu şekilde etiketler. Daha bir çok özelliği ile kendisine birden fazla etiket edinebilir.

Üçüncü kimlik tanımlaması roldür. Aslında dış politika analizi için ulusal rol ulusal kimlik tanımlamaları sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle Holsti National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy makalesinde rol kavramı üzerine değinmiştir. Diğerinin, kültür, sosyal kurumlar, organizasyonlar ve kanunları kaynak olarak oluşturduğu rol reçeteleri (role prescriptions) ile benliğin (ego) çıkar, amaç, değer ve kişisel ihtiyaçlardan kaynak olarak oluşturduğu ulusal rol anlayışının etkileşime geçmesi ile rol performansı ortaya çıkar. Devletler bu bağlamda bir çok değişkenin etkisiyle hareket ederler ve dış politikalarında belirli roller edinirler (Holsti: 1970). Wendt bu tanımlamaları indirgemeci bir dış politika tanımlaması olarak görür. Aslında rol kavramının daha sistemik bir kavram olduğunu vurgular. Ona göre rol, benlik ve diğeri ile karşılıklı etkileşimler sonucu edinilen kollektif bilgilerin birikimi ile alınan pozisyondur (Wendt, 1999). Rolün oluşumunda sistematik etkileşim söz konusudur. Nasıl bir önceki kimlik çeşidi tanımlamasında sosyal kimlik teoride üstünde durulunan temel kimlik çeşidi ise bu gruplandırmada da rol üzerinde durulmaktadır.

Sistematik etkileşim sosyal yapının oluşmasında etkilidir. Rol kimliklerinin ele alınması bu nedenle indirgemeci bir yaklaşım olarak değerlendirilmemelidir. Sistemik etkileşim sosyal yapı konusundaki yapan ve yapı sorununda olduğu gibi döngüsel ve sürekli tekrar eden bir şekilde kimlikleri oluşturur. Sistemik etkileşim hali hazırda edinilen bir kimliği hem pekiştirebilir hem de onu değiştirebilir. Sistemik etkileşim kimliğe normlar ve değerler gibi farklı özelliklerin eklendiği interaktif bir süreçtir (Bozdağlıoğlu: 2003). Bu kimliklerin de değişmesi ve kimliğin değişmesiyle etkileşimin niteliğinin değişmesi sürekli yeniden değerlendirilmesi gereken rol kimliklerini oluşturur.

Diğer kimlik tanımlaması ise kollektif kimliktir. Kollektif kimlik rol ve tip kimlik tanımlamalarının özel bir kombinasyonudur. Bu kombinasyon benliğin de bir parçası olarak diğerinin refahının da tanımlandığı bir kimliktir. Bu kimlik türünde benlik ve diğeri nedensel bir güç ile iç içe geçmiş durumdadır (Wendt, 1999). Kollektif kimlikler devleterin kendileri arasında iş birliği doğmasına yol açan bir şekilde ortak kimlik oluşturmalarıdır. Bu durumu realist bakış açısından bakacak olursak güç dengesi oluşturan devletlerin bu güç dengesini sürdürmek için ihtiyaç duydukları meşruiyet kaynağı olarak ele alabiliriz. Sosyal İnşacı teoriye göre devletlerin etkileşimi sonucu

kollektif kimlik oluşur ve grup içi davranışları pekiştirecek şekilde devletlerin kendi kimliklerini kollektif grup kimliği içinde değerlendirmesini sağlar.

Wendt kimlik tanımlamalarının daha iyi oturması için ABD örneği üzerinden dört çeşit kimliği de göstermeye çalışmıştır; "ABD; organize şiddet üzerinde monopol olamadan bir devlet olamaz (tüzel kimlik), özel mülkiyet haklarını savunmadan bir kapitalist devlet olamaz (tip), kendisine bağımlı ülkeleri olmadan hegamon olamaz (rol), diğer Batılı ülkelerle dayanışması olmadan Batının bir üyesi olamaz (kollektif)." (Wendt, 1999: 232). Aynı terimleri Türkiye açısından da yorumlamak mümkündür. Benzer şekilde Türkiye de organize şiddeti uygulayacak tek varlık olduğu için bir devlettir. Bu Türkiye'nin tüzel kişiliğini oluşturur. Cumhuriyet yönetim şeklinin gerekliliklerini yerine getirdiği için bir cumhuriyettir, bu kimlik tip olarak değerlendirilebilir. Batı toplumunun bir müttefikidir. Bu nedenle bir Batılı kimliği vardır. Bu da edindiği kollektif kimliktir. Davutoğlu yazılarında Türkiye'nin edindiği rolün değiştiğine vurgu yapmıştır. Daha önce Batı ile Doğu arasında bir köprü devlet rolünü oynarken günümüzde bölgesel güç rolüne vurgu yapmaktadır. Türkiye'nin edindiği kimliklere tezin son bölümünde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Sosyal İnşacı teoriye göre öncelikle bir kimliği oluşması için benliğin (self) ve diğeri (other) kavramlarının oluşması ve karşılıklı olarak bir araya gelmesi gerekmektedir. Bölümün başında yer verilen John'un profesör kimliği örneğinde de değinildiği gibi kimlik oluşumunda benliğin ve diğerinin fikirleri etkilidir. Bu durum kimliğin sosyal bilimlerin diğer alanlarında kullanımı ile de benzerlik gösterir. Gestalt psikolojisinde belirli bir fenomenin algısının, zıtlıkların önceden edinilen fikirlerle oluşturulmuş kalıplarına bağlı olarak tanımlandığı düşünülür (Neumann ve Welsh, 1991). Yeni bir kimlik oluşturulurken ne olduğunu tanımlamak için ne olmadığının da bilinmesi gerekmektedir. Diğeri kavramının gelişmesi bu açıdan önem kazanmaktadır.

Devletler açısından en açık diğeri tanımlaması Carl Schmitt tarafından yapılmıştır. Schmitt'e göre "devletler, kendilerini düşmanlarını dostlarından ayırabilen aktörler olarak tanımlamaktadır. Burada düşmanın ahlaki olarak bir şeytan, çirkin, ekonomik rakip olmasına gerek yoktur, hatta işbirliği kurulsaydı avantaj getirebilecek bir aktör dahi olabilir." (Neumann ve Welsh, 1991: 332). Ben duygusuna sahio grup içinde diğerini alçaltma arayışı vardır. Diğerini şeytanlaştırmak, bir ben kavramını

kutsallaştırır. Diğeri genellikle kirli olarak algılanır. Örneğin bir grup diğerinin daha koyu renkli olduğu, kötü koktuğu ya da kötü davrandığı konusunda ısrar edebilir. Bu tip ayrıştırmalar tez içerisinde incelenen dönemde kimlik politikalarını uygularken söylemlerde gözlemlenebilir.

Bir kollektif kimlik oluşumunda biz duygusunu yaratmak öncelikli amaçtır. Volkan, bu duygunun yaratılması için gerekli olan seçilmiş travma kavramına dikkat çeker. Bir seçilmiş travma grup atalarının başına gelen bir felaketin hafızalarda yer etmesi olarak tanımlanabilir. Bilgileri, hayal edilen beklentileri, derin duyguları içerir ve kabul edilemeyen düşüncelere karşı bir koruma oluşturur (Kinnvall, 2004). Türkiye de bu tip travmaları kullanarak kendisini yeni aktörlerin yer aldığı Orta Doğu da bir kollektif kimlik içerisine sokmaya çalışmaktadır.

Sosyal İnşacı teori Neorealizme getirdiği yeniliklerin yanında belli noktalarda Neorealizmi eleştirmiştir. Neorealizmde devletlerin fonskiyonları anarşiden ve hayatta kalma isteklerinden kaynaklanır. Kendi aralarında farklı kimlikler yaratmadıkları için yukarıda sayılanlar gibi bir kimlik çeşitlendirilmesine de gidilmemiştir. Benzer şekilde egemen olma özelliği hali hazırda devlet olmalarından kaynaklanan bir unsur olarak görülmektedir. Dolayısla Wendt'in bahsettiği tüzel kimlik gibi önceden verili bir varlık nedenidir. Oysa bu noktada Neorealizme Jepperson, Wendt ve Katzenstein'den eleştiri gelmiştir. Onlara göre egemenlik karşılıklı olarak devletlerin haklarını tanımalarından kaynaklanır. Egemen devlet olabilmek için karşı devletin de bu fikri paylaşıyor olması gerekir (Jepperson, Wendt, Katzenstein: 1996). Yani egemen devlet kimliği belirli bir sosyal zemin üzerinde gerçekleşir ve etkileşim sonucu oluşur. Neorealizmin söz ettiği gibi materyal güç kullanma yetisinden kaynaklanmaz.

Neorealizm ve Sosyal inşacı teori kimliğin çıkar üzerindeki etkisi konunda da birbirleriyle çelişirler. Neorealizmde çıkar materyal güç ile tanımlanır. Çıkarı belirleyen tek unsur materyal güçtür. Oysa Sosyal inşacı teoride çıkarı belirleyen unsur kimliktir. Neorealizmde, "kimlik ve çıkar oluşumu devlet etkileşimine dışsaldır. Konstruktivistler ise kimlik ve çıkar oluşumunun devletler arası etkileşime içsel olduğunu ve devletlerin kimliklerini oluşturmadan çıkarlarını tanımlayamayacaklarını belirtmektedir" (Bozdağlıoğlu, 2012: 131). Neorealizm devletler arası etkileşimi indirgemeci

yaklaşımlar içerisinde değerlendirir. Oysa Sosyal inşacı teori sosyal sistemik yaklaşımının temeline oluştur.

Wendt'e göre çıkarlar önceden bir kimliğin oluşmasıyla sağlanır çünkü "bir aktör kim olduğunu bilmeden ne istediğini bilemez." (Wendt, 1999: 231). "Kimlikler, çıkarları şekillendirir. Hayatta kalma ve düşük düzeydeki fiziksel iyilik gibi bazı çıkarlar belirli bir sosyal kimlik olmadan var olabilir. Bunlar göreceli olarak kendi varlığına özgü çıkarlardır. Ancak çoğu ulusal güvenlik çıkarları diğerinin tasarladığı kimlik ile ilişkili olarak inşa edilen benlik kimliğine dayanır." (Jepperson, Wendt, Katzenstein: 1996: 21). Waltz kimliklerin ön plana çıkmasının ardına yatan nedenin de materyal güç ile ilgili duyulan endişeler olduğunu savunmuştur. Bu konuda iki yazar arasında bir öncelik tartışması bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AHMET DAVUTOĞLU YÖNETİMİNDE DIŞ POLİTİKADAKİ DEĞİŞİM

Türk Dış Politikası, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Batıcı ve statükocu bir seyir izlemiştir (Oran, 1996). Bu seyirde genellikle uluslararası sistemin gerekliliklerinden kaynaklanmıştır. Cumhuriyet kurulurken Batı güçlerinin emperyalizmine karşı bir mücadele verilmiştir. Ardından Batıcı bir politika izlenmesinin nedeni ise sadece siyasal rejimin ve kimliğin Batıya yönelmesi olarak algılanmamalıdır. Elbette sosyal faktörlerin ve siyasal karar vericilerin bu yönde eğilimleri olmuştur. Ancak Batı yanlısı ve stotükocu izlenen politikaların ardında yatan neden çıkardır.

Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş sonrası dönem ayrı ele alınması gereken ve Türk Dış Politikası'nın gelişiminde ayrı ayrı etkileri olan dönemlerdir. Bu dönemlerde uluslararası güç unsurlarının konumlanışı ve Türk Dış Politikası üzerindeki baskı aşikardır. Bu duruma karşılık Türkiye farklı gelişmelerin karşısında farklı tepkiler vermiştir. Ancak genel olarak kurulduğundan beri temel ilke olarak benimsediği Batıcılık ve statükoculuğu bırakmamıştır.

Türk siyasi hayatında dönem dönem Batıcı politikaya karşı Doğu'ya dönük hareketler yaşanmıştır. Bu hareketlerin nedeni kimi zaman Batı'yı dengelemeye çalışmak kimi zaman ise Doğu'da yer alan boşluğu doldurarak yeni kaynakları değerlendirmek olmuştur. AKP döneminde de Türk Dış Politikası yeni kavramlarla karşılaşmış ve yeni atılımlarda bulunmuştur. Bu atılımların asıl nedenini tespit etmek de bu çalışmanın temel amacıdır.

AKP döneminde Ahmet Davutoğlu'nun yönetimi ile şekillenen yeni Türk Dış Politikası'nın ne gibi yenilikler getirdiğini anlayabilmek için bu bölümde üç temel noktaya değinilecektir. İlk olarak AKP öncesi Türk Dış Politikası'nın temel ilkelerine kısaca yer verilecektir. Ardından Ahmet Davutoğlu'nun ve AKP'nin politikalarının ardındaki motivasyonun kimlikten mi kaynaklandığını anlayabilmek için AKP'nin genel eğilimleri izlenecektir. Son olarak Ahmet Davutoğlu'nun öncelikle bir akademisyen

olarak literatüre kattığı ve politikasının tabanını oluşturan teori ve kavramları incelenmiştir.

2.1. ADALET VE KALKINMA PARTİSİ ÖNCESİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Yukarıda da belirtildiği gibi Türk Dış Politikası'nın iki temel ilkesi vardır. Bu iki temel ilkenin genel olarak nedenleri ve amaçları incelenmiştir. Ardından belirli dönemlerdeki uluslararası sistem baskısı ile birlikte Türkiye'nin bu duruma verdiği tepkileri incelenmiştir.

Statükocu dış politika olağan durumun korunması anlamına gelmektedir. Revizyonist bir hareketle emperyal güçlere karşı bağımsızlık savaşı veren Türkiye hemen ardından varlığını koruyabilmek için statükocu bir politikaya geçmiştir. Statükocu yaklaşımı belirgin olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" söyleminde görmek mümkündür. Farklı özellikler gösteren devletlerin merkezinde yer alması Türkiye ile komşuları arasındaki ilişkinin gergin olmasına neden olmaktadır. Bu söylem hem etnik ve kültürel çeşitliliği olan ülkede toprak bütünlüğünü sağlayabilmek için hem de dış politikada sabit veriler üzerinden bir güç dengesi oluşturabilmek için önemlidir. Teori bölümünde de değinilen Gilpin'in statüko ve güç üzerine olan düşüncelerini tersten okursak, sistemdeki güç dengelerini kendi yayarına değiştiremeyecek ülkelerin statükoyu tercih etmesi gerekmektedir. Bu düşünceyi destekler nitelikte yeni kurulan ve materyal güç dağılımlarını dikkate almak zorunda olan Türkiye sisteme uyumlu davranmayı tercih etmiştir.

Batıcılık ilkesine baktığımızda kimlik politikalarının daha çok bir araç olarak kullanıldığını da görmek mümkündür. Bu politikaların temellerini Osmanlı yönetiminde de görmek mümkündür. "Son dönem Osmanlı dış politikası mevcudu koruma (statükoculuk) ve teknolojik ve askeri bakımdan ileri olan Batı'ya dönüş (Batıcılık) ilkeleri üzerine inşa edilmiştir." (Özev, 2009). Ardından Türkiye Cumhuriyeti'de aynı dış politika geleneğini sürdürmüştür. Batıcı politika izlenmesinin nedeni kimi yazarlar tarafından siyasi elitin ve karar vericilerin bir tercihi olarak değerlendirilmiştir. Oysa bu yaklaşım daha çok iç politika ile ilişkilendirilebilir ve daha dar bir alanda açıklama getirebilir. Kimi yazarlar ise dış politikanın güç dengesi kurmaya çalışan genç devletin

bir hamlesi olarak değerlendirir. Türkiye için Batı'nın yanında yer almak bir güvenlik ihtiyacından kaynaklanır. Osmanlı döneminde bu durum Avrupa ülkeleri arasındaki güç dengesinden faydalanmak için uygulanmıştır. Cumhuriyet döneminde ise temel güvenlik endişesi toprak bütünlüğü ve ulusal bağımsızlık olmuştur. Toprak bütünlüğü ve ulusal bağımsızlığı koruyabilmek için Batı'nın güvenlik garantileri sağlanmaya çalışılmıştır (Erol ve Ozan, 2011).

Türkiye'nin sahip olduğu Batı ve Müslüman kimliği çoğu zaman kimlik çatışmalarını beraberinde getirmiştir. Oysa Wendt'in kimlik çeşitlerine bakacak olursak bir aktörün birden fazla tipi olabilir. Türkiye'nin Batılı ve Müslüman kimlikleri tam olarak tip terimini karşılamaktadır. Aktörün hem kendisinin hem de diğeri ile olan etkileşimi sonucu edindiği bir etikettir ve bu etiket sayesinde kendisini belirli bir gruba ait hisseder.

Bu tezde temel olarak kimliklerin bir araç olduğu hipotezi kullanılmıştır. Türkiye sahip olduğu bu tipleri etkin bir araç olarak kullanabilmekte midir? Bu sorunun cevabı ilerleyen bölümde öğrenilmeye çalışılacaktır. AKP öncesi Türk Dış Politikasında Batı kimliğinin ön plana çıkması devletler arası ilişkilerinde bu yönde gerçekleşmesine neden olmuştur. "Türkiye modern tarihi boyunca kendisini tamamen Batı, özellikle Avrupa ile tanımlamıştır ve ABD ile yakın ilişkiler kurarken kültürel mirasın çoğunu aldığı Müslüman Orta Doğu'yla ilişkilerini düşük düzeyde tutmuştur." (Bozdağlıoğlu, 2003: 4). AKP iktidarı süresince ilişkiler çeşitlendirilmek istenmiştir.

Batı kimliğinin etkin bir şekilde dış politikada kullanılmasının materyal çıkarlara etkisi olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nden hissedilen tehdit Türkiye'yi Batı kanadına daha çok yakınlaştıran bir güvenlik endişesi haline gelmiştir. Boğazların güvenliği ve toprak bütünlüğünün koruması için Batı kanadında askeri ittifaklara dahil olunmuştur. Materyal güç olarak sadece askeri gücün değerlendirilmemesi gerekmetedir. Aynı zamanda ekonomik bloklara aidiyet Soğuk Savaş döneminde askeri kanat tercihi kadar etkili olmuştur. Türkiye bu dönemde kendisini Batı kanadında yani kapitalist ekonomik sistem içerisinde tanımlamıştır.

Türkiye Batılılaşma hareketi içerisinde başta NATO (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) üyeliği olmak üzere Avrupa Konseyi üyeliği, Gümrük Birliği gibi entegrasyonlarla Batı ile ilişkilerini sağlamlaştırmıştır.

ABD, 2. Dünya Savaşı ardından Soğuk Savaş döneminde Sovyetlere karşı askeri ve ekonomik bir çerçeve oluşturmak istediğinden ve Akdeniz'in güvenliği açısından Truman Doktrini kapsamında Türkiye ve Yunanistan'a askeri ve ekonomik yardım yapılmasını kararlaştırmıştır. 1947 yılında, yapılacak yardım ile ilgili görüşmeler Kongre'de görüşülmeye başlanmıştır. 1947-1951 yılları arasında Türkiye'ye yapılan askeri yardım 400 Milyon $'a ulaşmıştır (Oran, 2002). Batı ile yakınlaşma askeri olarak 1952 yılında NATO üyeliği ile perçinlenmiştir.

Ekonomik olarak, Avrupa ekonomilerini Sovyet ekonomisine karşı kendi yanına çekme ve zayıflayan Avrupa ekonomilerini güçlendirerek pazar oluşumunu sağlamak için oluşturulan Marshall yardımları ile yakınlaşma olmuştur. Marshall yardımları çerçevesinde 1948 yılında ABD ile Ekonomik işbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Dört başlık altında (Hibeler, ödünç, dolayısıyla yardım, teknik yardım) ekonomik yardım yapılmıştır (Ertem, 2009). ABD'nin ardından gelişen Avrupa ekonomileri ile entegrasyon sürecine girilmiştir. Avrupa Birliği (AB)'ne giden süreçte 1963 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olunmuştur, Avrupa ile Gümrük Birliği kurulmuştur. Avrupa Birliği entegrasyonu ekonomik olarak başlayarak siyasi alana yayılma eğilimi göstermektedir. Türkiye'nin Birlik ile olan ilişkisi de ekonomik olarak başlayarak tam üyeliğe ulaşma yönünde olmuştur. Türkiye, AB katılım sürecinde uzun yıllar geçirmiştir. AB ile ilişkimiz inişler ve çıkışlarla devam etse de temel dış politika hedeflerinden biri olarak yaklaşık 60 yıldır devam etmektedir. Batı ile entegrasyonun simgesi haline gelmiştir.

Soğuk Savaş döneminde tohumları atılan ekonomik ve askeri ittifaklara baktığımızda aslında Batı kimliğinin materyal çıkarlar çerçevesinde avantaj sağladığı görülebilir. Aslında Müslüman bir kimliği de içinde barındıran devletin giderek artan bir şekilde Batı kimliğini ön plana çıkararak Orta Doğu ile olan ilişkileri ihmal etmesinin ardında bir çıkar arayışı vardır. Mühim olan potikaların ardında yatan motivasyonu tespit etmektir. Batı kimliğinin ne kadar etkin kullanıldığı veya Müslüman kimliği kullanımının daha iyi sonuçlar verip vermeyecaği başka bir çalışma konusudur.

Türkiye'de 90'lı yıllar ile sahip olduğu tip kimliğini sorgulamaya başlamıştır. Yavaş yavaş hızlanan bir şekilde Müslüman etikete kayma görülmüştür. "Türkiye'de politik islamın artışının en önemli göstergesi Refah Partisi'nin 1994 yerel, 1995 parlamento seçimlerinde görülen seçim gücünün artmasıydı." (Bozdağlıoğlu, 2008: 65). Refah Partisi ile yükselen politik islam hem yarattığı sonuçlar açısından hem de AKP ile olan bağından ötürü önemlidir. Refah Partisi'nin iç politikada değişimini gösteren kimliği dış politikada da etki yaratmıştır. Dış politikadaki çıkar islami kimlikle birleştirilmiştir. Batı karşısında bir koz olarak ve Doğu'da işbirliğini kuvvetlendirici rol oynamıştır. "Batı ağırlığındaki uluslararası sisteme bir yanıt olarak, Erbakan islam dünyasının paralel ve bağımsız bir yapı kurması gerektiğini ileri sürmüştür. Refah Partisi, BM ve Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'da islami analogları, islami ortak pazarı, birleştirilmiş islami para birimi - Dinar- savunmuştur." (Dalay ve Friedman, 2013: 124).

İslam kimliği etrafında bir 'biz' duygusu yaratmak için 'diğeri' yerine Batı ve İsrail yerleştirilmiştir. Erbakan, Kudüs TV'de yaptığı konuşmada İsrail düşmanlığından bahsetmiştir ve İsrail ile ABD politikalarına karşı tek çarenin Kur'an nizamına dayanan yeni bir düzen olduğunu belirtmiştir (Youtube, 2012a). Politikalarda AB'ne karşı bir tepki oluşmuştur. AB'de Hristiyan kimlik çerçevesinde değerlendirilmiştir ve diğer olarak atfedilmiştir (Bozdağlıoğlu, 2008).

Refah Partisi 1996 yılında Doğru Yol Partisi ile koalisyon yaparak iktidara gelmiştir. Böylece "ilk defa Türkiye Cumhuriyeti'nin politik felsefesi islama dayalı bir Başbakanı olmuştur." (Bozdağlıoğlu, 2008: 66). Politik çevrelerde giderek artan irtica korkusu oluşmuştur. Bu endişe askeriyede de hissedilmiştir. Endişenin iç politik nedenlerinin yanında dış politikada da Türkiye'nin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığını etkileyeceği korkusu mevcuttur. Bu endişeler doğrultusunda 1990'ların ikinci yarısında askeriye islami köktenciliği Kürdistan İşçi Partisi (PKK)'nın sergilediği terörizm ile birlikte devletin bir numaraları düşmanı olarak tanımlamıştır (Bozdağlıoğlu, 2008). 28 Şubat 1997'de Milli Güvenlik Konseyi, Erbakan'a anti seküler hareketlerini durdurması için bir tavsiye listesi sunmuştur. Bu müdehale 1997'de Erbakan'ın istifasını beraberinde getirmiştir (Rabasa ve Larrabee, 2008). 1997 yılında Türk yasal otoriteler anayasa mahkemesine seküler ilkelere karşı hareketin merkezi olduğu için Refah

Partisi'nin kapatılmasını teklif etmiştir (Boyle, 2004). 1 Ocak 1998'de Refah Partisi, Anayasa Mahkemesi kararınca kapatılmıştır. Ardından Refah Partisi kararı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine taşımıştır ancak orada da temyiz ile alınan son kararda haksız bulunmuştur.

Refah Partisi'nin ardılı olarak Fazilet Partisi siyaset sahnesine çıkmıştır. Dalay ve Friedman'a göre "Fazilet Partisi, Erbakan'ın yakın takipçileri ile ileride AKP'yi kuracak yeni nesil politik islam arasındaki politik savaş alanı niteliğindeki geçiş partisiydi." (2013: 126). AKP politik islam içerisinde daha yenilikçi bir siyasi hareket olarak ayrılmıştır. Hali hazırda devam eden iktidarıyla 12 yıldır Türk Siyasi hayatının merkezindedir.

2.2. AKP DÖNEMİ DIŞ POLİTİKA YÖNELİMLERİ

AKP dönemi içerisinde dış politikada, Türk Dış Politikasının genel hatlarından farklı bir dış politika eğilimi bulunmaktadır. Aslında çıkar odaklı dış politika devam etmektedir ancak Batı kimliğine bir alternatif olarak Doğu ve Osmanlı öğeleri ile bütünleşme planlanmıştır. Bu dönüşümün nedeni ise dış politikada çeşitlendirmeye gidilerek iki medeniyet arasında sıkışmış bir köprü olmaktansa daha serbest dış politika seçenekleri üretebilen bir devlet olma vizyonu oluşturulmuştur. AKP dönemi uzun süren koalisyon dönemleri ardından istikrarlı bir yapı oluşturmuştur. Bu devamlılık dış politikayı da etkilemiştir.

AKP, Türk Dış Politikasında genel olarak sahiplenilen Batılı kimliğinin dışında kendi kimliğini 'muhafazakar demokrasi' olarak tanımlamaktadır (Koç, 2011). Bu tanımlama içerisinde hem Batı değerlerini temsil eden demokrasi hem de Doğu kimliğine göz kırpan muhafazar tanımlamasını barındırmaktadır.

AKP kurulurken Refah ve Fazilet partilerinden ayrılan daha yumuşak politikalar izleyen kanat öncülük etmiştir. İki partinin dağılmasından ders çıkaran grup ülkedeki kimlik ayrımının fayda sağlamayacağını anlamıştır. Radikal bir kimlik değişimindense daha temkinli adımdan atılması taraftarı olmuştur. Bu dönemde öncelikli hedef istikrarsız bir siyasi yapıyı güvenilir hale getirmek ve ekonomik krizin yaralarını kapatmak olmuştur. Radikal hareketlerden kaçınmasının nedeni bu hassas süreçtir ve

eskisi gibi tam bir Batıcı politika izlenmemesinin nedeni ise daha serbest manevra yeteneği sağlamaktır.

AKP ekonomik olarak kendisini liberal kanatta tanımlamaktadır. 'Trading state' kavramı ile AKP'nin ekonomiye yaptığı vurgu anlaşılabilir. Bu kavram güç unsuru olarak ekonomiyi de değerlendirmeye alır. Ekonomik kalkınma Waltz'un da değerlendirdiği gibi materyal kaynaklar içerisinde askeriye ile birlikte değerlendirilebilir. Bu doğrultuda devlet görüşmelerinde aynı zamanda yatırımcılar ordusuna da yer verilmektedir. Özellikle Arap Baharı sonrası Doğu'da artan Türk sempatisi ve yatırımcılar ordusu ile bölgedeki ekonomik bağlılık arttırılmaktadır.

AKP'nin ilk döneminde karşılaştığı bir diğer sorun da sarsıcı terör olaylarının yaşanmasıdır. 11 Eylül saldırı ve ardından yaşanan Irak Savaşı Türk Dış Politikası'nın yeni misyonlar üstlenmesine neden olmuştur. Bir yanda Cumhuriyet tarihinden beri devam eden ittifakıyla ABD, diğer yandan yeni kaynakları ile fırsatlar yaratan Orta Doğu halkları bulunmaktadır. Orta Doğu'da bu operasyonlarla ABD karşıtlığı artmıştır. Artan bu karşıtlığı yumuşatma görevini ise Türkiye üstlenmiştir. Türkiye bu iki misyonu dengeleyebilmek zorunda kalmıştır.

11 Eylül saldırılarının ardından ABD önleyici vuruş kavramı içerisinde teröre karşı mücadeleye başlamıştır. Bu kapsamda 29 Mart 2003'te Irak'a müdehale gerçekleşmiştir. Irak Savaşı, Türkiye ve ABD işbirliğine yön vermiştir. Irak Savaşı sırasında asker bulundurma ve hava sahası kullanımı için ABD Türkiye'den talepte bulunmuştur. Bu istek üzerine 1 Mayıs 2003'te tezkere TBMM'ye sunulmuştur. Tezkerede hükümet tarafından belirlenecek şekilde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kuzey Irak'a gönderilmesine; yabancı silahlı kuvvetlere mensup hava unsurlarının Türk Hava Sahasını belirlenecek esaslara göre kullanılmasına yer verilmiştir (Uluslararası Politika Akademisi, 2012). Tezkere meclis oylamasında salt çoğunluğun sağlanamadığı için reddedilmiştir. Reddin gelmesi ile Türkiye – ABD ilişkileri gerilimli bir döneme girmiştir.

AKP iktidarının ilk dönemlerinde AB ile ilişkilere de önem verilmiştir. AB üyeliğine yönelik ciddi adımlar atılmıştır. 2004 Brüksel Zirvesi ile AB üyeliğinin yolu açılmıştır. Brüksel Zirvesi'nde Türkiye'nin reformları gerçekleştirmesinden memnuniyet

duyulduğu ve müzakere sürecinin başlaması gerektiği sonucu çıkarılmıştır (İstanbul Üniversitesi AB Merkezi, 2013). 2005 yılında Türkiye ve AB üyelik müzakereleri başlamıştır (T.C. Dış İşleri Bakanlığı, 2013a).

İlk dönemdeki bu önemli gidişatın ardından AKP ile AB ilişkisinin pek iyi gittiğini söylemek mümkün değildir. Özellikle 2008 yılında AB ekonomileri üzerinde hissedilen kriz sonrası AKP ile AB'nin arası açılmaya başlamıştır. AB'de yaşanan kriz bir finans krizi olarak nitelendirilmektedir ve bir borç krizi olarak doğmuştur. Kriz ilk olarak ABD'de gayrimenkul sektöründe başlamıştır Avrupa'ya uzantısına da borçlanma ile bankacılık sektörünü etkilemiştir (Eğilmez, 2012).

Avrupa'daki borç krizi Euro sistemi ve para politikalarıyla doğrudan bağlantılıdır. Hali hazırda devam eden kriz Avrupa'da ekonomik durgunluğa neden olmuştur. Türkiye'nin bu dönemde krizden ve yayılma etkisinden kaçınması normaldir. Türkiye'nin dış ticaret kaynaklarında çeşitlendirmeye gitmesi de ekonomik çıkarlar doğrultusunda anlamlı bir harekettir.

Kısaca AKP döneminin ilk yıllarında yaşanan krizler atlatılmaya çalışılmıştır. Daha yumuşak bir denge politikası izlenmiştir. Her iki kimlik de kucaklanmıştır. Ardından daha geniş manevra alanı bağımsız dış politika için tamamen Batıcı olan dış politika anlayışından uzaklaşılmıştır. Bu hareketin bir diğer nedeni ise Batı'da yaşanan krizlerin etkisini en aza indirmektir. Bu uzaklaşma ve daha bağımsız dış politika söylemlere de yansımıştır. Örnek olarak, Gezi Parkı olaryları sonrası Avrupa Parlamentosu kararı incelenebilir. Gezi Parkı olaylarının ardından Avrupa Parlamentosu Erdoğan'ı eleştiren bir karara varmıştır. Aynı gün Erdoğan yaptığı açıklamada 'yurt dışından gelecek akla ihtiyacımız yok' ifadelerini kullanmıştır (Radikal, 2013). Açıklamada direkt olarak AB'ye yönelik bir sesleniş olmasa da zamanlaması nedeniyle muhatabın AB ve Batı olduğu anlaşılmaktadır.

2.3. AHMET DAVUTOĞLU YÖNETİMİNDE DIŞ POLİTİKA

Ahmet Davutoğlu 1 Mayıs 2009'dan 28 Ağustos 2014 tarihine kadar Dış İşleri Bakanlığı görevini üstlenmiştir. Dış İşleri Bakanı olmadan önce diplomatik hizmetlerde bulunmuştur ve akademisyenlik yapmıştır. Hem akademik alt tabanı hem de pratikteki

uygulamaları kariyerinde etkili olmuştur. Türk Dış Politikasını belirli bir teorik zemine oturtarak uygulamayı tercih etmiştir. Bu amaç için çeşitli teorik tanımlamalarda ve varsayımlarda bulunmuştur. Tanımlamalarında kültürel mirasa ve kimliğe yaptığı vurgu dikkat çekicidir. Ancak sorgulanması gereken şey asıl amaçtır. Kimlik oluşumunu pekiştirmek midir yoksa güç doğrultusunda kimliğin araçsallaştırılması mıdır? Bu bölümde Davutoğlu'nun dış politika yönetimini dayandırdığı teorik çerçeve incelenecektir.

Davutoğlu 1997 yılında 'Medeniyetlerin Ben İdraki' makalesini yayınlamıştır. Bu çalışmada ilk olarak medeniyet kavramı incelenmiştir ve oryantalist düşünce eleştirilmiştir. Davutoğlu'na göre ulusların ilk önce kendilerini tanımaları gerekmektedir. "Ben idrakinin oluşmasını sağlayan nihai etken de, kurumsal ve formal alan değil, bir bireyin varlık sorunsalını anlamlı çerçeveye oturtan dünya görüşüdür." (Davutoğlu, 1997: 10). Bu tanımda Wendt'in kişisel/tüzel kimlik tanımlamasının asıl etken olmadığı vurgulanmıştır. Türkiye'de klasik ulus devlet kavramı kolay uygulanabilir bir unsur değildir. İçerisinde bir çok kültürel etnik grup bulunduran bir devlet toplumsal bütünlüğünü koruyamayabilir. Davutoğlu, jeopolitik konuma da oldukça önem vermektedir. İçerisinde bulunduğumuz çok çeşitli güç odaklarının birleştiği nokta güvenlik endişelerini de etkilemektedir. Böyle bir ortamda ilk olarak güvenlik endişelerine karşı bir benlik kimliği sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Davutoğlu döneminden önce aynı endişeler nedeniyle Batı kimliği üzerine gidilmiştir. Bu değişime neden olan unsur ise savunma pozisyonundan daha aktif bir dış politikaya geçiştir. Kendi varlığını korurken diğer yandan güç dengesi içerisinde daha bağımsız hareket etme güdüsü öncelikle Batı odaklı oluşturulmuş kimliklerden daha özgün bir benlik oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kimlik ise Wendt'in tip kimliğinde yer alan etiketlere bir örnek olarak verilebilir. Tip kimliği öncelikli olarak benlik üzerine kurulmuştur ancak diğerinin fikirlerini de dikkate alır. Ancak temel olarak aktörün kendisini sosyal çevrede etiketlemisidir.

Davutoğlu'nun dış politikasını açıklarken kullandığı bir diğer kavram ise ok ve yay metaforudur. Türkiye coğrafi ve kültürel olarak iki kutbun arasında kalmıştır. Böyle bir durumda sadece Batı ya da Doğu kimliğinin tek başına ele alınamaması gerekmektedir. Bu yaklaşım Wendt'in bir aktörün tek bir kişisel/tüzel kişilikler dışında

bir çok sosyal kimliğinin olabileceği ifadesine uyumludur. Davutoğlu'na göre Türkiye için Doğu ile Batı kimlikleri birbirinden ayrı algılanmamalıdır. "Okun yayını ne kadar Doğu'ya çekerseniz ok o kadar hızlı Batı'ya gider." (Levent, 2011). Batı'ya yönelme bir dış politika hedefi olarak devam etmektedir. Neticede dış ticaretimizin büyük bir kısmını hala Avrupa ile gerçekleştirmekteyiz. Suriye Krizinin yaşandığı 2011-2012 ve 2013 yılları arasında ortalama olarak ithalatımızın %37,26'sını ihracatımızın %42,3'ünü AB ülkeleri ile gerçekleştirdik. (TUİK, 2014). En gelişmiş askeri ittifaklardan biri olan NATO'ya üyeliğimiz de Batı ile olan bağımızı sürdürmektedir. Davutoğlu'nun söyleminde Batı'ya yönelmek için Doğu'ya yönelme de ön plandadır. Doğu kimliğine yönelme Batı ile daha iyi başedebilmek için Doğu kozunu kullanma seçeneğini doğurmuştur.

Üzerine değinilen ok ve yaya metaforu Batı ile Doğu arasında sıkışmış bir aktörü temsil etmemektedir. Davutoğlu'nun klasik Türk Dış Politikası içerisinde en çok eleştirdiği nokta çevresindeki güç pozisyonlarından duyduğu endişe ile savrulan ve sıkışmış politikalar izlemesidir. Bu sistemik sınırlamalardan uzaklaşmak için gücün etkin kullanılması için uygulanacak seçenekleri kimlik aracı ile çeşitlendirmek istemiştir. Davutoğlu Türk Dış Politikasında sık sık dile getirilen köprü olma rol kimliğini doğru bulmamaktadır. Bu görüşlerini "Doğu ile ilişkimizde Batı'nın değerlerini enpoze etmeye çalışan bir Batılı, Batı ile ilişkimizde ise Doğu'nun olumsuz görülen unsurlarını taşıyan bir Doğulu olarak algılanmamıza yol açtı. Türkiye yeni dönemde 'köprü' değil, 'merkez' ülke olarak tanımlanmalıdır." (Davutoğlu, 2004) şeklinde savunmuştur.

Davutoğlu'nun merkez ülke olma rolünü benimsemek istemesinin altında bir sorun olarak görülen farklı kimliklerin merkezinde yer almanın bir avantaja çevrilme çabası yatmaktadır. "Türkiye'nin her iki alanda da tam kabül görmemesi aslında ikisine de uymaması olarak yorumlanabilir. Türkiye bu durumun sağladığı çoklu hareket alanını kullanarak bir sistem inşa edebilir." (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 9). Batıya dönük olarak Türkiye Batı değerlerini Doğu'ya taşıyabilen müzakereci devlet olma konumunu üstelenmek istemiştir. Arap Baharı sonrası dönemde, ok ve yay benzetmesinde yay Doğu'ya doğru gerilip Batı'ya giderken bu sefer Batı'nın değerlerinin verdiği özellikler ile birleşen özgün kimlik Doğu'da avantaj sağlamaya başlamıştır. Ocak-Şubat 2012'de

Doha Tartışmaları'nın YouGov'a yaptırdığı ankete göre Arapların yüzde 72'si Mısır, Tunus ve Libya gibi yönünü arayan ülkelere en iyi modelin Türkiye olduğuna inanıyordu (Taştekin, 2013). Arap Baharı sonrası yeni kurulan hükümetler hem Müslüman kimliğe vurgu yapmaktadır, hem de demokratik ilkeleri savunmaktadır. Bu kimliği edinme gereği artan Batı -özellikle Amerika- karşıtı radikal kanadın Müslüman kimliği etrafında birleşmesidir. Ayrıca güç dengeleri çerçevesinde kendisini Batı değerlerine yaslamak da güvenlik ve toprak bütünlüğü açısından önemlidir. Demokratik olmayan kökten islamcı hareketler uluslararası güç unsurlarını elinde bulunduran kanat tarafından bir tehdit olarak tanımlanmıştır. ABD bu yönde savunmacı müdehalelere girişmiştir. Bu müdehalelerin ardında materyal çıkarlar yatsa da meşrulaştırma aracı olarak demokratik ülke olma kimliği kullanılmıştır. Demokratik olmayan ülkeler bu rolün verdiği tehditi hissetmekte haklılardır.

Davutoğlu döneminde dikkat çeken bir başka dış politika kavramı komşularla sıfır sorun politikasıdır. AKP'nin resmi internet sitesinde, "iktidarından önce ülkemizin dış politikası 'dört tarafı düşmanlarla dolu bir ülke' temelinde yürütülürken, bu psikoloji ve imaj 'komşularla sıfır problem' politikasına dönüştürdük." (AK parti, 2013) şeklinde dış politikadaki değişiklik duyurulmuştur. Sosyal İnşacı bakış açısına göre bu söylemi devletin sahip olduğu kendine dair özel bilginin değişimi olarak algılayabiliriz. Realist bakış açısında ise güvenlik endişelerini azaltmaya yönelik bir hareket olarak değerlendirilebilir. Dış İşleri Bakanlığı'nın resmi sitesinde komşularla sıfır sorun politikası şu şekilde tanımlanmıştır; "Türkiye bu anlayışla komşularıyla sorunlarını dondurmak ve hatta bunlardan çıkar sağlamak gibi bir anlayışı reddetmekte, aksine sorunların barışçı yollardan kazan-kazan yaklaşımı doğrultusunda çözülmesi için aktif çaba gösterilmesini ilişkilerin dokusuna enjekte etmektedir." (T.C. Dış İşleri Bakanlığı, 2013b). Davutoğlu 2008 yılında yazdığı makalesinde uygulanan politikanın başarılı bir örneği olarak Suriye ve Ermenistan ile düzeltilen ilişkileri örnek göstermiştir (Davutoğlu, 2008).

Komşularla sıfır sorun diyalog üzerine kurulmuş bir yaklaşımdır. "Bu dış politika prensibinin temel amacı Türkiye çevresinde stabil bir çizgi oluşturmaktır." (Yeşiltaş ve Balcı, 2013: 15). AKP'nin ilk döneminde ekonomik büyümeye dayalı politikada bu tip bir prensibin oldukça faydalı olacağını söylemek mümkündür. Ülke

içinde ve dışında yaşanan istikrar ortamı özellikle yatırımlar üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır. Ancak yaşanan Arap Baharı, stratejik derinlik tezinin uygulaması ve bölgedeki güç unsurlarının hızlı bir şekilde değişimi bu prensipten uzaklaşılmasına neden olmuştur.

Ahmet Davutoğlu'nun güncel dış politikasını yoğun bir şekilde yansıttığı eseri 2001 yılında yayınladığı Stratejik Derinlik adlı kitabıdır. Stratejik derinlik kitabında vurgulanan Türkiye'nin sahip olduğu gücün aktif bir şekilde kullanılması ve kendi potansiyelinin farkına varması gerekliliğidir. Tarihsel miras, kültür, coğrafya ve zamanın gerekliliklerinin doğru bir şekilde değerlendirilmesiyle aktif dış politika izlenmesi amaçlanmıştır. Türk Dış Politikasında stratejik yetersizliklerin olduğu ve yeni dönemle etki alanlarına ve kültüre yönelik, tarihsel mirastan gelen etki alanlarının kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. Güce ulaşmak için sosyal verilerin kullanılması bu çalışmanın temel argümanıdır. Bu yolda sosyal verilerden sıklıkla söz edilen güç değerlendirmesine de yoğunlaşmak gerekmektedir.

Davutoğlu güç kavramını bir formül ile açıklamaya çalışmıştır;

G= (SV+PV) x (SZ x SP x Sİ)

Bu denklemde G güç, SV sabit veriler, PV potansiyel veriler, SZ stratejik zihniyet SP stratejik planlama, Sİ siyasi irade terimlerini simgelemektedir. Sabit veriler, tarih (t), coğrafya (c), nüfus (n) ve kültürün (k) toplamından, potansiyel veriler ekonomik kapasite (ek), teknolojik kapasite (tk) ve askeri kapasitenin (ak) toplamından oluşur. Denklemin tüm değişkenler ile daha açık gösterimi aşağıdaki gibidir;

G= {(t+c+n+k) + (ek+tk+ak) x (SZ xSP x Sİ)

Bu denklemde daha çok indirgemeci yaklaşımlarla ilişkilendirilebilecek stratejik zihniyet, stratejik planlama ve siyasi irade çarpan etkisi yaratmaktadır. Sabit veriler içerisinde daha çok jeopolitik pozisyona ağırlık verilmiştir. Potansiyel veriler içerisinde ise materyal kapasiteler dahilinde kabul edilebilecek ekonomi, askeri ve teknoloji yer almıştır.

Sabit veriler aktörlerin politikalarına ve tercihlerine bağlı olmadan edindikleri özelliklerdir. Bu verilerin güç denklemindeki önemi değişen uluslararası konjonktür ile sabit verilerin güç dengeleri içindeki özgül ağırlığı etkileyebilmesidir (Davutoğlu, 2001). Potansiyel veriler ise kısa ve orta vadede değişebilen kullanım etkinliğine bağlı olarak gücü etkileyen faktörlerdir. Davutoğlu ekonomik kapasitenin öneminin Soğuk Savaş sonrası giderek artan bir şekilde güç denkleminin içine dahil olduğunu belirtmiştir (Davutoğlu, 2001).

Askeri kapasite uluslararası ilişkiler tarihinden bu yana güç ile ilişkisi kabul edilen bir unsurdur. Askeri kapasitenin göreceli üstünlüğü neorealist teoriye göre gücün en belirgin göstergesidir. Bu güce hakim olan devletler sistem içerisinde daha çok hareket alanı edinirler ancak kapasitelerin dağılımı ile oluşan yapının her daim bir baskısı söz konusudu. Wendt ise askeri kapasitenin ona yüklenen anlamlar ile işlevsel olduğunu savunur.

Günümüzde askeri kapasitenin değerlendirmesinde aktörler her zaman şeffaf verilere ulaşamazlar. Özellikle teknolojinin çeşitlenmesi ve askeri kapasitenin artık konvansiyonel silahların sayısal üstünlüğü ile algılanmadığı bu dönemde önemli olan çevreye gösterilen askeri gücün miktarı ve niteliğidir. Askeri kapasite diğer potansiyel kapasitelerle etkileşim içerisinde ele alınmalıdır. Bu doğrultuda Davutoğlu "askeri ittifaklar geçici, teknolojik üstünlük kalıcıdır." (Davutoğlu, 2001: 26) ifadelerini kullanmıştır. Askeri ittifaklar güç dengesi ile değişim gösterebilir ancak teknolojik ilerleme ile daha ileri nitelikteki askeri kapasiteye bağımsız bir şekilde erişilebilir. Askeri güvenlik endişeleri her zaman ekonomik ve diplomatik eylemlerin altında yatan gizli motivasyon olmuştur. " Ülkenin güvenlik parametreleri ekonomik kaynakların kullanım ve aktarım biçimini etkilerken, diplomatik ve siyasi ilişkilerin seyrini de önemli ölçüde belirlemektedir." (Davutoğlu, 2001: 28).

Güç kaygıları içerisinde kimlik ve rollerin kullanımını jeopolitik hatlar içerisinde etkin olarak görmek mümkündür. AKP'nin söylemlerinde daha önceki Türk Dış Politikası içerisinde coğrafi konumun ve jeopolitik kutupların ortasında yer alma bir dezavantaj olarak nitelendirilerek savunma konumunda bir dış politika izlenmiştir. Oysa aktif bir dış politika ile güç etki alanlarının genişletilmesi ve bir avantaj olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. "Bir çok jeopolitik, jeokültürel ve jeoekonomik hattın

kesişerek oluşturdukları, iç stratejik bütünlüğe sahip bölgeleri havza olarak tanımlayabiliriz.” (Davutoğlu, 2001: 21). Bu söylemler Sratejik Derinliğin yeni bir Osmanlıcılık söylemi olarak algılanmasına neden olmuştur. Özellikle Osmanlı kültürel mirasının bahsedilen havzada etkin kullanılmasına, bu tarihi sorumluluğa yapılan vurgu bu düşüncelere neden olmaktadır.

Türk Dış Politikasında eski Osmanlı toprakları üzerine genişletilmesi aslında tamamen islam kimliğini benimsemesi anlamına gelmemektedir. Türkiye bu süreçte çoklu kimlikler ile yola çıkmıştır. Stratejik Derinlik söylemi “Türklere bir zamanlar sahip oldukları Orta Doğu, Kuzey Afrika, Balkanlar ve Merkez Avrupa’nın bazı parçalarını yöneten çok uluslu büyük imparatorluğu hatırlatmıştır.” (Taşpınar, 2008: 14). Bu çoklu kimlik vurgusu AKP’nin ilk dönemlerinde uygulanabilmiştir. Arap Baharı’nın yaşanması ile daha çok Müslüman ve Batı kimliklerine yoğunlaşılmıştır.

Arap Baharı ile Orta Doğu’da değişen güç dengeleri ulus devletlerin zayıflamasıyla etnik kökenlerin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Her etnik gruplar devletlerin egemenliklerinin zayıflamsıyla kendi meşruiyetlerini sağlamışlardır. Taşpınar’a göre Türkiye’nin Müslüman kimliğe yaptığı vurgu bu noktada önem kazanmaktadır (Taşpınar, 2008). Orta Doğu’da hakim olan Arap, Kürt ve Türk unsurlara hep bir arada hitap etmeyi kolaylaştıran kimlik Müslümanlık olmuştur. Türkiye zaten Arap coğrafyasında Arap olmayan bir devlet olarak liderlik özelliği üstlenmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda Türkiye sınır dışında yaşanan gelişmelerin Kürt unsurlarını etkileyerek siyasi bütünlüğünü etkilemesinden çekinmektedir. Milliyetçi bir söylemdense islam kimliği Türkler ve Kürtler arasında temel belirleyici halini almıştır (Taşpınar, 2008). Arap Baharı ve Suriye krizinde AKP’nin bölgede hem Arap hem Kürt milletler üzerinde etki sağlamaya çalıştığından Arap Baharı süresince bu kimlik ön plana çıkmıştır.

AKP dönemindeki cesur gelişmelerden biri olan Türkiye’deki Kürt açılımı bu kapsamda değerlendirilebilir. Kürt açılımı ile PKK barış sürecine girilmiştir. Gerçi bu konuda tartışmalar hala devam etmektedir. Sürecin başarılı olup olmadığı tartışmalıdır. 8 Mayıs 2013 itibariyle PKK’nın Kuzey Irak’a çekilmesi başlamıştır (Radikal, 2013b). Eğer barış süreci başarılı olarak tamamlanırsa Doğu’da güvenlik ve istikrar sağlanacaktır. Aynı zamanda bölgedeki Kürt kuvvetleriyle ortak hareket edilirse

bölgedeki kriz daha iyi yönetilebilir. Arap Baharı'nın yarattığı belirsiz ortamda Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) giderek büyüyen bir güvelik endişesi haline gelmiştir. Terör örgütü tüm uluslararası aktörleri tehdit etmektedir. Bu silahlı örgüte karşı sıcak askeri çatışmayı da bölgedeki silahlanmış Kürt birlikleri gerçekleştirmektedir.

Davutoğlu'nun dış politikasını şekillendirirken kullandığı diğer bir kavram da aktif dış politikadır. Aktif dış politika etkin diplomasi kullanımı ile desteklenmiştir. Bölgedeki krizlerin çözümünde müzakereci bir tavırla arabuluculuk yapmıştır. "Kriz dönemlerinde, dünyanın içinden geçmekte olduğu ekonomik kriz ya da bölgemizdeki siyasal dönüşüm gibi, akil ülkelerin çatışmaların önlenmesi, arabuluculuk, çatışma çözümü ya da kalkınma yardımına duyulan ihtiyaç özellikle belirginleşmektedir." (Davutoğlu, 2012). Bu söylemin altında kriz dönemindeki istikrarsızlığı kendi söz hakkının da olduğu stabil bir düzene çevirme amacı yatmaktadır. Güvenlik endişelerinin arka planda yer aldığı Davutoğlu'nun diğer bir makalesindeki aynı konuya yönelik "Türkiye, kendi güvenliğini ve stabilizasyonu daha aktif, düzen ve istikrar kurucu, çevresinin güvenliğini sağlayan rol üstelenerek garanti altına alabilir." (Davutoğlu, 2008) ifadeleriyle de anlaşılabilir.

Davutoğlu'nun aktif dış politika anlayışı üç temel olayda gözlemlenebilir; Filistin sorununa bakış, İran'ın nükleer kapasitesi ve Arap Baharı'ndaki model ülke olma çabası.

Filistin sorununda AKP ilk yıllarında arabulucu rölünü üstlenmiştir. Sorunun bir an evvel çözülmesi için hem Filistin hem İsrail taraflarıyla görüşmeler ayarlanmıştır. Ardından Davos Zirvesi'ndeki 'one minute' çıkışı ve Mavi Marmara olayı ile Filistinin –Müslümanların- destekçisi olarak İsrail'in karşısında duran yeni Müslüman lider imajı oluşturulmaya başlanmıştır. 2006 yılındaki Hamas'ın Filistin'deki zaferinin ardından Filistin, hiç bir Batılı ülke ve iyi ilişkilerde olduğu Orta Doğu ülkesiyle diplomatik ilişkiler kurmazken Türkiye ile diplomatik ilişkiler kurulmuştur (Öniş ve Yılmaz, 2009). Aynı dönem içerisinde İsrail ile de üst düzey diplomatik ilişkiler yürütülmüştür (T.C. Dış İşleri Bakanlığı, 2013 c). İki taraf arasında bir ara bulucu olarak sorunun çözümüne yönelik 3 Aralık 2007'de Ankara Forumu'nda İsrail ve Filistin eş başkanlığında oturum açılarak görüşmeler yapılmasına ön ayak olunmuştur (T.C. Dış İşleri Bakanlığı, 2013 d).

Aynı doğrultuda 26-27 Kasım 2007 tarihinde ABD'de düzenlenen Annapolis Konferansı'nda yer alınmıştır (T.C. Dış İşleri Bakanlığı, 2013e).

Arabulucu tablo, Dünya Ekonomi Forumu Davos Zirvesi'nde Erdoğan'ın 'one minute' çıkışı ile ve ardından da Mavi Marmara olayı ile zarar görmüştür. Erdoğan, 29 Ocak 2009'da BM Genel Sekreteri Ban Ki Mun, İsrail devleti Cumhurbaşkanı Simon Peres ve Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa ile birlikte "Gazze: Orta Doğu'da Barış" adlı panele katılmıştır. Panelde kendisine yeterli söz hakkı verilmemesini eleştirerek bu çıkışı yapmıştır. Daha sonra da sözü İsrail'in Filistin'e yönelik yaptığı operasyonlara getirerek; 'Öldürmeye gelince siz öldürmeyi iyi bilirsiniz' demiştir ve hemen ardından Forum'u terk etmiştir. Bu davranış elbette diplomatik olmayan bir harekettir ancak olumlu etkileri de olmuştur. "Arap dünyasında bomba etkisi yaratan bu gelişme , müthiş bir heyecanla karşılanmış, Başbakan Erdoğan Arap ülkelerinin halkları nezdinde bir andahahraman sıfatına sahip olmuştur." (Yılmaz, 2012: 325). Başbakan Erdoğan, İsrail'e kafa tutan ve Müslümanların hakkını savunan bir politikacı imajı yaratmıştır.

İsrail ile yaşanan ikinci sorun Mavi Marmara olayıdır. "Youlumuz Filistin, yükümüz insani yardım" sloganı adı altında altı uluslararası yardım kuruluşunun düzenlediği yardım kampanyası ile dokuz gemilik filo, 31 Mayıs 2010 tarihinde Akdeniz açıklarında, uluslararası sularda İsrail saldırısına uğramıştır. Saldırı sonucunda 9 kişi hayatını kaybetmiştir (İHH İnsani Yardım Vakfı, 2010). Bu saldırının ardından İsrail ile Türkiye arasında diplomatik bir kriz yaşanmıştır. "Türkiye'nin çağrısı üzerine BM Güvenlik Konseyi İsrail'i kınama kararı almıştır." (SDE Analiz, 2011: 18). "Takip eden süreçte Türkiye, İsrail ile ilişkilerinin normalleşebilmesi için yakınlarını kaybeden ailelere tazminat ve Türkiye'den özür dilenmesini ön şart olarak belirlemiştir." (SDE Analiz, 2011: 19). Türkiye ile İsrail ilişkileri bozulunca arabulucu olma vasfı da sona ermiştir. İsraile ile Türkiye ilişkileri son zamanlarda normalleşmeye başlamıştır. 22 Mart 2013 tarihli telefon görüşmesinde İsrail Başbakanı Natenyahu, can kaybı ve yaralanmalara yol açan her türlü hatadan dolayı, İsrail adına Türk halkından özür dilemiştir (T.C. Dış İşleri Bakanlığı, 2013c).

AKP'nin Orta Doğu'da aktif rol aldığı bir diğer konu, İran'ın nükleer çalışmalarıdır. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından ABD, İran'ı haydut devlet

olarak tanımlamıştır. Haydut devletlerin elinde herhangi bir nükleer kapasite olması ABD için terör saldırısı anlamına gelmektedir. İşin ilginç yanı, İran'daki nükleer çalışmalar, Soğuk Savaş döneminde Batı'nın yanında yer almasıyla ve Batı desteği ile başlamıştır. İslam Devrimi ile İran-Batı ilişkikeri kötüleşmiştir. 11 Eylül saldırılarının ardından ABD, İran'ı nükleer silahlara sahip olmak ile suçlamıştır (Yazan, 2012). ABD, İran'ı Nükleer Silahsızlanma Anlaşması'na uymadığı için kınamıştır ve bunu BM'ya taşımıştır. 9 Haziran 2010'da BM, İran'a sert yaptırımlar uygulama kararı almıştır. Türkiye kınama kararı için çekimser oy kullanmış, yaptırım kararına hayır oyu kullanmıştır (Bilgesam, 2010). Davutoğlu, İran ile ilişkilerde gemilerin yakılmamasını ve sorunun çözülmesi için diplomatik diyoloğun sürdürülmesi gerektiğini savunmuştur (Sabah, 2010). Bu dönemde her ne kadar aktif dış politikayla diyalog ön plana çıkarılsa da Arap Baharı ile değişen gün dengeleri ile ilişkilerde yeni bir döneme girilmiştir.

Davutoğlu'nun aktif dış politikasının gözlemlenebileceği bir diğer örnek Arap Baharı süresince model ülke olarak kendini lanse etmesi ve Arap Baharı'nı deneyimleyen ülkeler ile diplomatik ilişkiler kurmak olmuştur. Türkiye coğrafi olarak kıtalar arası geçiş oluşturmasının yanı sıra kimlikler arası bir geçişin de merkezidir. "Baskın müslüman nüfusa sahip ama aynı zamanda Batı tarzı demokrasiye benzeyen seküler, özgün bir devlet versiyonunu da temsil ediyor." (Bozdağlıoğlu, 2003: 4). Bu durumun göreceli avantajları vardır. Özellikle Arap Baharı içerisinde Türkiye'nin model ülke olma iddiası bu niteliğine dayanmaktadır. Hem iki kimliği de kullanarak kurduğu diyaloglarda daha samimi olmuştur. Örneğin Batı'nın samimiyetine inanmayan ve halktan Batı karşıtı bir tepki alan Orta Doğu ülkeleri Türkiye ile daha rahat diyalog kurabilmektedirler. Tunus sözü edilen bu avantaja vurgu yaparak Türkiye'yi model olarak gördüklerini belirtmiştir. 13 Ocak 2012 tarihinde Tunus Ennahda Partisi Başkanı Gannuşi, Euronews'e verdiği röportajda ılımlı islam özelliği, Batı ile olan ilişkileri, ekonomik gelişim ve demokratikleşme hareketleri için AKP'yi kendilerine model olarak gördüklerini belirtmiştir (Youtube, 2012b).

Model imajının yanında Arap Baharı'nı atlatan ülkeler ile kültürel ve diplomatik bağ kurulmuştur. Örneğin Arap Baharı'nı deneyimleyen ilk ülke olan Tunus'ta Hammadi el Cibali, Anadolu Ajansı ile yaptığı röportajda yeni anayasa oluşturulurken, Türkiye'yi Müslüman ve demokratik bir ülke olarak model aldıklarını açıklamıştır

(Today's Zaman, 2011). Tunus Türkiye ilişkilerinde karşılıklı olarak üst düzey ziyaretler devam etmektedir. Abdullah Gül, devrimden sonra Tunus'u ziyaret eden ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Görüşmeler iş adamları heyeti eşliğinde yapılmaktadır ve Tunus'taki Türk yatırımın arttırılması planlanmaktadır. Aynı zamanda sosyal ve kültürel konularda da etkileşim vardır. TRT ve Tunus devlet televizyonu arasında ikili işbirliği protokolü, Tunus'ta inşa edilecek Yunus Emre Kültür Merkezi ve üniversiteler arası anlaşmalar kültürel etkileşim konularından bazılarıdır (Youtube, 2013).

Arap Baharı'nda aktif dış politika ekonomik yardımlar ile de gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Türkiye devrim sonrası Mısır'a ekonomik olarak yardım sağlamıştır. Taraflar vize kısıtlamalarının kaldırılması konusunu görüşmüşlerdir. Türkiye Mısır'a 2 milyar dolarlık mali yardımda bulunmuştur. 2012 Kasım ayında düzenlenen Mısır Türk Ekonomi Forumu'nda yatırımlar üzerinde durulmuştur. Erdoğan Forumdaki konuşmasında Mısır'a 1 milyar dolarlık kredi verilmesi üzerine anlaştıklarını duyurmuştur. Aynı forumda Mısır'daki Türk yatırımlarının 100 milyar Mısır Poundu kamu sektöründe olmak üzere 267 milyarı bulduğu duyurulmuştur (Behary, 2012). Ancak Mısır'da yaşanan askeri darbe sonrası Türkiye'nın tutumu değişmiştir ve sert bir şekilde askeri yönetime karşı çıktığını uluslararası mecralarda duyurmuştur.

Davutoğlu'nun aktif dış politikası Arap Baharı'nın Suriye'ye sıçramasıyla doruk noktasına çıkmıştır. Suriye'de yaşananlar adeta Davutoğlu'nun dış politikalarını sınar hale gelmiştir. Suriye sadece kendi başına düşünülemeyecek birden fazla aktörün çıkarlarının çatıştığı ve etnik grupların ulus devleti tehtid ettiği bir arenadır. Bu zorlu Davutoğlu arenada kendi çıkarlarının optimizasyonunu sağlayabilmek için aktif dış politika ile güç dengesi kurmaya çalışmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP BAHARI İLE YAŞANAN SURİYE KRİZİ'NİN TEORİLER ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Suriye, Orta Doğu'daki jeopolitik konumu ve içerisinde bulunduğu güç dengesi kanadı ile dikkatleri üzerine çeken bir devlettir. Bu önemi genelde Orta Doğu siyasetini özelde Türkiye ile ilişkilerinde de kendini göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasınından 1990'lara kadar Suriye ile fırtınalı bir ilişkimiz olmuştur. Ardından iyileşme dönemine giren ilişkiler Arap Baharı ile yine kötüleşmiştir. Bu bölümde ilk olarak Türkiye Suriye ilişkilerinin geçmişi, geleceğimize referans olması için incelenmiştir. Suriye'nin genel dış politika eğilimlerine, Türkiye ile yaşanan sorunlara değinilmiştir. Ardından 2011 Suriye Krizi, Suriye'nin Türkiye'nin ve bölgede etkili diğer devletlerin tepkileri analiz edilmiştir. Bu konular incelenirken teori bölümünde yer verilen argümanlar, uygulamalar ile eşleştirilmeye çalışılmıştır. Böylelikle hangi teorinin açıklama yeteneğinin daha yüksek olduğu görülebilir.

3.1. SURİYE'NİN DIŞ POLİTİKA EĞİLİMLERİ

Suriye jeopolitik olarak Orta Doğu'da kuzey güney ve doğu batı ekseninde kilit noktasını oluşturmaktır. Orta Doğu'nun Türkiye ile olan en uzun kara sınırı Suriye'dedir. Orta Doğu'nun Akdeniz ile bağlantısını sağlamaktadır. İran ve Irak'ın ile Akdeniz arasında kalmaktadır. Suriye'nin doğusunda ise sürekli tehlike hissettiği ve kurulduğundan beri düşman olarak tanımladığı İsrail bulunmaktadır.

Suriye ulusal birliğini sağlamada ve bağımsızlığını ilan etmede bölgedeki diğer ülkeler gibi zorluklar yaşamıştır. Bünyesinde bulundurduğu dini ve etnik temellerle ayrılmış pek çok grup vardır. Bu grupların tek tek çıkarlarının farklılık göstermesi Suriye'de ulusal kanadın zayıf noktasını oluşturur. Osmanlı yönetiminde geçen 400 yılın ardından Osmanlı'nın zayıflamasıyla Suriye'de ulusal milliyetçi bir cephe oluşmuştur. Ancak dönemin sömürge yarışında Suriye bağımsızlığına kavuşamamış ve Fransız egemenliğine girmiştir (Arı, 2007). Fransa Afrika'da yaşanan sömürge yarışında doğu batı ekseninde dahil olmuştur (Armaoğlu, 2010). Bu doğrultuda kilit noktayı barındıran Suriye'de özgürlükçü hareketler Fransa'nın çıkarlarının yanında

etkili olamamıştır. Fransa'da 1936'da yaşanan hükümet değişikliği ile Suriye'de özgürlükçü hareketler canlanmıştır. Özgürlük mücadelesi 1946 yılına kadar devam etmiştir ve 1941'de kağıt üzerinde bağımsızlık gelmiştir. 1946 yılında ise Fransız askerleri ülkeyi terk etmiştir (Arı, 2007).

Bağımsızlığın ardından Suriye'nin dış politikasında Batı karşıtı ve sol eğilimli faktörler güç kazanmıştır. Bu eğilimin yaşanmasında Suriye'nin Batı sömürgesi altında yaşadığı yıllar ve İsrail'in kurulması etkilidir (Ayrancı, 2006). Bir diğer etken ise Soğuk Savaş ile Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu politikasıdır. Suriye'de ulusal birliğin korunması ve bağımsızlığın devamı için kötü deneyimler yaşadığı Batı'dan uzaklaşma fikri, Sosyal İnşacı teorinin, etkileşim sonucu devletlerin diğer devlet hakkında edindikleri özel bilgiler ile hareket ettikleri ifadesi ile örtüşmektedir.

Suriye çeşitli dini gruplara ev sahipliği yapmaktadır bu nedenle ulusal birliğini dini temeldense milli değerlere dayandırır ve Arap milliyetçiliğini bir tutkal olarak kullanır. Bu noktada Arap toprakları olarak saydığı Filistin toprakları üzerinde Batı'nın çabasıyla kurulan bir İsrail Suriye için güvenlik endişesi oluşturmaktadır. Bu endişe İsrail'in işgal ettiği Golan Tepeleri'nin kaybı ile de artmıştır. Suriye'nin İsrail karşıtı politikası değişmeyen bir dış politika unsuru olarak devam edecektir.

Soğuk Savaş sırasında Orta Doğu, Doğu ve Batı bloğunun etkin olarak kozlarını paylaştığı bir alan olmuştur. Batı ile kötü geçmişe sahip devletler Soveytlerin etkin politikasıyla Doğu kanadı içerisinde yer almışlardır. Suriye'de de bu duruma örnek olarak 1966 yılında Baas darbesi yaşanmıştır. Bu süreçte adım adım Suriye Sovyetler Birliği yakınlaşmasını gözlemlemek mümkündür. Bölgede ABD'nin uyguladığı Eisenhower Doktirini'ne karşı Suriye 1957 yılında Moskova ile askeri ilişkiler kurmuştur ve silahlandırılmaya başlamıştır. 1 Şubat 1958'de Mısır ve Suriye arasında yapılan anlaşma ile kurulan Birleşik Arap Cumhuriyeti Suriye içerisindeki Baas hareketini güçlendirmiştir (Arı, 2007). Suriye dış politikasında önce Sovyetler Birliği ile ardından Rusya ile sürdürdüğü yakın bağ Arap Baharı ile yaşanan krizde de devam etmiştir.

Suriye'nin kendi birliğini sağlamak için sürdürdüğü Arap milliyetçisi tutum İsrail karşısındaki Arap cephede etkin yer almasına neden olmuştur. 1967 Altı Gün

Savaşları ile İsrail Golan Tepeleri'ni işgal etmiştir. Golan Tepeleri'nin önemi sahip olduğu su kaynaklarından gelmektedir. Bu tepelerde bulunan su kaynakları Suriye'nin su tüketiminin %15'ini karşılamaktadır. İsrail için önemi ise en büyük yüzeysel su rezervuarı olan Galile Gölü'nü beslemesidir. Golan tepelerine sahip olma Galile Gölü'nün kaderini belirler (Yıldız, 2009). Suriye tarıma dayalı ekonomiye sahip olmasına rağmen su sorunu yaşayan bir ülkedir (Orsam Su Araştırmaları Programı, 2013). Su kaynaklarından Asi, Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde tekele sahip değildir. Bu kaynakları Türkiye ile ortak kullanmak zorundadır. Suya bağımlılık Suriye dış politikasına da yansımaktadır. Türkiye ile olan ilişkilerinde ve İsrail'den hissettiği rahatsızlıkta su kaynakları bölüşümünün payı vardır.

Suriye 1970 yılında Hafız Esad'ın yönetime gelmesi ile istikrar kazanmıştır. Hafız Esad'ın yönetime gelmesinden 9 yıl sonra Irak'ta da Saddam Hüseyin yönetimi ele geçirmiştir. Her iki lider de ABD karşıtı olma özelliğini paylaşmaktadır. Irak, İran'dan duyduğu rahatsızlıktan, Suriye ise İsrail'den duyduğu rahatsızlıktan ötürü silahlanmaktaydı. Bu süreçte Irak petrol kartına güvenirken, Suriye daha da Sovyetler Birliği'ne dayanmaktaydı. Bu durum iki devlet arasında ideolojik sorunlara yol açıyordu.

Ayrılık Irak – İran Savaşında Suriye'nin Arap ülkelerinden farklı olarak İran'ı desteklemesiyle artmıştır (Arı, 2007). Suriye'de Esad yönetimi, Nusayri, Şii bir yönetimdir. Ülkede seküler bir düzen olmasına rağmen yönetimde Şii yoğunluğu vardır ve bu yönde propaganda yapılmaktadır. "Beşar Esad döneminde de Suriye'de İran ve Şiilik etkisinin arttığı gözlemlenmektedir." (Arıkan, 2012:27) Suriye yönetimi ve İran arasında paylaşılan bu ortak kimlik, Sosyal İnşacı teorilerin argümanıyla, yakınlaşmalarına sağlayan bir etken olarak yorumlanabilir. Diğer yandan Suriye ve İran yakınlaşmasında materyal kapasitelerden kaynaklanan güç dengeside mevcuttur. "1979 yılında İran'da devrim olduğunda Suriye yönetimi, Mısır'ın İsrail ile barış anlaşması yapması ve Irak ile gergin ilişkileri nedeniyle İsrail karşısında neredeyse yalnız kalmıştı." (Sinkaya, 2011: 39). Aynı zamanda yeni İran yönetiminin Batı karşıtı bir tutum takınması da Suriye ve İran yakınlaşmasını kolaylaştırmıştır. Irak-İran Savaş'ında Suriye'nin İran tarafında yer almasının ardında aslında yanı başında doğu ile bağlantısını sağlayacak güçlü ve ideolojik farklılıklara sahip bir Irak istememesidir. Irak

elinde bulundurduğu petrol kozunu da bu durumda etkin olarak kullanmaktadır. Bu koza karşı Savaş sırasında Suriye İran'ın yanında yer aldığı için İran bir kısmı karşılıksız olmak üzere ucuz petrol ve maddi yardım sağlamıştır (Sinkaya, 2011). Suriye İran ile aynı kanatta yer alarak aralarında bulunan Irak üzerinde bir güç dengesi oluşturabilirler. Savaş sırasında Suriye İran'ın yanında yer aldığı için İran bir kısmı karşılıksız olmak üzere ucuz petrol ve maddi yardım sağlamıştır.

Hafız Esad yönetiminin ardından Beşar Esad dönemine girilmiştir. Beşar Esad döneminde daha realist bir dış politika oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla ilişkilerini daha çok güvenlik endişelerine yöneltmeye çalışmıştır. ABD ile ilişkilerini kendi çıkarlarından da vazgeçmeyerek yumuşatma arayışına girmiştir. "ABD'nin Suriye'ye yönelik İsrail yanlısı uyarılar içeren mesajları sürekli olarak devam etmiş fakat Beşar Esad buna rağmen ABD ile ilişkilerini bir taraftan düşmanlık boyutuna getirmemeye çalışırken diğer taraftan da Hamas ve Hizbullah gibi örgütlere destek vermeye devam etmiştir." (Mercan, 2010). Ancak ABD ile yumuşatılması düşünülen ilişkiler Suriye'nin ABD'nin Irak işgaline karşı çıkmasıyla gerilmiştir. ABD Başkanı Bush Suriye'yi 'şer ekseni' ülkelerinden biri olarak görmeye başlamıştır ve açıktan askeri müdehale ile tehdit etmiştir (Akgün, 2012).

Suriye dış politikasının bir aracı olarak Hamas ve Hizbullah gibi kendi çıkarları doğrultusunda etki yaratacak silahlı grupları desteklemektedir. Türkiye ile olan ilişkilerinde de PKK'yı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmıştır. Suriye, bölgedeki devletlerin her an ulusal birliklerini kaybedebileceklerini bilmektedir. Bu bölgede hakim olan temel ulusal güvenlik endişelerinden biridir. Bu nedenle silahlı grupları dış politikasının bir aracı olarak kullanmakta bir sıkıntı duymamaktadır. Ancak bu tutumu uluslararası ilişkilerini daha uyumlu hale getirmeye çalışan Beşar Esad yönetimi için kötü sonuçlar doğurmuştur. Beşar Esad yönetimindeki Suriye, Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri'ye yönelik suikast ve İsrail-Hizbullah savaşında taraf olmakla suçlanmıştır. Bu tepkilerin karşısında Soğuk Savaş sonrasında da kuvvetli ilişkilerini sürdüren Rusya'nın desteğini almıştır (Mercan, 2010).

Soğuk Savaş sonrasında Suriye'nin Rusya ile olan ilişkileri kimlik çerçevesinden çıkara yönelmiştir. Suriye, "Rusya'nın Akdeniz'deki tek üssü olan Tartus'a ve büyük önem verdiği Lazkiye limanlarına ev sahipliği yapar." (Doster, 2013). 2003 Irak Savaşı

sonrası bölgede hissedilir ölçüde etkin olan ABD donanmasına karşı Rusya sıcak denizdeki üssünü kaybetmek istememektedir. Rusya, Irak petrolünün Akdeniz üzerinden taşınmasında etkili olmak istemektedir. Özellikle Kürt petrolünün kendisinin içinde bulunmadığı bir proje ile Batı'ya taşınmasına karşıdır. Bu da Suriye ile ilişkilerini kuvvetlendirmektedir.

İran'da ABD ile içine düştüğü nükleer silah tartışmasından ötürü Suriye ile olan ilişkilerini yakınlaştırmıştır. İran'ın elinde bulunan nükleer kapasite ABD tarafından hoş karşılanmamaktadır. Bu konuda uluslararası alanda baskı uygulanmaktadır. İran ise nükleer çalışmalarının sadece savunma amaçlı olduğunu ve elinde nükleer silah bulunduran düşmanı İsrail'e karşı kendisini koruduğunu belirtmiştir (Akbaş ve Baş, 2013). Suriye nükleer çalışmalarında İran'ın yanında yer almıştır. Yanı başında nükleer kapasitesi olan İsrail'e karşı İran ile bir güç dengesi kurma arayışındadır. Bu tutuma karşılık "İranlı yetkililer 'Suriye'nin güvenliği aynı zamanda bizim de güvenliğimiz anlamına gelir' demektedirler." (Köse, 2008). Suriye'nin İran politikasında iyi ilişkilerin başlamasında paylaştıkları ortak fikirler etkili olmuştur. Ardından daha realist politikalar doğrultusunda zaten yakın olan ilişkiler çıkar odaklı olarak daha da pekişmiştir.

Suriye, Fransız yönetiminden ayrıldıktan sonra Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında değişmeyen güç dengeleri kurmuştur. Temelde Batı ve İsrail karşısında Rusya ve İran ile blok oluşturmuştur. Diğer ülkelerle olan ilişkilerini de bu ilkeler doğrultusunda izlemek mümkündür. Arap Baharı'nın Suriye'ye yansımasıyla yaşananlarda da aynı bloğun değişmediğini görülmüştür.

3.2. SURİYE – TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE GENEL BAKIŞ

Türkiye ve Suriye bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından genel olarak iki farklı blokta kendilerini konumlandırmıştır. Güç dengesi tercihlerini farklı güçlerden yana kullanan iki devletin ilişkileri bu nedenle gerginleşmiştir. Bu gerginlik özellikle Suriye'nin çıkarları doğrultusunda PKK'yı desteklemesiyle artmıştır. Soğuk Savaş'ın ardından iki devlet arasındaki ilişki de yumuşamaya başlamıştır. Bu yumuşama sonunda AKP döneminde Arap Baharı'na kadar en üst noktasına çıkmıştır ve iki devlet arasında ileri iş birliği kurulmuştur. Türkiye Suriye ilişkilerinde yaşanan gerginlikler Hatay krizi

ile başlamıştır. Ardından yaşanan olaylarla da gerginlik tırmanmıştır. Bu gerginliğin artmasında ve azalmasında diğer ülkelerin tavırları da etkili olmuştur.

Suriye'nin Türkiye algısında Osmanlı döneminden kalma bir sömürü korkusu vardır (Öztürk, 1997). Kendi bağımsızlığını sağlamada zorluk çeken bir devlet olarak bu konuda Türkiye'ye tepkisi olmuştur. Aynı zamanda bir Arap toprağı olarak kabul edilen Hatay üzerinde yaşanan kriz bu tepkiyi pekiştirmiştir. Türkiye'nin Batı ile işbirliği içinde olması ve İsrail ile olan ilişkileri Suriye açısından olumsuz değerlendirilmiştir.

Suriye'nin Türkiye için jeopolitik önemi öncelikle en uzun kara sınıra sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Suriye'nin bir diğer jeopolitik önemi "kuzeyden güneye Türkiye ile petrolce zengin Arap Yarımadası arasındaki başlıca bağlantıyı teşkil etmesi, doğudan batıya ise Irak ile Musul arasındaki koridoru meydana getirmesidir." (Ayrancı, 2006: 8). Türkiye, sınırında ulusal birliğini tehdit edebilecek ve güç dengesinde kendisine karşı blokta olan Suriye'den rahatsızlık duymaktadır. Suriye Soğuk Savaş döneminde Sovyet kanadında hareket etmiştir, Akdeniz de Yunanistan ve Türkiye arasında yaşanan gerginliklerde Yunanistan'ın tarafında yer almıştır (Öztürk, 1997). Suriye'nin bu tutumunda Akdeniz'de Türkiye gibi karşı bloktan bir ülkenin gücünün artmasını engellemek yatmaktadır.

Türkiye Suriye ilişkileri üç temel olayda izlene bilir. İlki Hatay Krizi ile belirsiz sınırların ve ulusların iç içe geçmesi yerel kimliklerin kullanılması örnek olarak gösterilebilir. Bağdat Paktı ile Batı yanlısı duruşu ile çektiği tepki izlenebilir. Ayrıca Türkiye Suriye ilişkilerinde önemli bir yer edinen sınırı aşan su kaynakları sorunu bu bölümde incelenecektir.

Hatay Türkiye için adeta denizin ortasına uzanan bir burun misali Orta Doğu'ya uzanmaktadır. "Hatay, Anadolu'dan Suriye'ye, dolayısıyla Orta Doğu'ya ve buradan da Anadolu'ya geçiş noktası üzerinde bulunduğundan stratejik bir öneme sahiptir. Ayrıca, Akdeniz'e buradan da Afrika ve Avrupa'ya açılan bir liman kenti olması, bu şehrin jeopolitik önemini daha da arttırmaktadır." (Karakoç, 2009: 98). Emperyalist devletlerin Orta Doğu'da mandacılık rejiminden çekilmesiyle self determinasyon hakkını kullanan halkların özgürleşmesi gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda Hatay'ın sahip olduğu Türk tarihi misarı ve nufusunun %60'ından fazlasının

Türk olması bu hakkın kullanılarak Türkiye'ye dahil olmasını sağlamıştır. Mensur Akgün Hatay'da Türkiye'nin var olan Türk kimliği üzerinden politika yapmasını ve Hatay'daki Türk kesimi örgütlemesini realist çıkarları için kimliğin kullanılması şeklinde yorumlamıştır (Akgün, 2013). Akgün'ün yorumu bu çalışmanın temel argümanını destekler niteliktedir.

Türkiye Suriye ilişkilerinde gerginlik nedeni olan bir diğer olay Bağdat Paktı'nın kurulmasıdır. Bu hareket ile birlikte Suriye, Türkiye'yi Batı'nın bir maşası olarak görmeye başlamıştır. ABD'nin Türkiye eliyle Orta Doğu'da daha az tepki uyandırarak isteklerini gerçekleştireceğini düşünmüştür. Batı yanlısı tavrıyla dikkat çeken bir örgütlenmenin çevresinde oluşmasına da bu nedenle tepki vermiştir. Bağdat Paktı'nın oluşum süreci dönemin ABD Dış İşleri Bakanı Dulles'ın Orta Doğu ziyaretleri sonrası başlamıştır. Temel amaç Sovyet tehditine karşı Orta Doğu ülkelerini yanına çekmekti. Bu tutum daha sonra kongreden geçecek Eisenhower Doktrini ile de benzeşmektedir. Bağdat Paktı; Irak, İran, Pakistan, Birleşik Krallık ve ABD'nin gözlemci üye olarak katılımından oluşur. ABD'nin etki alanı olarak kurulan Bağdat Paktı Mısır ve Suriye'nin birbirlerine yakınlaşması ve Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurmalarına neden olmuştur (Ayrancı, 2006).

Türkiye ve Suriye arasındaki gerginliğin nedenlerinden bir diğeri de iki ülkeninde sınırlarından geçen su kaynaklarının paylaşımıdır. Türkiye ve Suriye su kaynakları bakımından zengin ülkeler değildir. Kullanılabilir su sıkıntısı dış politikada su kaynaklarının bir koz olarak kullanılması sağlar. Türkiye ve Suriye arasında ikisi Türkiye'de doğan üç akarsu bulunmaktadır. Asi Nehri Lübnan'da doğar ve Akdeniz'e dökülür ancak nehrin büyük bir bölümü Suriye sınırları içerisinde kalır. Sorunun asıl nesnesi olan Fırat ve Dicle nehirleri ise Türkiye'de doğar ve birleşip Şatt'ül Arab'ı oluşturur ve Basra Körfezine dökülürler. İki nehir Orta Doğu'nun en verimli topraklarını sulamaktadır. Bu bağlamda ekonomisi tarıma dayanan Suriye için hayati önem taşımaktadır.

Fırat Nehri üzerinde Türkiye ve Suriye 1973 yılında iki ayrı barajın inşasını tamamlamıştır. İlk kriz bu dönemde Irak'ın sussuz kaldığını iddia ederek Suriye'yi barajı bombalamakla tehdit etmesiyle patlak vermiştir (Maden, 2012). Suriye'de ise tepkiler 1965 yılında Keban Barajı'nın inşa süreci ile birlikte baş gösterir. Ardından

Karakaya ve Atatürk Barajları'nın inşası ve Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'ın uygulanmaya konulmasıyla Suriye ile olan gerginlik doruk noktasına ulaşmıştır. Bu durum üzerine Suriye Türkiye'ye karşı terör kartını oynamıştır. PKK ve Asala gibi örgütleri desteklemiştir (Tanrıöver, 2014). Yaşanan su sorunu 1998 Adana Mutabakatı'nın imzalanması ve ilişkilerde yumuşamaya gidilmesiyle çözülmeye başlamıştır. AKP döneminde iş birliğinin üst düzeye çıkarılması sonucu toplanan Türkiye- Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Birinci Başbakanlar Toplantısı'nda imzalanan mutabakatta Asi Barajı üzerinde "Dostluk Barajı adı altında ortak baraj inşa edilmesi kararlaştırılmıştır (Maden, 2012).

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Türkiye ve Suriye arasında yakınlaşma başlamıştır. Suriye'nin önemli müttefiğinin dağılması ile kendisini boşlukta hissetmesi ve bölgede çıkarına uygun yeni güç dengeleri kurmak istemesi bu yakınlaşmanın nedenlerinden biridir. Suriye ilişkileri normalleştirerek kendisine karşı bir oluşumu önlemeye çalışmaktadır.

Türkiye Suriye ilişkileri 1998'de Orgenaral Atilla Ateş'in sınıra yürümesiyle savaşın eşiğine gelmiştir. Bu krizin nedeni Suriye'nin su politikaları kapsamında PKK'ya verdiği destektir. Türkiye bu konuda Arap devletleri'nin de tepkisini çekmektedir. Bu duruma Türkiye'nin Akdeniz'de Yunanistan ve Güney Kıbrıs ile yaşadığı sorunlarıda katıldığından dolayı Türkiye İsrail ile işbirliğine gitmiştir. Suriye Türkiye'nin bu hareketiyle kendisini bir anda çevrelenmiş hissetmiştir. Sonuç olarak 1998 Adana Mutabakatı imzalanmıştır ve savaş tehditi ortadan kalkmıştır (Gaytancıoğlu, 2008). Suriye mutabakatı imzalayarak birbirlerini hedef alan militan örgütleri sınırlarında barındırmayacaklarını kabul etmiştir. Bu amaçla PKK elebaşı Öcalan'ı sınır dışı etmiştir (Kayaoğlu, 2013). Böylece ilişkilerde normalleşme başlamıştır.

İlişkilerin ilerilemesinde ikinci adım ABD'nin 2003 Irak işgalidir. Suriye, İsrail'nin müttefiki olan ABD yanında yer almamıştır. ABD'nin Irak'a girmesiyle Suriye güneyden İsrail, doğudan Irak ile çevrelenmiştir (Salık, 2011). Diğer yandan Türkiye Irak'ta yaşanan savaştan ve Irak'ın bölünmesinden güvenlik endişesi duymaktadır. Bu nedenlerle Türkiye ve Suriye üzerlerindeki baskıyı ve endişeyi birbirlerine yaklaşarak atmak istemişlerdir. 2003 yılındaki yakınlaşma meyvelerini

2004'te vermiştir ve Suriye ile Türkiye arasında Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma 2007'de yürürlüğe girmiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2014).

Türkiye Suriye arası ilişkiler 2009 yılında en üst düzeye ulaşmıştır. 16 Eylül 2009'da iki ülke arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile pek çok konuda derin işbirliği öngörülmüştür. Ortak Bakanlar Kurulu toplantısı düzenleyerek ilişkilerin gidişatı için gerçekçi eylem planları hazırlamaya karar verilmiştir. Ayrıca iki ülke arasında 90 günle sınırlı olmak koşuluyla vizeler kaldırılmıştır (Ayhan, 2009). Erdoğan bu konuda yaptığı açıklamalarda vizelerin kaldırılmasını Şengen vizesine benzeterek Şamgen tanımı ile duyurmuştur. Ayrıca Suriye'nin Türkiye'nin Ortadoğu'ya, Türkiye'nin Suriye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olduğunu vurgulamıştır (Sabah, 2009a). Şamgen'in 2011'de İran ve Irak'ı da içine alarak genişlemesi karara bağlanmıştır (CNN, 2011). Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Anlaşması'nın ön gördüğü üzere 22-23 Aralık 2009 tarihleri arasında Şam'da Birinci Başbakanlar Toplantısı düzenlenmiştir (Mercan, 2012). Bu toplantıda 50 mutabakat imzalanmıştır. Erdoğan'ın Beşar Esad'a seslenişi oldukça dikkat çekicidir. Erdoğan, Beşar Esad'a "saygıdeğer cumhurbaşkanı kardeşim" diyerek hitap etmiştir. Ayrıca "Suriye, bizim Ortadoğu'ya açılan kapımız ve ikinci evimizdir. Türkiye'de Suriye'nin Avrupa'ya açılan kapısı ve ikinci evidir" ifadelerini kullanmıştır (Sabah, 2009b). Bu gelişmelere ek olarak TCDD Gaziantep-Halep Yolcu Treni seferlerine 22 Aralık 2009'da başlamıştır (TCDD, 2010). Böylelikle hem iş gücünün kolay hareket etmesi sağlanmış hem de turistik amaçlı ziyaretler artmıştır (Philips, 2012). Turistik ziyaretlerdeki artış bölge ekonomisini canlandırmıştır ve kültürel etkileşimi kolaylaştırmıştır.

Türkiye Suriye arasında öncelikle ekonomik kalkınmayı sağlayacak işbirliği hedefleri gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin ekonomik ilişkileri siyasetin bir parçası olarak kullanması ikinci bölümde sözü edilen 'trading state' kavramı ile uyuşmaktadır. Suriye'nin Türkiye'ye ihracatı 2006'da 187 milyon dolar, 2010'da 622 milyon dolar olarak yaklaşık 3 kat artmıştır. Aynı şekilde Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı 609 milyon dolardan 1,85 milyar dolara çıkmıştır. Ulaşımın kalkmasıyla firmalar daha ucuz iş gücü nedeniyle üretimlerinin bir kısmını Suriye'nin kuzey kesimlerine taşımışlardır (Philips, 2012). Ticaret anlaşması her iki devlet adına da fayda sağlamakta ve ekonomiyi

canlandırmaktadır. Ticaret anlaşmasının etkileri sadece Suriye ve Türkiye ile sınırlı kalmamıştır. Türkiye Suriye üzerinden diğer ülkeler ile dış ticaretini da arttırma fırsatı bulmuştur.

Türkiye ve Suriye arasındaki yakınlaşma ekonomik alanlarda başlayan ve diğer alanlara da yayılması muhtemel ileri düzey bir işbirliğini doğurmuştur. Bu dostluk havası liderlerin söylemlerine de yansımıştır. Ancak bölgede Arap Baharı'nın yaşanmasıyla dinamikler değişmiştir. İlişkiler bir anda tam tersine dönmüştür ve bu değişim söylemlere de yansımıştır.

3.3. ARAP BAHARI SONRASI YAŞANAN SURİYE KRİZİ

Orta Doğu ve Kuzey Afrika 2010 yılında, yaşadıkları hayattan memnun olmayıp bunu değiştirmeye çalışan halklara ve halkların eylemleri sonucunda devrilen liderlere tanıklık etmiştir. Bölgede gerçekleşen demokratikleşme hareketlerine genel olarak Arap Baharı adı verilmektedir. Arap Baharı, 17 Aralık 2010'da Tunus'ta başlayarak domino etkisi ile hızlı bir şekilde Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki başka ülkelere yayılmıştır. Suriye'de yaşanan kriz de Arap Baharı'nın Suriye'deki yansıması olarak gerçekleştirmiştir. Arap Baharı süresince yaşanan olaylar diğer devletlerin de dikkatini çekmiştir. Liderlerin devrilmesi ve hükumetlerin düşmesiyle yaşanan güç boşluğunu dolduran yeni gruplar hem klasik ulus devletleri zayıflatmıştır hem de güç dengelerinin yeniden tanımlanmasına neden olmuştur. Arap Baharı'nın etkileri de İran, Türkiye, Rusya ve ABD başta olmak üzere tüm dünyaya yansımıştır. Özellikle Suriye'de yaşananlar uluslararası sistemden ayrı düşünülemez. Suriye'nin jeopolitik önemi de eklenince güç dengelerinin kilit noktasını oluşturur.

Arap Baharı'nın Suriye'ye yansıması için gereken içsel nedenlere sahiptir. Halk ekonomik sıkıntılar yaşamaktadır, çeşitli etnik gruplar vardır ve yönetimde demokrasi ile ilgili sıkıntılar yaşanmaktadır. Suriye'de devrimden önce nüfusun %60'ı 40 yaş altıdır, işsizlik oranı %26, yoksulluk oranı %40'tır (Kahf, 2013:4). Arap Baharı'nın ilk isyanlarının yaşandığı Dara kentinin ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Yaşanan su sıkıntıları da ekonomiyi daha da kötü etkilemektedir.

Suriye'de %65 Sunni Arap, %12 Alevi,%10 Hristiyan bulunmaktadır (Kaplan, 2012). Bu etnik çeşitlilik sürecin ve coğrafyanın getirdiği kırılganlıkla daha da tehlikeli hale gelmektedir. Suriye'nin içerisinden her ne kadar bu devrimin mezhepsel bir ayrıma dayanmadığı söylense de daha devrimin ilk günlerinde Oklahoma Üniversitesi, Orta Doğu Çalışmaları Merkezi Yöneticisi Joshua Landis, CNN ile yaptığı röportajda özellikle sınırdaki El Kaide ve silahlanmalarla birlikte mezheplerin karşı karşıya gelebileceği (Sunniler, Şiilere karşı) bir iç savaşın olabileceği öngörüsünde bulunmuştur (CNN World, 2011).

Ekonomik sorunlar ve mezhepsel çeşitlilik indirgemeci yaklaşımlar içerisinde incelenebilir. Ancak Suriye örnek olayında mezhepsel çeşitlilik ve ulus devletin aşınması, yeni grupların devlet benzeri yapılanmalara gitmesi muhalif grupların uluslararası arenaya taşınmasına neden olmuştur. Bu gruplar Suriye'nin olası bölünme senaryosunda yönetime gelebilir ve yeni aktörler olarak egemenliklerini sağlayabilirler. Bu sebepten sistematik teorilerin incelendiği bu çalışmada Suriye örnek olayı için etnik ve mezhepsel silahlı gruplara ve devlet benzeri yapılanmalara yer verilecektir.

3.3.1. Suriye Krizi'nde Çıkarları Kesişen Devletler

Arap Baharı'nın Suriye'ye yansımasında bir çok uluslararası aktör karşı karşıya gelmiştir. Güç dengeleri endişelerine Suriye'de yaşanan krizdeki sivil kayıplar da eklenince uluslararası müdehale çoğu kez masaya yatırılmıştır. Türkiye, Rusya, ABD, İran, Fransa, Katar, Suudi Arabistan ve Çin, Suriye Krizinden etkilenmiş ülkelerdir. Aynı zamanda uluslararası müdehale ihtimali ve olası bir çözüm planı için BM, NATO ve Arap Birliği gibi uluslararası örgütler de krize dahil olmuştur.

Suriye krizinde Rusya, İran bir kanatta ABD, Türkiye bir kanatta yer almaktadır. Bu tutum Suriye krizi öncesinde de var olan güç dengeleri ve politikalara dayanmaktadır. Suriye krizinde Esad rejiminin en büyük destekçisi İran olmuştur (Arıkan, 2012). Hatta İran dini lideri Ayetullah Ali Hamaney'in danışmanı Ali Ekber Velayeti Suriye'yi kırmızı çizgileri olarak tanımlamış ve "Suriye'ye saldırı İran'a yapılmış sayılır." açıklamasını yapmıştır (NTVMSNBC, 2013). Ancak Suriye krizinin başlarında ki söylemler krizi hafife alan şekildedir. "12 Nisan 2011'de basın açıklaması yapan Dış İşleri Bakanlığı sözcüsü Ramin Mihmanperest, Suriye'deki ayaklanmaların

çok sınırlı olduğunu; olayların dışarıdan özellikle Batılılar, Amerikalılar ve Siyonistler tarafından kıştırtıldığını ve medyanın olayları abarttığını söylemiştir." (Sinkaya, 2012). Bu açıklama ile İran olayların büyümesini ve kendisine sıçramasını istemediğini belirtmiştir. Ayrıca İran krizin büyürse dış müdehalenin tartışılacağını bilmektedir. Bu durumda müdehale edenler de Batı yanlıları olacaklardır.

Rusya ise Suriye'nin bölünmesinden endişe etmektedir. Ayrıca yapılacak bir müdehale Rusya'nın Akdeniz'de ve Ortadoğu'daki stratejik ortağını kaybetmesine neden olacaktır. Müdehale yerine diplomatik çözümlerle krizin çözülmesini beklemektedir. Rusya'nın tavrı BM'deki vetosuyla görülebilir. Ayrıca Rusya ve Suriye arasında yer alan silah anlaşmaları vardır. Rusya Esad yönetimine göndereceği savaş uçaklarının sevkiyatını durdurmuştur. Diğer yandan Tartus limanında bulunan deniz üssüne savaş gemilerinden oluşan bir filo göndermiştir (NTVMSNBC, 2012a). Daha öncede değinildiği gibi Lazkiye ve Tartus Rusya'nın bölgedeki ve sıcak denizlerdeki kontrolü için oldukça önemlidir. Rusya kurduğu stratejik ortaklığını ve statükoyu korumak istemektedir.

ABD'nin Irak'a müdehale etmesinin ardından Orta Doğu'da ABD karşıtı gruplar yükselişe geçmiştir. ABD karşıtı kimlik de aslında aşınan devletlerin içerisindeki alternatif yapılanmaların meşruiyetini oturttuğu zemin olarak kullanılmaktadır. Arap Baharı ile oluşan muhalif gruplarda ABD'nin emperyalizmine vurgu yapılmaktadır ve dini kimlikler ile biz duygusu yaratılmaya çalışılmaktadır. Ancak asıl amaç meşruiyet sağlayıp kaos ortamından yeni oyun kurucular olarak çıkabilmektir.

ABD için İran politikası ile Suriye bir arada değerlendirilmelidir. ABD, Arap Baharı'nın bölgedeki gücünü zayıflatmasını istememektedir. Yaşanan kriz sonrası kendisine karşı olmayan yönetimlerin kurulmasını desteklemektedir. Ancak ABD bölgeye direkt müdehale ederek sorumluluğu üstüne almaktan kaçınmaktadır. Irak müdehalesinde ABD kendisine karşı muhalefetin arttığının farkındadır ve Ortadoğu'da birinci dereceden sorumluluk almak hem kendi kamuoyunu zedelemiştir hem de ABD ekonomisine bir maliyet yüklemiştir. Oysa Türkiye gibi bir müttefiğin insiyatif kullandığı Orta Doğu'nun yönetimi daha büyük avantajlar sağlamaktadır. "Irak'tan çekilme kararı alan ve Afganistan'dan çekilme takvimi ilan eden Obama yönetimi

sonucu önceden kestirilemeyen bir müdehale fikrine oldukça uzak durmaktadır." (Akgün, 2012).

Fransa tarihi boyunca Orta Doğu ile yakından ilgilenmiştir. Bu ilgi Arap Baharı süresince de devam etmiştir. Fransa, Arap Baharı'nın başlarında isyanların pek fazla büyümeyeceğini düşünmüştür ve tercihini mevcut hükümetleri desteklemekten yana kullanmıştır. Arap Baharı genişlemesini sürdürünce değişime ayak uydurmuş ve yeni düzende söz sahibi olabilmek için muhalefetin yanında yer almıştır. Fransa bu tutumunu Suriye krizinde de sürdürmüştür. Fransa, Suriye'nin Dostları Grubu'nun kurulmasına öncülük etmiştir. Fransa sınırlı bir şekilde Suriye'deki istikrarsızlığın giderilmesi için NATO çerçevesinde yaptırımlar uygulanması taraftarıdır (Songülen İnanç, 2012).

Çin, Suriye krizinde BM kararlarında kullandığı veto ile gündeme gelmiştir. BM'nin Suriye'ye yaptırımı öngören kararlarına olumlu oy vermemiştir. Çin, Esad yönetimini İran gibi direkt desteklememektedir. Suriye'nin bütünlüğüne önem vermektedir ve demokratik yollarla çözümü amaçlamaktadır. Bu yolda Suriye için oluşturulmuş Annan Planı'nı desteklemiştir. Çin'in Suriye için uyguladığı politikada Suriye'de olan çıkarları etkilidir. Çin ekonomik büyümesini yayabileceği yeni pazarlar aramaktadır. Aynı zamanda ekonomik büyümesinin sürdürülebilmesi için enerji kaynaklarına ve ucuz işgücüne kolay ulaşım sağlamalıdır. "Çin, Afrika'nın zengin yer altı kaynaklarıyla da ilgilenmektedir. Afrika'da büyük altyapı yatırımları yaparak, faizsiz kredi vererek, karşılıksız yardımlarda bulunarak, okul, hastane, yol inşa ederek, eğitim ve sağlık hizmetleri için bağışta bulunarak, ekonomik gücünün yanında yumuşak gücünü de devreye sokmaktadır." (Doster, 2013).

Suriye krizine müdahil olan diğer devletlerde Körfez ülkelerinden Katar ve Suudi Arabistan'dır. Katar ve Suudi Arabistan, Suriye muhalefetini silahlandırma taraftarıdır. Bu politikaların ardında stratejik kaygılar yatmaktadır. İran tehlikesinin Suriye ile zayıflayacağının farkındadırlar (Uysal, 2012).

Suriye Krizin'de bu tez açısından odak noktası Türkiye'nin tavrıdır. Türkiye aktif dış politikası çerçevesinde Suriye'de de etkin olmaya çalışmıştır. Türkiye'nin Suriye ile geliştirdiği derin işbirliğinden bir anda dönerek muhalefeti desteklemesi

krizin ne kadar derin olduğunu gösterir. Türkiye, Suriye krizinde kendi güvenliğini koruyabilmek için uluslararası müdehaleyi desteklemiştir. Suriye krizi ile Türkiye'nin endişe duyduğu mülteci sorunu da ortaya çıkmıştır. Yoğun göç hem ekonomik bir yüke neden olmaktadır hem de sınırda güvenliğin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu amaçla öncelikle bir tampon bölge kurulması ve insanı yardım koridoru oluşturulmasını teklif etmiştir (Philips, 2012). Diğer yandan diplomatik olarak muhalefetin yanında durmuştur ve örgütlenmelerini sağlamıştır. Türkiye'nin krizde yer almasının en önemli çıkar noktası yeni düzendeki oyun kurucu olmak ve Davutoğlu'nun ifadeleriyle merkez ülke olmaktır.

3.3.2. Suriye'deki Etnik ve Mezhepsel Silahlı Gruplar

Arap Baharı ile uluslararası ilişkilerde var olan devletlerin egemenliği tartışılır olmuştur. Bu tezde ele alınan her iki teori de devleti uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak alır, devletlerin sürekliliğine vurgu yapılır. Oysa Arap Baharı ile devletlerin devamlı olduğu ve temek aktör olduğu argümanı her iki teori içinde zedelenmiştir. Bu durumu açıklayan yeni yorumlara ihtiyaç vardır. Egemenliğin bazı bölgelerde bu mini örgütlenmelerle el değiştirdiği gözlemlenmiştir. Devletin işlevini yerine getirememesi bir otorite boşluğu oluşturmuştur. Bu boşluk silahlı etnik ve dini gruplarla doldurulmuştur. Egemenlik bir bölgede dahi sık sık el değiştirmiştir. Bu ortamda muhatap olarak hangi grubun alınacağı ve güç dengesi kurarken hangi grubun hesaba katılacağı muallaktır. Suriye ile ilişkili dış politika izleyen ülkeler de politikalarını bu karışık ortama göre planlamak zorunda kalmışlardır. "Devlet politik bir birim olarak varlığını devam ettirse de kurumsal olarak işleyen bir mekanizmanın ortadan kalkması aynı anda hem devlet-dışı aktörlerle hem de devletin kendisiyle eş zamanlı yürütülmesi gereken bir dış politika modülünü devreye sokmayı gerekli kılmaktadır." (Yeşiltaş, 2014: 5).

Suriye'de muhalif grupların oluşturduğu silahlı örgütlerden biri Özgür Suriye Ordusu'dur. Kendi internet sitelerindeki tanımlarına göre, Ordu 37 Temmuz 2011'de kurulmuştur. Özgür Suriye Ordusu, din, mezhep, etnik köken, inanış ya da gelenek ve kültür ayrımı yapmadan tüm Suriye'yi kapsayan bir ordu olarak tanımlanmıştır. Tek var oluş amacı Suriye'yi ve Suriyelileri korumaktır (Free Syrian Army, 2013). Tüm tabana yayılan bu tanımın hemen ardından "Allah'ın yardımı ile zafer bizim olacak" (Free

Syrian Army, 2013) ifadesi kullanılmıştır. Özgür Suriye Ordusu'nun temel amacı Esad rejimini devirmektir. Ordu içinde bu amaç için çok farklı gruplardan yer alan savaşçılar vardır (Özdemir, 2011). Ancak orduda yaklaşık %90 Sunni bulunmaktadır, bu da amacın tersine hareketin mezhep yönünü ön plana çıkarmaktadır (Hafez, 2011).

Özgür Suriye Ordusu'nun yanında Suriye'de siyasal mücadele de Suriye Ulusal Konsey'i tarafından gerçekleştirilmektedir. Suriye Ulusal Konseyi, resmi olarak 2 Ekim 2011'de İstanbul'da kurulmuştur. Muhalif hareketlerin bir politik bir çerçevede toplanıp temsil edilmesi ihtiyacından doğmuştur. Temel amacı rejim değişikliği ile demokratik, pluralist bir sivil devlet kurmaktır (Syrian National Council, 2011a). Bu amaç doğrultusunda dört temel prensip edinmişlerdir; tüm yasal yolları kullanarak mevcut rejimi devirmek, Suriye toplumunun tüm birleşenleri ile ulusal birliğe vurgu yapmak, Suriye devriminin şiddetsiz karakterini korumak, ulusal bağımsızlık ve egemenliği korumak ve her türlü uluslararası askeri müdehaleye karşı durmak (Syrian National Council, 2011b).

Suriye'de yer alan bir diğer muhalif grup ise Kürtlerdir. Öncelikle bir siyasal organizasyon olarak 2003 yılında Demokratik Birlik Partisi (PYD) kurulmuştur. Temel hedefleri self determinasyon hakkı ile Kürtlerin kendilerini yönetmesidir. Kürdistan hayali ile özgürleşme hareketidir (Democratic Union Party, 2014). Suriye'de Esad güçleri Kürt bölgelerinden çekilmeye başladığında Kürt oluşumların yarı özerk yapılanma hareketleri de gerçekleşmeye başlamıştır (Orsam, 2012). Suriye'de ve bölgede Kürt siyasi oluşumları krizin başlarında ayrı ayrı hareket etmekteydiler ancak ardından Erbil Mutabakatıyla bu hareketler birleşmişlerdir (Özbayatlı, 2013). PYD, Suriye krizinde Şii-Sunni çatışması arasında kendi mücadelesini vermektedir. Türkiye PYD'nin PKK ile bağlantısından rahatsızlık duymaktadır. PYD kendi varlık mücadelesini verirken diğer yandan askeri kanadı Halkın Koruma Birliği (YPG) radikal gruplarla sıcak çatışma halindedir. Suriye'de diğer ülkelere sıçrama riski barındıran bir kriz yaşanmaktadır. Bu krize karşı diğer devletler müdehale etmekten çekinmektedirler. Kürtlerin sıcak çatışmaya girmesi diğer ülkelerin radikal grupları bastırmak için elini ateşe atmamasına da yardımcı olmuştur.

Suriye'de yer alan bir diğer kanat islamcı Sunni radikal gruplardır. Bu gruplar silahlı eylemleri ile tüm ülkelerde endişe yaratmaktadırlar. El Nusra Eylül 2011'de

Suriye'de kurulmuştur. Grup El Kaide ile bağlılığını açıklamıştır (BBC, 2014). Suriye'de Esad yönetimini devirmeyi hedefleyen islamcı grupların temel özelliği Şii kanata ve Kürtlere karşı da mücadele veriyor olmalarıdır. Radikal tutum sınırda Türkiye olmak üzere diğer ülkeleri de endişelendirmektedir.

Suriye'de temel de üç muhalif kanattan bahsedilebilir. İlki uluslararası kanat Suriye'nin bağımsızlığı ve Esad yönetiminin tasfiyesini hedefleyen Suriye Ulusal Konseyi be Özgür Suriye Ordusudur. Temel amaç Esad'ın devrilmesinin yanında diğer iki hareket gibi bir ayrıcı özelliği yoktur. Ancak içinde barındırdığı çeşitlilik de Esad yönetimi sonrası oluşacak siyasal yapılanmadaki rolünün sorgulanmasına neden olmaktadır. İkinci kanat Kürt cephesidir. Oluşan yönetim boşluğunda kendi siyasal yapılanmalarını kurmaktadırlar. Son grup ise Sunni İslamcı kanattır. Bu kanat Esad rejimi ile birlikte diğer muhalif gruplarla da çatışmaktadır.

3.3.3. Uluslararası Arenada Suriye'ye Müdehale Tartışmaları

Suriye'de muhalif hareketler uluslararası arenada da davalarını sürdürmüşlerdir. Muhalif hareketlerin Suriye dışına taşmasının iki nedeni vardır. Birincisi indirgemeci bir yaklaşımdır. Esad yönetiminin sert müdehalesi ve sivil kayıpların artmasından kaynaklanmaktadır. İkinci olarak uluslararası çıkarları Suriye konusunda kesişen ülkelerin bir muhatap olarak muhalif grupları görmesi ile ilişkildir. Muhalefeti destekleyen ülkeler Esad yönetiminin zayıflamasıyla geleceğe yönelik yeni oluşumda söz sahibi olmak istemektedir.

Uluslararası arenada Esad rejimine karşı müdehale tartışılmıştır. İlk olarak 4 Ekim 2011'de BM Güvenlik Konseyi'nde Fransa, İngiltere, Almanya ve Portekiz'in hazırladığı, şiddetin devam etmesi halide Suriye rejimine yaptırım uygulanmasını ön gören tasarı Rusya ve Çin'in vetosu, Güney Afrika, Hindistan, Lübnan ve Brezilya'nın çekimser oyu ile reddedilmiştir. Rusya, Suriye'nin iç işlerine karışmak istemediği için veto hakkını kullandığını belirtmiştir. (BBC Türkçe, 2011) Rusya ve Çin'in bu hamlesi yukarıda sözü edilen çıkarları ile örtüşmektedir. Rusya da Çin de olası bir müdehale ile Suriye'nin bölünebileceğini bilmektedirler ayrıca Rusya Suriye'deki etkisini diğer Batılı ülkelerle paylaşmak istememektedir.

4 Şubat 2012'de BM Güvenlik Konseyi Suriye'deki şiddetin sona ermesi çağrısında bulunmuştur ve rejim tarafından yapılan insan hakları ihlallerini kınayan karar tasarısını oylamaya sunulmuştur ancak Rusya ve Çin'i vetosuna takılmıştır (NTVMSNBC, 2012b). Vetonun ardından Sarkozy Suriye ile iletişime geçip krizin çözülmesi için çalışacak Arap ve Avrupa ülkelerinden oluşan bir grup oluşturmak için görüşmelere başlamıştır. Bu grup Suriye'nin Dostları olarak adlandırılmıştır (Irish, 2012). Suriye'nin Dostları bir nevi BM'yi baypas etme çabasıdır. Veto ile tıkanan BM'nin yerine başka bir uluslararası müdehale imkanı aramaktadırlar.

Üçüncü olarak BM Güvenlik Konseyi'nde 19 Temmuz 2012'de Suriye'ye yönelik karar tasarısı sunulmuştur. Bu sefer BM Anlaşmasının 7.bölümünde yer alan barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eylemi durumunda alınacak önlemlerin yürürlüğe sokulması teklif edilmiştir. Rusya ve Çin red oyu kullanmış, Güney Afrika ve Pakistan çekimser kalmıştır. Rusya red oyu kullanmasını sözü edilen önlemlerin nasıl alınacağının belirsiz olduğu ve kendilerince kabul edilmeyecek bir askeri müdehaleye dönüşmesi riskinden ötürü kabul etmediklerini belirtmiştir (Bloomberg, 2012). Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi Rusya askeri müdehaleye sert bir şekilde karşı çıkmaktadır.

BM'de vetoya takılan görüşmelerin devam etmesi için kurulan Suriye'nin Dostları ilk defa Tunus'ta 24 Şubat 2012 tarihinde toplanmıştır. Sonuç olarak, Suriye'nin toprak bütünlüğü, ulusal birlikteliği, bağımsızlığına ve egemenliğine vurgu yapılarak rejim çözüme davet edilmiştir. Grup ülkelerince bazı yaptırım kararları alınmıştır. Rejim üyelerine seyehat yasağı, rejim üyelerinin hesaplarının dondurulması, alt yapı ve finans desteğinin durdurulması, Suriye rejimi ile diplomatik bağların azaltılması, askeri amaçlar için kullanılabilecek petrol ve benzeri malzemelere rejimin ulaşımını engellemek, ordu ile ilgili materyallere rejimin ulaşımını engellemek bu yaptırımlar arasındadır. Ayrıca Suriye Ulusal Konseyi'nin demokratik çözüm sürecinde yasal muhatap olarak tanınması kararı alınmıştır. Suriye'de halkın insani yardım ve sağlık hizmetlerine ulaşımı için güvenlik koridorunun oluşturulması, Suriyeli mülteciler konusunda yardım ve gelecek yönetim için ekonomik yardım yapılması, tekrar inşasına yardım kararları da alınmıştır (France24, 2012)

Mart 2012'de Suriye'de barışı sağlamak adına BM Suriye özel temsilcisi Kofi Annan, barış planı sunmuştur. Bu plana daha evvel BM'de veto oyu kullanan Rusya ev Çin tarafından da sıcak bakılmaktaydı. Plan altı maddeden oluşmaktadır;

- Suriye halkının istek ve endişelerine yanıt sunacak Suriye öncülüğünde bir siyasi süreç başlatılacak,

- Sivillerin korunması için BM gözetiminde her tür silahlı şiddete son verecek, Hükümet meskun alanlara asker sevkini ve silah kullanımını durdurup buralarda bulunan askerleri çekecek, Muhalefet çatışmalara son verme taahhüdünde bulunacak,

- Tüm taraflar çatışma yaşanan bölgelere insani yardım sevkini sağlayacak ve insani amaçlarla her gün iki saatlik sükunet dönemleri sağlanacak

- Yetkililer keyfi şekilde tutuklanmış kişilerin serbest bırakılması sürecinin hızını ve kapsamını artıracak

- Yetkililer ülkede gazeteciler için hareket serbestisi temin edecek

- Yetkililer toplanma ve barışçı şekilde gösteri yapma hakkına saygı gösterecek. (BBC Türkçe, 2012a)

Dikkat edidilirse görülecektir ki Annan Planı Esad rejiminin değişikliğini ön görmemektedir. Ayrıca eylemler her hangi bri takvime bağlanmamıştır. Genel olarak insani yardımlar üzerinde durulmuştur. Annan Planı Suriye tarafından da kabul edilmiştir (Radikal, 2012a). Bu doğrultuda BM Gözlemci Misyonu bölgede görev yapmaya başlamıştır. Ancak Planın şartlarına uyulmadığı doğrultusunda gözlem yapılmıştır ve Misyon çalışmaları durdurmuştur (Milliyet, 2012).

BM kanadında daha evvel Suriye'ye yönelik alınmaya çalışılan kararlar Çin ve Rusya vetosuna takılmıştı ancak Annan Planı ile birlikte daha ılımlı bir şekilde ve geleceğe yönelik daha objektif planlarla Çin ve Rusya'da BM geneline uygun tavır almıştır. 14 Nisan 2012'de BM 2042 numaralı karara varmıştır. Bu karara göre Suriye'de 30 kişilik silahsız askeri gözlemci grubu görev yapacaktır. Annan Planı'nın uygulanması yönünde vurgu vardır. Muhalifler dahil iki tarafa da şiddeti bitirme çağrısı yapılmıştır (Birleşmiş Milletler, 2012a). Daha sonra 21 Nisan 2012'de 2043 sayılı karar

yayınlanmıştır. Bu kararda yine şiddeti durdurma ve Annan Planına uyum çağrısı vardır. Ek olarak 90 gün görev yapacak 300 kişilik silahsız askeri gözlemci grubunun Suriye'ye gönderilmesi planlanmıştır (Birleşmiş Milletler, 2012b).

30 Haziran 2012'de Cenevre Toplantısı düzenlenmiştir. BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri, Arap Birliği, Irak, Türkiye, Kuveyt, Katar temsilcileri ile Eylem Grubu oluşturulmuştur. Suriye'deki şiddeti kınama kararı alınmıştır. Suriye'nin egemenlik, bağımsızlık, toprak ve ulusal bütünlüğüne vurgu yapılmıştır. Politik geçişin nasıl olacağı üzerine anlaşılmıştır. Çatışmada tarafların daha fazla silahlanması önlenecektir. Çatışmanın, barışçıl diyalog ile çözülmesi kararlaştırılmıştır. Politik geçiş Suriye halkı ile öncülüğü ile yaşanması gerektiği belirtilmiştir. Suriye'de yer alan her grup bu sürece katılacaktır. Anayasal düzen kurulup, çok partili, özgür seçimler yapılacaktır. Yeni hükumette kadınlara da yer verilecektir. Yeni Suriye bağımsız yargının olduğu, demokratik, pluralistik, insan haklarına bağlı bir devlet olacaktır (Birleşmiş Milletler, 2012c). 18 Temmuz'da Erdoğan ile görüşen Putin, Suriye krizinin çözümünde Cenevre Konferansının önemine değinmiştir. Putin, Suriye'nin bölünmesine karşı olduklarını belirtmiştir (Haber Türk, 2012). Rusya, Suriye'de krizin çözülmesini istemektedir. Sadece var olan çıkarlarını korumak istemektedir. Barışçıl bir şekilde krizin sonlanması ve kendi etkisini devam ettirmesi daha güvenli bir ortam oluşturacaktır. Bu güvenli ortamda olası bir müdehaleye karşı savaşma riski de olmayacaktır.

Suriye Krizi'ne yapılacak bir müdehalenin sonuçlar sadece Suriye ve müdehaleyi yapan ülke arasında kalmayacaktır. Olası bir müdehale hassas olan güç dengelerinin tekrar düzenlenmesi ihtiyacını doğurur. Bölgede savaşılacak muhatabın da net olmaması pek çok grubun yer alması oluşabilecek riskleri arttırmaktadır. Tek bir ülkenin olası müdehalesi başarıya ulaşırsa diğer ülkelerin hesaplarını değiştirecektir. Bu nedenle çıkarları kesişen ülkeler tek bir devletin güç kullanmasına izin vermeyeceklerdir. Ancak bölgede artan istikrarsızlık da özellikle Türkiye için yoğun güvenlik endişesi oluşturmaktadır. Suriye'deki silahlı güçlerin hem kendileri arasında hem de Esad yönetimi ile savaşması ve desteklerinin meçhul olması olası bir müdehalenin başarı oranını da düşürmektedir. Müdehale başarılı olsa dahi sonrasında kurulacak yönetimin istikrar kazanması oldukça zordur.

3.4. SURİYE KRİZİ'NDE TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ

Suriye Krizi'nden Türkiye'nin birinci dereceden etkilendiğini görmek mümkündür. Suriye ile Türkiye arasındaki ilişkileri incelendiği bölümde Suriye'nin Türkiye için neden önem arz ettiğine değinilmiştir. Ayrıca Suriye'de yaşananlar Türkiye'ye yeni dış politika anlayışında gücünü deneme fırsatı vermiştir.

AKP ve Beşar Esad yönetimlerinin arası Arap Baharı öncesinde AKP'nin dış politikası kısmında da değinildiği gibi oldukça yakındır. Ancak Arap Baharı'nın patlak vermesinin ardından, Türkiye muhaliflerin tarafında yer almış ve iki yönetim karşı karşıya gelmiştir. Bu değişimde Türkiye'nin çıkarları etkilidir. Suriye ile iyi ilişkiler geliştirilirken aslında var olan kötü durumların üstü örtülmüştür. Bu nedenle önce ekonomi ve daha kolay ilerlenebilecek konularda anlaşmalara varılmıştır. Zamanla siyaset alanına da yansıması planlanmaktaydı. Ancak Türkiye de Suriye de birbirlerinin şu anki çıkar dengeleri nedenyle birbirlerinin yanında olduklarının farkındadırlar. Türkiye tüm bu risklerden ötürü zaten geliştirmekte olduğu yeni demokratik ve müslüman Orta Doğu'nun geleceğindeki model olma kimliğini kullanarak muhaliflerin yanında yer almıştır.

Suriye'deki Arap Baharı'nın başladığından itibaren Türkiye diplomatik yollarla sorunu çözmeye çalışmıştır. Uluslararası arenadaki çabaları aktif dış politika hedefiyle uyuşur. Bu konudaki en büyük adımlar da Suriye'nin Dostları Toplantılarındaki aktif rölüdür. Suriye'nin Dostları toplantılarının ikincisinin Türkiye'de yapılması da bu nedenledir.

Türkiye'nin Suriye politikasını test eden ilk unsur Suriye'den göç eden mültecilerdir. Suriye'den Türkiye'ye yoğun bir göç söz konusudur. BM Göçmen Ajansı'nın hazırladığı rapora göre Haziran 2013 itibari ile Türkiye'de kayıtlı yerleştirilmiş 380650 Suriyeli göçmen bulunmaktadır. Bu sayının 198601'i mülteci kamplarında yaşamaktadır. Türkiye'de 18 kampa ve 8 vilayete (Şanlıurfa, Gaziantep, Kahramanmaraş, Hatay, Kilis, Adıyaman, Adana, Osmaniye) yerleştirilmişlerdir. 2013'ün başından 10 Haziran 2013'e kadar Türkiye'ye geçişlerde %34 artış vardır (UNHCR, 2013). Giderek artan mülteci sayısı hem bakımı açısından ekonomiye zarar vermektedir hem de Türkiye'den yoğun geçiş yapıldığından sınır ihlallerine neden

olmaktadır. Türkiye zaten birden çok etnik grubu içinde barındırmaktadır. Birde artan Suriyeli nüfusu eklenince ülke bütünlüğü açısından tehlike oluşturmuştur. Ancak asıl sorun bu denli yoğun göç dalgasında güvenliği sağlama ve gelen insanları ağırlamanın maddi yüküdür.

Türkiye ayrıca muhaliflerin sürgündeki örgütlenme yeri de olmuştur. Suriye Ulusal Konseyi İstanbul'da örgütlenmiştir. Ayrıca Antalya'da seküler çoğu iş adamlarından oluşan muhalifler toplanmıştır, İstanbul'da Ulusal Kurtuluş Konferası (National Salvation Conference) toplanmıştır (Kahf, 2013). Bu eylemler ile Türkiye Suriye muhaliflerine askeri destek olmasa da örgütlenme fırsatı vermiştir. Bu örgütlerin Türkiye'de kurulması Türkiye'ye örgütleri kontrol etme fırsatı da tanır. Aslında bu politika bir önceki dönemde Esad'ın izlediği politikaya benzetilebilir.

Türkiye ile Suriye rejimi arasında yaşanan ilk önemli güvenlik krizi Türk savaş uçağının vurulmasıdır. 22 Haziran 2012'de Türk savaş uçağı Malatya'dan havalandıktan sonra Akdeniz'de kaybolmuştur. Uçak F4E Phantom tipi keşif uçağı idi. Genel Kurmay, "Malatya Erhaç Meydanı'ndan kalkış yapan bir uçağımız ile bugün 11:58'de Hatay'ın güneybatısında deniz üzerinde radar ve telsiz teması kesilmiştir." açıklamasında bulunmuştur. (CNN Türk, 2012a) 11:40'ta Suriye ordusu alçaktan yüksek hızla uçan tanımlanamayan hedef olarak uçağımızı tanımlamıştır. Suriye ordusu Türk askeri uçağı hava sahamıza giriştir ve açık hedef olmuştur açıklamasında bulunmuştur. Olaydan sonra yaptıkları açıklamada bir kaza olduğunu ve Türk halkına karşı herhangi bir art niyet olmadığını belirtmiştir. (Vela, 2012) Davutoğlu'nun TRT'ye yaptığı açıklamada uçağın silahsız olduğunu ve Suriye ile ilgili her hangi bir gizli görevi olmadığını belirtmiştir. Uçak hata ile Suriye'nin hava sahasına girmiştir. Uçak Türkiye'nin radar kapasitesini ölçmek için talim uçuşundaydı. Uçak Suriye havasahasının ihlalinden 15 dakika sonra vurulmuştur (Radikal, 2012b).

Türkiye bu olayın ardından NATO'yu 4. madde çerçevesinde toplama duyurusu yapmıştır. Olay hakkında fikirlerin görüşleceği bir toplantıdır. Bülent Arınç Suriye'nin bu hareketinin cezasız kalmayacağını ifade etmiştir. NATO üyeleri askeri müdehaleyi gerektiren 5. madde için değil sadece istişare yapılacak bir toplanma kararı almıştır. Buna rağmen silahlı bir mücadele korkusu kamuoyunda oluşmuştur. Hollanda Dış İşleri Bakanı Uri Rosenthal silahlı müdehalenin tartışmanın dışında olduğunu

belitmiştir (Hemming, 2012). Toplantıda sonuç olarak Türkiye'nin istediği metin oybirliği ile çıkmıştır. NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen başkanlığında yapılan toplantıda Türkiye'ye tam destek kararı alınmıştır. NATO tarafından yapılan açıklamada, "Türkiye'ye her türlü desteğe hazırız" mesajı verilmiştir. Açıklamada, "Suriye'nin Türkiye'ye yönelik saldırgan tutumuna son vermesi" çağrısında da bulunulmuştur (Sabah, 2012).

Suriye ve Türkiye arasındaki kriz sınır ihlallerinin olmasıyla artmıştır. Suriye rejimi ile muhalif ordular arasındaki mücadele tüm ülkede görünmesine rağmen merkezlerde muhaliflere yapılan baskınlardan ötürü muhalif ordu fazla etkin olamamaktadır ancak kırsalda özellikle sınır bölgelerinde çatışmalar yoğunlukla devam etmektedir. Bu sırada Türkiye sınırını ihlal eden kuvvetler olmuştur ve Türkiye de askeri karşılık vermiştir. Burada dikkat edilmesi gereken unsur sınırda tek bir muhalif hareketin faaliyet göstermediğidir. Sınır güvenliğinin tehlikeye girmesi Türkiye'nin çıkarlarını zedelemektedir. Bu noktada askeri kapasite ön plana çıkar.

Türkiye, Suriye ile arasında yaşanılan uçak krizinin ardından askeri angajman kurallarında değişikliğe gidildiğini duyurmuştur. Erdoğan'ın Suriye ile ilgili yaptığı konuşmada üç temel nokta dikkat çekmektedir. Suriye, Türkiye için bir güvenlik tehtididir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Suriye'ye yönelik angajman kuralları buna göre değiştirilmiştir. Bundan böyle Türkiye sınırına güvenlik riski ve tehlikesi oluşturacak şekilde her askeri unsur, askeri hedef olacaktır (Çandar, 2012). Türkiye tarafından böylece sınırlara yönelik bir askeri tepki gelmiştir. Ardından Şanlıurfa'da Akçakale ve Hatay'da Altınözü ve Yayladağı ilçelerine top mermisi düşmüştür. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin de bu olaylara karşılık verdiği, Suriye sınırına top atışı yaptığı duyurulmuştur (CNN Türk, 2012; Akşam, 2012; Hürriyet, 2012).

Suriye ve Türkiye arasındaki kriz bu gelişmelerin ardından yaşanan patriot füzeleri tartışmasıyla bir adım daha büyümüştür. Akçakale olayının ardından TBMM'den Suriye tezkeresi geçmiştir.

4 Ekim 2012 tarihinde, hükumete Suriye konusunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi ve görevlendirilmesine ilişkin bir yıl süreyle izin verilmesini ön gören tezkere kabul edilmiştir. Tezkerenin caydırıcı

özelliğine dile getirilmiştir (NTVMSNBC, 2012c). Diğer yandan muhalefet tarafından tepkiyle karşılanmıştır. CHP kanadından Muhammer İnce Meclis konuşmasında, tezkerenin oylanmasının kapalı yapılmasına tepki vermiştir. Ayrıca tezkere de bulunan silahlı tehtidin eşiğindedir ve yabancı ülkelere ifadelerinin belirsiz olduğunu belirtmiştir. Ayrıca saldırıların odağı olarak Esad rejimini kabul etmeninde belirsizlik ortamında hatalı olduğunu belirtmiştir (Youtube, 2012c).

2012 Kasım ayının başında Türkiye'e NATO tarafından tesis edilecek savunma amaçlı patriot füzelerinin yerleştirilmesi gündeme gelmiştir. Bu tutumun sadece savunma amaçlı olacağı vurgulanmıştır. Davutoğlu, Türkiye talep etmese bile NATO üyesini korumak için harekete geçecektir açıklamasını yapmıştır (BBC Türkçe, 2012b). Başvurunun ardından NATO Genel Sekreteri Rasmussen, Türkiye'nin Suriye sınırına yerleştimrk üzere yaptığı patriot füzeleri talebini geciktirmeden değerlendirileceğini belirtmiştir (BBC Türkçe, 2012c). 4 Aralık'ta NATO anti balistik patriot füzeleri teklifini onaylamıştır (BBC News, 2012). Bu hareket elbette İran ve Rusya tarafından endişe ile karşılanmıştır. Rusya'nın tepkisine karşı NATO Genel Sekreteri, Rusya Dışişleri Bakanı ile görüşmüştür. NATO füzelerin sadece savunma amaçlı olduğunu yenilemiştir. Rusya tarafından yapılan açıklamada da bu füzelerin bölgedeki gerginliği arttırmasından endişe duyduklarını belirtmiştir (Trt Haber, 2012). İran da benzer bir tepkiyle bu füzelerin sorunu halletmeye yardımcı olmayacağı gibi, daha da karmaşık hale sokabileceğini vurgulamıştır (Trt Haber, 2012).

Türkiye ve Suriye arasında yaşanan kriz tamamen güvenlik endişeleri ile gelişmiştir. Türkiye'nin Arap Baharı'nın başından beri sürekli vurguladığı kimlikler ile yaşanan krizdeki askeri kapasitenin karşı karşıya gelmesi tezin sonucu için önemli bir detaydır. Türkiye güvenlik endişesini giderebilmek için meclisten Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi izni çıkmıştır. Gerekli düzenlemelerin de hükumet tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Yine bu noktada neorealizmin güç ve çıkar kavramı ile güvenlik endişesi ön plana çıkmaktadır.

SONUÇ

Davutoğlu'nun yönetimindeki Türk Dış Politikasında sıklıkla Türkiye'nin merkez ülke olduğu vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye, bölgesel gücünü arttırmak istemektedir. Gücünü arttırmak için de Arap Baharı ile yaşanan kaosta yeni yönetimlere modellik yapmak istemektedir. Davutoğlu bölgedeki demokratik hareketleri desteklediğini sıklıkla yenilemektedir. Kendi yazdığı makalesinde sokaklarda gösteriler düzenleyen gençliğin bölgenin geleceğini temsil etiğine inandığını belirtmiştir. Genç Arap neslinin bizimle aynı demokratik değerleri paylaştığını vurgulamıştır (Davutoğlu, 2012). Bu noktada demokratik kimliğin ön planda olduğu bir dış politika görüntüsü oluşabilir. Sorgulanması gereken Türkiye'nin neden Arap Baharı'na bir taraf olarak dahil olduğudur. Orta Doğu'da var olan rejimlerin desteklenmesi ve Türkiye sınırında Arap Baharı ile oluşan tehditler sadece bölgedeki demokrasi arayışı ile açıklanamaz.

Yeni yönetimlerde yol gösterici olması aynı zamanda yeni yönetimlerin kendi çıkarları etrafında şekillenmesi demektir. Böylece Türkiye sınırında daha az güvenlik endişesi hissedebilecektir ve ekonomik büyümesini yeni pazarlarla sürdürülebilir hale getirecektir, kendisine yeni kaynaklar yaratabilecektir. Ayrıca arka bahçesinde bu özellikleri taşıyan müttefiklerinin olması diğer ülkeler ile ilişkilerinde daha bağımsız hareket etmesini sağlayacaktır. Elde edilmesi planlanan çıkar neorealizmin varsayımlarına uymaktadır. Güvenlik endişelerinin giderilmesi göreceli olarak materyal güçteki artış ile mümkündür. Bir diğer seçenek ise oluşturulan güç dengeleriyle bu endişelerin giderilmesidir.

Güç kavramı zamanın değişmesiyle yeni yorumlara ihtiyaç duymaktadır. Güç, sosyal inşacı teoride devletlerin paylaştıkları fikir ile anlam kazanan, devletlerin yorumlarına açık bir kavramdır. Neorealizmde ise güç sabit bir veridir ve materyal kapasiteler ile ölçülebilir. Güç yorumlanamaz ve her devlet için aynı şeyi ifade eder. Gücün etki yaratabilmesi için göreceli olması gerekir fakat sadece gücün varlığı yeterlidir, gücün kullanımına gerek yoktur. Günümüzde göreceli güç devletlerin politikalarına yol gösterir ve tüm krizlere rağmen materyal askeri güç son noktada etkili olur. Güvenlik endişeleri de daha çok askeri güç ile hissedilir. Güç kavramında

yenilenmesi gereken nokta ise gücün niceliğinden çok niteliğinin ön planda oluşudur. Askeri güce ek olarak günümüzde ekonomik güç de etkisini arttırmaktadır. Waltz ekonomik gücü de materyal kapasiteler arasında saymıştır fakat Waltz'un askeri güce yaptığı vurgu çok daha fazladır. Zamanla bu oranın değişmeye başlamıştır.

Neorealizmde devletlerin güç sahibi olması uluslararası sistemin baskısını daha az hissetmelerini sağlamaktadır. Böylece devletler daha rahat hareket edebilirler ve var olan güç dengelerini kendi yararlarına değiştirmeye çalışırlar. Davutoğlu, Türk Dış Politikasındaki genel Batı eğilimini eleştirmektedir. Daha çok hareket alanı sağlayabilmek için güç dengesindeki bileşenleri çeşitlendirmeyi hedeflemiştir. Bu nedenle Doğu ile daha çok ekonomik bağlar kurmaya başlamıştır.

Türkiye İstatistik Kurumunun 2004-2013 arası ithalat ve ihracat rakamlarında AB ülkeleri ve Orta Doğu arasındaki fark görülebilir. Hem AB hem de Orta Doğu ile olan ithalat ve ihracatımız 2009 yılı dışında hep artmıştır. 2008 ve 2009 yıllarında ABD ve AB kaynaklı yaşanan borçlanma krizinin dünya ekonomisi üzerindeki etkisi bizim de dış ticaretimize yansımıştır. 2009 yılında bir önceki yıla göre Türkiye'nin ithalatı %22.6, ihracatı ise %30.2 azalmıştır. AB ülkelerinin toplam ihracatımızdaki payı 2008 yılında %48 iken 2009-2011 yılları arasında %46 olmuştur. Ardından 2012'de %39'a gerilemiştir. Orta Doğu'nun toplam ihracatımızdaki payı 2008 yılında %19, 2009 yılında ise %18 olmuştur. Ardından hızlı bir şekilde Orta Doğu'nun payı artmıştır. 2012 yılında %27'ye ulaşmıştır. AB'nin toplam ithalatımızdaki payı pek değişmemiştir. 2008 yılında %36.9 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında %40'a ulaşmıştır ancak sonra yine %37 bandında hareket ederek 2013 yılına kadar bu hareketini sürdürmüştür. Orta Doğu'nun toplam ithalatımızdaki payı 2008 yılında %18'dir. Ardından Orta Doğu'nun toplam ithalatımızdaki payı, küçük oynamalarla 2013'e kadar %21 olarak hesaplanmıştır (TUİK, 2014). Bu rakamlardanda anlaşılacağı üzere hala dış ticaretimizin çoğunu AB ile gerçekleştirmekteyiz. Ancak bu durum olası krizlerden çok kolay etkilenebileceğini de 2009 yılındaki dış ticaret rakamlarının azalmasıyla göstermiştir. Uygulanan politikaların kaynak çeşitlendirme amacı rakamlarda da görülebileceği gibi meyvasını vermeye başlamıştır.

Davutoğlu'nun söylemlerinde sıklıkla tekrarlanan unsurlardan biri tarihi kültür mirasına sahip çıkmaktır. Neo Osmanlıcılık olarak nitelendirilen bir anlayış ile özellikle Arap coğrafyasında sorumluluğu olduğunu tekrarlamıştır. Davuoğlu, Arap Baharı ile birlikte "İstanbul'un kaderi Şam'ın, Kahire'nin, Bağdat'ın kaderiyle birdir. Ankara'nın, Bursa'nın geleceği Trablus'un, Bingazi'nin, Beyrut'un geleceğinden ayrı tutulamaz." gibi söylemlerde bulunmuştur (Ertuğrul, 2012). Bu söylemlerden kimliğe yapılan vurgu görülebilir. Ancak kimlik realist güç politikalarını uygulayabilmek için kullanılan bir araçtır. Türkiye'nin bölgedeki çıkarları son bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Türkiye daha kolay etki yaratabilmek ve meşruiyet sağlayabilmek için kimliği kullanmaktadır.

Bir çok farklı grubun bölgede yer alması Türkiye'yi kimlik politikalara itmiştir. Farklı kimlikler Suriye Krizi ile iyice gün yüzüne çıkmıştır. Arap Baharı ile ulus devletler zayıflamış ve parçalanmanın eşiğine gelmiştir. Arap Baharı öncesinde Irak'ta yaşanan senaryonun benzerinin Suriye için yaşanma ihtimali vardır. Suriye'de merkezi hükumet yerine kendi yönetimlerini kurabilecek üç farklı kanat mevcuttur. Muhalif gruplar daha kolay sonuca ulaşabilmek için kendi birliklerini ve silahlı güçlerini belirli kimlikler üzerine oturtmaktadırlar. Türkiye'de bu kimlikler karşısında çıkarlarını savunabilmek için kimlik politikalarını araç olarak kullanmaktadır. Türkiye zaten kendi içerisinde barındırmadığı kimlikleri sahiplenen bir coğrafyada tüm kimliklere çatı olabilecek bir arayış içerisindedir. Bu çatı kimliği de AKP'nin kendisini tanımladığı 'muhafazakar demokrasi' tanımına benzer bir şekilde müslüman ancak demokrasi ile yönetilen ülke olarak tanımlamıştır. Devletlerin kendilerini diğerleri ile olan etkileşim ile tanımlayabilmeleri Wendt'in kimlik anlayışıyla örtüşür. Ancak soru temel motivasyon olunca Türkiye açısından çıkarlar ön plandadır.

Çıkarlar doğrultusunda kimliklerin değişimi AKP'nin Esad için yaptığı tanımlamalar ve söylemleri ile takip edilebilir. Eğer kimlik Türkiye Suriye ilişkileri ardında yatan temel etken olsaydı, hızlı bir şekilde söylemlerde ve tanımlamalarda değişim olmazdı onun yerine çıkarlar kimlikler çerçevesinde yeniden yorumlanırdı. Oysa çıkarların değişmesiyle bir anda Erdoğan'ın 'kardeşim' diye hitap ettiği Esad şeytanlaştırılmıştır. Böylelikle yapılacak müdehalelere zemin hazırlanmıştır. Kimse kardeşim olarak tanımlanan bir aktöre karşı politikalar izlenilmesini doğal

karşılamayacağı için kimlikler değiştirilmiştir. Bu değişimi vurgularcasına Esad olarak telaffuz edilen Beşar Esad, bir anda Esed olarak telaffuz edilmeye sanki ayrı bir kimlik hissi verilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Ak Parti, (20.06.2013) *Komşularla Sıfır Problem*, 23 Haziran 2014, http://www.akparti.org.tr/site/icraat/215/

Akbaş, Z., Baş, A. (2013) "İran'ın Nükleer Enerji Politikası ve Yansımaları", *History Studies International Journal of History,* c. 5, s. 2, ss. 21-44.

Akgün, B. (2012) "ABD'nin Suriye Politikası", *Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler,* Derl: B.Akgün, ss. 10-15.

Akgün, M. (2013) "Türkiye, Suriye Krizi'ni Kötü mü Yönetti?", Global Political Trends Center, 10 Temmuz 2014, http://www.gpotcenter.org/dosyalar/OpEd_5_2013_Suriye_Akgun.pdf

Akşam (2012) *Hatay'a Top Mermisi Düştü,* 20 Haziran 2014, http://www.aksam.com.tr/guncel/hataya-top-mermisi-dustu/haber-145280

Arı, T. (2007). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi* (3. Baskı). İstanbul: Anka.

Arıkan, P. (2012) "Suriye'nin Nusayri Yüzü ve İran", *Ortadoğu Analiz*, c.4, s.43, ss.18-29.

Armaoğlu, F. (2010). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995* (17. Baskı). İstanbul: Alkım Yayınevi.

Art, J. R., Jervis, R. (1985) *International Politics: Anarchy, Force, Political Economy, and Decision-making,* Little Brown and Co.: USA.

Ashley, R. K. (1984) "The Poverty of Neorealism", *International Organization,* c.38, s. 2, ss. 225-286.

Aydın, M. (2004) "Uluslararası İlişkilerin 'Gerçekçi' Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği" *Uluslararası İlişkiler,* c.1, s.1, ss.33-60.

Aydınlı, H.İ., Ayhan, V. (2004) "Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi Perspektifinden İktidarın Sınırlandırılması Tartışması" *Celal Bayar Üniversitesi İktisai ve İdari Bilimler Dergisi,* c.5, s.1, ss. 67-84.

Ayhan, V. (2009) "Türkiye-Suriye İlişkilerinde Yeni Bir Dönem: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi" *Ortadoğu Analiz,* c.1, s.11, ss. 26-34.

Ayrancı, Z. Ş. (2006). *Türkiye – Suriye İlişkileri.* Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baldwin, D. A. (2013) "Power and International Relations", *Handbook of International Relations,* Derl.: W. Carlsnaes, T. Risse, B. A. Simmons (Sage Publications Inc.: California) ss. 273-297.

BBC (2014) *Nusra Cephesi'nden Hava Saldırılarına Karşı Tehdit,* 25 Eylül 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/09/140928_nusra_tehdit

BBC News (2012) *Syria Crisis Nato approves Patriots for Turkey*, 24 Haziran 2014, http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-20590129

BBC Türkçe (2011) *Suriye'ye BM Baskısını Artırma Girişimi Veto Edildi,* 13 Ağustos 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/10/111005_syria_un.shtml

BBC Türkçe (2012a) *Suriye Annan Planı'nı Kabul Etti,* 23 Haziran 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/03/120327_syria_annan.shtml

BBC Türkçe (2012b) *Türkiye-Suriye Sınırına Patriot Yerleştirilmesi Gündemde,* 20 Haziran 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/11/121107_turkey_nato_patriot_update.shtml

BBC Türkçe (2012c) *NATO: Patriot Talebini Değerlendireceğiz,* 20 Haziran 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/11/121121_nato_turkey.shtml

Behary, H.E. (2012) *A New Era for Egyptian – Turkish Relations*, 25 Haziran 2014, http://www.dailynewsegypt.com/2012/11/18/egyptian-turkish-relations-to-begin-a-new-era/

Bilgesam (2010) *Türkiye-Irak-İran Üçgeninde Son Gelişmeler*, 10 Haziran 2014, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=891:tuerkiye-irak-ran-uecgeninde-son-gelimeler-dsa&catid=77:ortadogu-analizler&Itemid=150

Birleşmiş Milletler (2012a) *Güvenlik Konseyi 2042 Sayılı Kararı*, 10 Ocak 2014, https://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10609.doc.htm

Birleşmiş Milletler (2012b) *Güvenlik Konseyi 2043 Sayılı Kararı*, 10 Ocak 2014, http://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10618.doc.htm

Birleşmiş Milletler (2012c) *Action Group for Syria Final Communique*, 10 Ocak 2014, http://www.un.org/News/dh/infocus/Syria/FinalCommuniqueActionGroupforSyria.pdf

Bloomberg (2012) *Suriye'ye Yaptırımlara Rusya ve Çin'den Veto*, 17 Eylül 2014, http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1184425-suriyeye-yaptirimlara-rusya-ve-cinden-veto

Boyle, K. (2004) "Human Rights Religion and Democracy: The Refah Party Case", *Essex Human Rights Review*, c.1, s.1, ss.1-16.

Bozdağlıoğlu, Y. (2012), "Konstrüktivizm ve Rol Teorisi: Kimlik, Rol ve Dış Politika Analizi," *Uluslararası İlişkilerde Post-Modern Analizler I* , Derl.: T.Arı (Marmara Kitap Merkezi) ss. 129-149.

Bozdağlıoğlu, Y. (2003) *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity A Constructivist Approach*, (Ed.: Charles G.MacDonald) Routledge:New York & London.

Bozdağlıoğlu, Y. (2008) "Modernity, Identity and Turkey's Foreign Policy" *Insight Turkey*, c. 10, s. 1, ss. 55-76.

CNN (2011) *"Schengen" Olmazsa "Şamgen" Verelim!*, 10 Eylül 2014, http://www.cnnturk.com/2011/dunya/03/07/schengen.olmazsa.samgen.verelim/609131.0/

CNN Türk (2012) *Akçakale'ye Yine Top Mermisi Düştü,* 23 Haziran 2014, http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/10/07/akcakaleye.yine.top.mermisi.dustu/679575.0/index.html

CNN World (2011) *Why Syria is Descending into Civil War,* http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2011/04/26/why-syria-is-descending-into-civil-war/

Copeland, D. C. (2000) "The Constructivist Challenge to Structural Realism: A Review Essay" *International Security,* c. 25, s.2, ss.187-212.

Craib, I. (1997) "Social Constructionism as a Social Psychosis", *Sociology,* c.1, s. 31, ss. 1-15.

Çandar, C. (2012) *Yeni 'Angajman Kuralları'; Yani 'Artan Savaş İhtimali'*, 20 Haziran 2014, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/cengiz_candar/yeni_angajman_kurallari_yani_artan_savas_ihtimali-1092350

Dahl, R. A. (1957) "The Concept of Power" *Behavioral Science,* c.2, s.3, ss.201-215.

Dalay, G. ve Friedman D. (2013) "The Ak Party and the Evolution of Turkish Political Islam's Foreign Policy" *Insight Turkey*, c. 15, s. 2, ss. 123-139.

Davutoğlu, (1997) "Medeniyetlerin Ben – İdarki", *Divan,* c. 2, s. 3, ss. 1-53.

Davutoğlu, A. (2001) *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları: Ankara.

Davutoğlu, A. (2004) *Türkiye Merkez Ülke Olmalı*, 25 Haziran 2014, http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=107581

Davutoğlu, A. (2008) "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assesment of 2007", *Insight Turkey,* c. 10, s. 1, ss. 77-96.

Davutoğlu, A. (2012) "Türk Dış Politikası'nın İlkeleri ve Bölgesel Siyasal Yapılanma", *Stratejik Araştırmalar Merkezi,* s. 3.

Demirtaş, A. (2003) "Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar" *İletişim Araştırmaları,* c. 1, s. 1, ss. 123-144.

Democratic Union Party (2014) *Democratic Union Party,* 25 Eylül 2014, http://www.pydrojava.net/en/index.php?option=com_content&id=78%3Athe-democratic-union-party-pyd&catid=37%3Aabout-us&Itemid=28

Doksat, K. (2003) "Mizaç, Karakter, Kimlik, Kişilik, Duygudurum ve Duygulanım Nedir?" *Birinci Basamak İçin Psikiyatri,* c. 2, s. 2, ss. 9-15.

Doster, B. (2013) "Suriye Satrancındaki Son Dönüşümler", *Ortadoğu Analiz,* c. 5, s. 59, ss. 23-30.

Eğilmez, M. (2012) *Euro Krizinin Nedeni,* 30 Ocak 2014, http://www.mahfiegilmez.com/2012/06/euro-krizinin-nedeni.html

Ekerer, F. (2010) *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi,* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Erol, M. S., Ozan, E. (2011) "Türk Dış Politikasında Süreklilik Unsuru Olarak Siyasal Rejim", *Akademik Bakış,* c. 4, s.8, ss. 13-38.

Ertem, B. (2009) "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* c. 12, s. 21, ss.377-397.

Ertuğrul, D. (2012) *Türkiye Dış Politikası İçin Bir Test: Suriye Krizi*, TESEV Yayınları: İstanbul.

France24 (2012) *'Friends Of Syria' Call For Ceasefire, Aid Access',* 10 Eylül 2014, http://www.france24.com/en/20120224-syria-tunisia-friends-assad-clinton-humanitarian-aid-un/

Free Syrian Army, (2013), 20 Haziran 2013, http://www.free-syrian-army.com/

Gaytancıoğlu, K. (2008) *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-Suriye İlişkilerinin Ortadoğu Politikasına Etkisi,* Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Edirne.

Gilpin, R. (1981) *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press: Cambridge.

Glaser, C. L. (1994-1995) "Realists as Optimists: Coorperation as Self-Help" *International Security*, c.19, s.3, ss.50-90.

Guzzini, S. (1993) "Structural Power: The Limits of Neorealist Power Analysis" *International Organization*, c. 47, s. 3, ss. 443-478.

Haber Türk (2012) *Suriye için Cenevre Mutabakatı,* 10 Ocak 2014, http://www.haberturk.com/dunya/haber/759959-suriye-icin-cenevre-mutabakati

Hafez, S. (2011) *Syrian Opposition Call for No-Fly Zone,* 10 Eylül 2014, http://www.turkishweekly.net/news/124717/syrian-opposition-call-for-no-fly-zone.html

Hammersley, M. (1992) *What's Wrong with Ethnography?* Routledge, London.

Hemming, J. (2012) *Turkey Turns to NATO After Syria Downs Jet*, 20 Haziran 2014, http://www.reuters.com/article/2012/06/25/us-syria-crisis-idUSBRE85D0IS20120625

Hobbes, T. (1999). *Laviathan,* (Renascence Edition). Oregon.

Holsti, K. J. (1970). "National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy" *International Studies Quarterly*, c.14, s.3, ss.233-309.

Hürriyet (2012) *Suriye'ye Yine Karşılık Verildi,* 20 Haziran 2014, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21633715.asp

Irish, J. (2012) *France, Partners Planning Syria Crisis Group: Sarkozy*, 17 Eylül 2014, http://www.reuters.com/article/2012/02/04/us-syria-france-idUSTRE8130QV20120204

İHH İnsani Yardım Vakfı, (2010) *Birleşmiş Milletler Mavi Marmara Raporu*.

İstanbul Üniversitesi AB Merkezi (20.06.2013) *16-17 Aralık 2004 Avrupa Birliği Konseyi Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi*, 10 Ocak 2014 http://abmerkezi.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2012/08/16_17Aralik2004AvrupaBirligiKonseyiBruksel ZirvesiSonucBildirgesi.pdf

Jepperson, R., Wendt, A., Katzenstein, P. (1996) "Norms, Identity and Culture in National Security" *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics,* Derl.: P. Katzenstein (Colombia University Press: New York).

Kahf, M. (2013) *Then and Now: Syrian Revolution to Date a Young Nonviolent Resistance Ensuing Armed Struggle*, Friends for a Nonviolent World: Minnesota.

Kant, I. (1960) *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme,* (Çev. Y. Abadan, S. L. Meray), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: Ankara.

Kaplan, S. (2012) *Syria's Ethnic and Religious Divisions,* http://www.fragilestates.org/2012/02/20/syrias-ethnic-and-religious-divides/

Karakoç, E. (2009) "Atatürk'ün Hatay Davası" *Bilig*, s. 50, ss. 97-118.

Kayaoğlu, B. (2013) *1998 Türkiye-Suriye Krizinden Çıkarılacak Beş Ders,* 10 Eylül 2014, http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2013/09/lessons-syria-turkey-standoff.html

Kinnvall, C. (2004) "Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security" *Political Psychology*, c. 25, s. 5, ss. 741-767.

Koç, Y. T. (2011), "12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasi Partiler: Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)", *SETA Analiz*, s.41.

Köse, T. (2008) *İran Nükleer Programı ve Orta Doğu Siyaseti: Güç Dengeleri ve Diplomasinin İmkanları,* Seta Yayınları: Ankara.

Laçiner, S. (2010) *Haydut Devlet,* 10 Ocak 2014 http://www.usak.org.tr/analiz_det.php?id=6&cat=365802#.Uc6rIztM880

Levent, S. (2011), Avrupa'ya İnat Vizesiz Hayat, 12 Mart 2014, http://www.radikal.com.tr/turkiye/avrupaya_inat_vizesiz_hayat-1038414

Maden, T. E. (2012) "Kriz Dönemlerinde Su Politikaları: Türkiye-Suriye" *Ortadoğu Analiz,* c. 4, s. 44, s. 87-87-94.

Margenthau, H. J. (1985) *Politics Among Nations The Struggle For Power and Peace,* (Gözden Geçirilmiş 6. Baskı), (Gözden geçiren: K.W. Thompson, Peking University Press: Beijing.

Mearsheimer, J. J. (1994) "The False Promise of International Instutitions" *International Security,* c. 19, s. 3, ss. 5-49.

Mercan, M. H. (2010). Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikası'nda Süreklilik ve Değişim. *Akademik Orta Doğu,* c.4 s.2 ss.103-118.

Milliyet (2012) *Suriye'de Annan Planı Fiilen Devre Dışı,* 23 Haziran 2014, http://dunya.milliyet.com.tr/suriye-de-annan-plani-fiilen-devredisi/dunya/dunyadetay/17.06.2012/1554823/default.htm?ref=OtherNews

Neumann, I. B., Welsh, J. M. (1991) "The Other in European Self-Defination: An Addendum to the Literature on International Society, *Review of International Studies,* c. 17, s. 4, ss. 327-348.

NTVMSNBC (2012a) *Rusya Suriye'ye Savaş Gemisi Gönderiyor*, 10 Eylül 2014, http://www.ntvmsnbc.com/id/25365408

NTVMSNBC (2012b) *Suriye Tasarısına Rusya ve Çin'den Veto*, 10 Ağustos 2014, http://www.ntvmsnbc.com/id/25319438/

NTVMSNBC (2012c) *Suriye Tezkeresi Meclis'ten Geçti,* 20 Haziran 2014, http://www.ntvmsnbc.com/id/25387366/

NTVMSNBC (2013) *'Suriye'ye saldırı İran'a saldırı sayılır',* 10 Eylül 2014, http://www.ntvmsnbc.com/id/25417072/

Nye, J. S. (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics,* Public Affairs: New York.

Oran, B. (1996) "Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soguk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* c.51, s. 1-4, ss. 353-370.

Oran, B. (2002) *Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919-1980* (6. Baskı), İletişim Yayınları: İstanbul.

Orsam (2012) *Birlik Mi, Pyd'nin Güç Gösterisi Mi? Erbil Anlaşmasından Sonra Suriye Kürt Dinamikleri,* Rapor No: 138, Orsam: Ankara.

Orsam Su Kaynakları Programı (2013). *Türkiye'nin Komşuları ve Su Kaynakları.* 20 Eylül 2014, http://www.orsam.org.tr/tr/sukaynaklari/komsuulkeler.aspx?UlkeID=1

Öniş, Z. Yılmaz, Ş. (2009) "Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey During the AKP Era", *Turkish Studies,* c.10, s.1, ss. 7-24.

Özbayatlı, C. (2013) "Avrupa Birliği'nin Onayıyla Suriye Kürtleri Petrollerini Satmaya Hazırlanıyor" *Köksav E-Bülten,* http://www.koksav.org.tr/hassas_konular/06052013_kok-hk-casim.pdf

Özdemir, C. (2012) *Özgür Suriye Ordusu'nu Yakından Tanıyalım,* 20 Eylül 2014, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/cuneyt_ozdemir/ozgur_suriye_ordusunu_yakindan_taniyalim-1097247

Özdemir, H. (2008) "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* c. 63, s. 3, ss. 113-144.

Özev, M. H. (2009) *Dünden Bugüne Türk Dış Politikası,* 20 Haziran 2014, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1111/dunden_bugune_turk_dis_politikasi

Öztürk, O. M. (1997) *Türkiye ve Ortadoğu*, Gündoğan Yayınları: Ankara.

Philips, C. (2012) "Into the Quagmire: Turkey's Frustrated Syria Policy" *Chatham House*, Briefing Paper.

Powell, R. (1994) "Anarchy in International Relations Theory: The Neorealist – Neoliberal Debate", *International Organization,* c.48, s.2, ss. 313-344.

Rabasa, A. ve Larrabee, F. S. (2008) *The Rise of Political Islam in Turkey*, RAND National Defence Research Institue: Santa Monica.

Radikal (2012a) *Suriye Annan'ın Çözüm Planını Kabul Etti,* 23 Haziran 2014, http://www.radikal.com.tr/dunya/suriye_annanin_cozum_planini_kabul_etti-1083078

Radikal (2012b) *Davutoğlu: Suriye Biliyordu,* 20 Haziran 20014, http://www.radikal.com.tr/politika/davutoglu_suriye_biliyordu-1092159

Radikal (2013) *Erdoğan'dan İçişleri Bakanı'na Talimat: Bu işi 24 saatte Bitirin!,* 10 Ocak 2014, http://www.radikal.com.tr/politika/erdogandan_icisleri_bakanina_talimat_bu_isi_24_saatte_bitirin-1137338

Radikal (2013b) *Çekilen PKK'lılar Bir Haftalık Yürüyüşü Anlattı*, 10 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/cekilen_pkklilar_bir_haftalik_yuruyusu_anlatti-1134533

Sabah (2009a) *"Erdoğan: Şengen de Var Şamgen de Var",* 10 Eylül 2014, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2009/09/17/erdogan_sengen_de_var_samgen_de_var

Sabah (2009b), *"Suriye İkinci Evimizdir",* 10 Eylül 2014, http://www.sabah.com.tr/gundem/2009/12/23/suriye_ikinci_evimizdir

Sabah (2012) *NATO: Türkiye'ye Desteğe Açığız*, 20 Haziran 2014, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/10/04/nato-turkiyeye-destege-haziriz

Sabah, (2010) *Türkiye 'Hayır' Dedi*, 10 Haziran 2014, http://www.sabah.com.tr/Dunya/2010/06/09/irana_yaptirimlar_oylanacak

Salık, N. (2011) "Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği" *Ortadoğu Analiz,* c.3 ,s. 35, ss. 20-32.

Schroeder, P. (1994) "Historical Reality vs. Neo-Realist Theory", *International Security,* c.19, s.1, ss.108-148.

SDE Analiz (2011) *Türkiye İsrail İlişkileri,* 10 Temmuz 2014, *http://www.sde.org.tr/userfiles/file/TURKIYE%20ISRAIL%20ILISKILERI.pdf*

Singer, J. D. (2006) "Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi", *Uluslararası İlişkiler,* c.3, s.11, ss.3-24.

Sinkaya, B. (2011) "İran - Suriye İlişkileri ve Suriye'de Halk İsyanı" *Ortadoğu Analiz,* c.3 s.33 ss.39.

Sinkaya, B. (2012) "Arap Baharı Sürecinde İran'ın Suriye Politikası", *SETA Analiz*, s.53.

Songülen İnanç (2012) "Fransa'nın Suriye Politikası" *Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler,* Derl: B.Akgün, ss. 22-27.

Sönmezoğlu, F. (1984) "Uluslararası Politikada Analiz Düzeyi Sorunu" *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi,* 265-291.

Syrian National Council (2011a), *Mission and Program*, http://www.syriancouncil.org/en/mission-statement.html

Syrian National Council (2011b) *The Creation of the Syrian National Council*, http://www.syriancouncil.org/en/about-snc.html

T.C. Dış İşleri Bakanlığı (10.06.2013a) *AB Katılım Müzakereleri*, 10 Ocak 2014 http://www.mfa.gov.tr/ab-katilim-muzakereleri.tr.mfa

T.C. Dış İşleri Bakanlığı (20.06.2013c) *Türkiye - İsrail Siyasi İlişkileri*, 10 Haziran 2014, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-israil-siyasi-iliskileri.tr.mfa

T.C. Dış İşleri Bakanlığı (20.06.2013d) *Türkiye – Filistin Siyasi İlişkileri,* 10 Haziran 2014, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-filistin-siyasi-iliskileri.tr.mfa

T.C. Dış İşleri Bakanlığı (20.06.2013e) *Orta Doğu Barış Süreci*, 10 Haziran 2014, http://www.mfa.gov.tr/orta-dogu-baris-sureci.tr.mfa

T.C. Dış İşleri Bakanlığı, (10.06.2013b) *Komşularla Sıfır Sorun Politikamız*, 23 Haziran 2014, http://www.mfa.gov.tr/komsularla-sifir-sorun-politikamiz.tr.mfa

T.C. Ekonomi Bakanlığı (2014) *Serbest Ticaret Anlaşmaları- Suriye,* 10 Eylül 2014, http://www.ekonomi.gov.tr/sta/index.cfm?sayfa=DBF45AF3-D8D3-8566-452059879BE3C554

Tabarcia, N. (2009) "Power Relations Between Realism and Neorealism in Hans Morganthau's and Kenneth Waltz's Visions" *Stratejik Impact*, s. 4, ss. 79-85.

Tanrıöver, T. (2014) *Geçmişten Günümüze Türkiye ve Suriye İlişkileri,* 25 Eylül 2014, http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=5164

Taşpınar, Ö. (2008) "Turkey's Middle East Policies Between Neo-Ottomanism and Kemalism", *The Carnegie Middle East Center*, s.10.

Taştekin, F. (2013) *Türk Modeli Gezi'de Toz Duman Olurken*, 23 Haziran 2014, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/fehim_tastekin/turk_modeli_gezide_toz_duman_olurken-1136452

TCDD (2010), *Gaziantep –Halep Yolcu Treni İlk Seferi Gerçekleştirildi,* 10 Eylül 2014, http://www.tcdd.gov.tr/home/detail/?id=377

Today's Zaman (2011) *Tunisian Prime Minister Says Turkey Model for Tunusia*, 21 Haziran 2014,

http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?load=detay&newsId=265524&link=265524.

Trt Haber (2012) *NATO'dan Rusya'ya Patriot Cevabı,* 25 Haziran 2014, http://www.trthaber.com/haber/gundem/natodan-rusyaya-patriot-cevabi-64494.html?utm_campaign=TRTHABER&utm_term=TRTHABER&utm_content=TRTHABER&utm_source=TRTHABER&utm_medium=TRTHABER

TUİK (2014) *Dış Ticaret İstatistikleri,* 23 Haziran 2014, http://www.tuik.gov.tr/

Uluslararası Politika Akademisi (2012) *1 Mart Tezkeresinin Türk Dış Politikasına Etkisi*, 10 Ocak 2014, http://politikaakademisi.org/1-mart-tezkeresinin-turk-dis-politikasina-etkisi/

UNHCR (2013) *Turkish Syrian Refugee Daily Strep*, 11 June 2013: Ankara.

Uysal, A. (2012) "Suriye Krizi ve İslam Dünyası" *Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler,* Derl: B.Akgün, ss. 36-39.

Vela, J. (2012) *Syria Insists Shooting Down of Turkish Plane Was 'An Accident',* 20 Haziran 2014, http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/9351614/Syria-insists-shooting-down-of-Turkish-plane-was-an-accident.html

Waltz, K. N. (1979) *The Theory of International Politics.* California: Addison-Wesley Publishing Company.

Waltz, K. N. (1986) "Reflections on Theory of International Politics: A Response to My Critics", *Neorealism and Its Critics,* Derl.: Robert O. Keohane (New York: Columbia University Press) ss. 322-45.

Waltz, K. N. (1988) "The Origins of War in Neorealist Theory" *Journal of Interdisciplinary History,* c. 18, s. 4, ss. 615-628.

Waltz, K. N. (2000) "Structural Realism After the Cold War", *International Security,* c. 25, s.1, ss. 5-41.

Waltz, K. N. (2001) *Man the State and War a Theoretical Analysis (3. Baskı).* New York: Columbia Univeristy Press.

Wendt, A. (1994) "Collective Identity Formation and the International State" *American Political Science Review,* c. 88, s. 2, ss. 384-396.

Wendt, A. (1995) "Constructing International Politics", *International Security,* c.20, s.1, ss. 71-81.

Wendt, A. (1999) *Social Theory of International Relations,* Cambrige University Press: Cambrigde.

Wendt, A. (2009) "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapan Yapı – Sorunu" *Uluslararası İlişkiler,* c. 6, s. 23, ss. 3-44.

Wendt, A. (2013) "Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası" *Uluslararası İlişkiler,* c.10, s.39, ss. 3-43.

Yazan, Y. (2012) "İran Nükleer Programı, Muhtemel Senaryolar ve Türkiye'nin Denge Politikası Çabaları", *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 1-2 Ekim 2012.

Yeşiltaş, M. (2014) "Türk Dış Politikasında Yeni Dönem" *Seta Perspektif,* s. 65.

Yeşiltaş, M., Balcı, A. (2011) "AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita", *Bilgi Dergisi*, s.2, ss.9-34.

Yıldız, D. (2009). Golan Tepeleri ve Hidro-strateji. *Cumhuriyet Strateji Dergisi,* 20 Eylül 2014, file:///C:/Users/Cagri/Desktop/Golan_Tepeleri_ve_Hidro_Strateji-libre.pdf

Yılmaz, M. (2012) "Türk Blog ve Forum Ortamlarında 'One Minute' Çıkışı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* c.5, s.20, ss. 315-332.

Young, R., Collin, A. (2004) "Introduction: Constructivism and Social Constructionism in the Career Field" *Journal of Vocational Behaviour,* c.3, s.64, ss. 373-388.

Youtube (2012a) *Erbakan: Şeriata Dayalı Dünya ve Cihad,* 10 Ocak 2014 http://www.youtube.com/watch?v=8W037kwJUKE

Youtube (2012b) *Tunuslu Lider Gannuşi: 'Türkiye'yi Model Olarak Görüyoruz',* 20 Haziran 2014, http://www.youtube.com/watch?v=kbcgSZppUOE

Youtube (2012c) *Muharrem İnce Suriye Tezkeresi Konuşması 2012*, 20 Haziran 2014, http://www.youtube.com/watch?v=-cIB_XjzE_k

Youtube (2013) *Raşid Gannuşi ile Özel Söyleşi Tunus-Türkiye İlişkileri 1*, 20 Haziran 2014, http://www.youtube.com/watch?v=UkSip3RB9gI

Yurdusev, N. (2007-2008) "'Analiz Seviyesi' ve 'Analiz Birimi': Bir Ayrım Argümanı", *Uluslararası İlişkiler,* c.4, s.16, ss.3-19.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Cansu ULU

Doğum Yeri ve Tarihi : İzmir – 03.03.1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce ve Lehçe

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Adnan Menderes Üniversitesi, kısmi zamanlı öğrenci

Alternatif Eğitim, Yurt Dışı Eğitim Danışmanlığı

SMMM Feridun Karşılayan, muhasebe elemanı

İletişim

e-posta Adresi : cansuulu89@gmail.com

Tarih : 10.11.2014

View publication stats